

Львівський державний університет внутрішніх справ

Інститут права

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ
УКРАЇНИ**

**Збірник тез доповідей
учасників науково-практичного семінару**

20 жовтня 2023 року

Львів 2023

УДК 349.2

А 72

*Рекомендовано до поширення на електронних ресурсах ЛьвДУВС
Вченою радою Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 14 листопада 2023 року № 4)*

Редакційна колегія:

Красницький І. В., директор Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

Долинська М. С., завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Ільків Н. В., доцент кафедри господарсько-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Актуальні проблеми правового регулювання економічного відновлення України: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (20 жовтня 2023 року) / за заг. ред. М.С. Долинської. Львів: ЛьвДУВС, 2023. 151 с.

У збірнику представлені тези доповідей, повідомлень та виступів учасників науково-практичного семінару «Актуальні проблеми правового регулювання економічного відновлення України» (20 жовтня 2023 року). У публікаціях учасників висвітлено теоретичні та практичні проблеми сучасного стану та перспектив розвитку науки господарського, аграрного, екологічного, трудового права і права соціального забезпечення та законодавства України; наведено досвід фахівців у пошуку ефективних шляхів удосконалення правового регулювання економічної системи України в умовах воєнного стану та визначення основних векторів її реформування на післявоєнний період з урахуванням євроінтеграційних процесів.

Опубліковано в авторській редакції. За дотримання авторських прав, достовірність інформації та коректність висновків відповідальність несуть автори.

© Львівський державний
університет внутрішніх справ, 2023

ВСТУПНЕ СЛОВО

Вітаю учасників науково-практичного семінару «Актуальні проблеми правового регулювання економічного відновлення України»!

Збройна воєнна російська агресія проти нашої суверенності та державності триває. Але навіть в умовах воєнного стану Україна продовжує здійснення заходів з правового забезпечення функціонування економічної системи України, та визначення основних векторів її реформування на післявоєнний період, а також здійснює нарощення зусиль зі зближення з Європейським Союзом у статусі кандидата на вступ до ЄС. Обрана тема науково-практичного заходу обумовлена теоретичною та практичною значимістю питань, що стосуються формування і функціонування ефективного державного економіко-правового механізму в сучасних умовах, зокрема, щодо визначення пріоритетних реформ та національних програм для економічного відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди, напрями та шляхи забезпечення ефективної соціальної політики, окреслення доквіллєвих аспектів відновлення України.

Презентований на Міжнародній конференції з питань відновлення України у Швейцарії, 4-5 липня 2022 р. проєкт Плану відновлення України складається з 15 національних програм у різних секторах економіки та суспільного життя. Кожна містить низку ключових проєктів, реалізація яких вже розпочата у 2022 році. Розрахований на десять років український "план Маршалла" передбачає не лише відбудову зруйнованої війною інфраструктури, а й побудову абсолютно нової – ефективнішої, сучаснішої та екологічнішої. Кожна національна програма підлягає деталізації. Перед представниками влади, науковцями стоїть серйозне завдання з напрацювання конкретних дорожніх карт проєктів та критеріїв їх успішності. Не маючи досвіду визначення пріоритетів функціонування економіки після війни та враховуючи масштаби її руйнування актуально визначити основні прогалини правового регулювання економічних відносин, а також запропонувати основні моделі вирішення нагальних питань відновлення економіки України.

Тож, на майбутнє законодавця чекає кропітка та важлива робота з вдосконалення нормативного регулювання економічних, екологічних та соціальних відносин, з урахуванням обраного Україною євроінтеграційного напрямку. Аналіз тенденцій у сфері розвитку цих відносин потребує постійного наукового осмислення та полеміки. Без наукового обґрунтування й усебічного фахового обговорення нагальних проблем економічної відбудови неможливе їх ефективне розв'язання. Звертаючись до всіх учасників науково-практичного семінару, хочу висловити побажання успіху та плідної праці в обговоренні питань правового регулювання економічного відновлення Української держави.

Іван КРАСНИЦЬКИЙ
*директор Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор*

РЕЗОЛЮЦІЯ
науково-практичного семінару
«Актуальні проблеми правового регулювання економічного відновлення
України»

Військова агресія РФ створила низку непередбачуваних бар'єрів на шляху висхідного економічного розвитку України. Російське вторгнення в Україну є глобальною кризою, яка вразила мільйони людей, і є серйозним економічним шоком. Метою повоєнного відновлення країни та подальшої інтеграції економіки України у європейський простір є необхідність реалізувати масштабну програму відновлення, яка повинна бути трансформацією, а не відбудовою до передвоєнного стану.

У процесі дискусії учасники науково-практичного семінару зазначили, що післявоєнний етап відбудови держави обов'язково буде характеризуватися пошуком нових шляхів щодо розробки стабілізаційних заходів прискорення економічного розвитку, у зв'язку зі значними руйнуваннями промислової та соціальної інфраструктури, на фоні дефіциту фінансових ресурсів. У зв'язку з цим, вже зараз стає питання щодо обговорення можливостей фінансування повоєнного відновлення України, вдалих світових прикладів подолання наслідків збройних агресій.

З огляду на наведене, а також зважаючи на ідеї та пропозиції, висловлені у доповідях і загальній дискусії під час науково-практичного семінару, учасники науково-практичного семінару відзначають наступне:

1) Післявоєнна відбудова України відкриває виняткові можливості радикальної модернізації економіки країни та проведення структурних реформ. При цьому курс структурних трансформацій та економічної реконструкції має задаватися європерспективою України та наближати країну до повноправного членства у Європейському Союзі. Реальна перспектива вступу до ЄС – це потужний стимул для України узгодити з ЄС своє регулятивне й законодавче поле, щоб забезпечити верховенство права, низьку корупцію, сильну демократію та розвинуту потужну економічну систему.

2) Завданнями трудового законодавства у післявоєнний період слід визначити підвищення умов праці, у тому числі оплаті праці, організації праці і охорони праці; створення умов для повернення працівників, які перебувають в статусі тимчасово переміщених осіб. Цими завданнями обумовлені пріоритети реформування трудового законодавства з метою стимулювання ринку праці в Україні. Напрямами реформування трудового законодавства необхідно виділити його лібералізацію, діджиталізацію та зміну підходів до роботи контролюючих органів, які повинні здійснювати не репресивну, а сервісну і консультативну функції.

3) Спроба сформулювати програму виходу із економічної кризи, спричиненою війною, має базуватися на нових морально-етичних цінностях та

принципах відповідального споживання, що передбачають зведення до мінімуму накопичення природних і будь-яких інших ресурсів, зменшення кількості відходів за рахунок повторного використання товарів, використання відновлювальних ресурсів, упровадження продуктів із великим життєвим циклом.

Необхідною є розробка ґрунтовної програми економічного відновлення України з урахуванням нинішньої ситуації стану війни і можливих сценаріїв повоєнного розвитку, ефективність якої у вирішальній мірі визначатиметься правильним вибором пріоритетних сфер фінансування. Такими вже зараз до закінчення воєнних дій мають бути відновлення енергетичної інфраструктури та інфраструктури агропромислового комплексу. Паралельно відновлення має охопити соціальну сферу, особливо в частині пріоритетного фінансування охорони здоров'я – реабілітації поранених, захисту материнства, сім'ї і дитинства, допомоги сім'ям загиблих і поранених, включаючи податкові пільги. Важливим пріоритетом залишається вища освіта, насамперед, підготовка кадрів з інженерно-технічних спеціальностей, публічного, публічно-корпоративного та корпоративного менеджменту, на який значною мірою буде покладено управління реалізацією програми відновлення.

4) Політика Уряду України в сфері забезпечення продовольчої безпеки змінюється відповідно до викликів, зумовлених російською агресією, та з урахуванням напрацювань, які підтвердили свою практичну спрямованість. Це актуалізує вивчення аграрно-правових дисциплін та вказує на необхідність включення навчальної дисципліни «Аграрне право України» як обов'язкового компонента освітньо-професійної програми «Право» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право», для здобувачів вищої освіти Інституту права та Центру післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання.

Учасники конференції визначили важливим і необхідним долучатися до організації та проведення науково-практичних заходів, які проводяться з метою розвитку та удосконалення чинного законодавства України, впровадження в Україні заходів з економічного відновлення України.

Андрухів Є.М.
аспірантка кафедри загально-правових
дисциплін
Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВАЖЛИВІСТЬ ПРИВЕДЕННЯ ДОГОВОРІВ У ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Актуальність обраної теми пов'язана з великою кількістю запитань щодо розвитку договірних зобов'язань, які виникають у процесі реалізації господарських правовідносин в рамках національної правової системи, враховуючи реалії сьогодення та роботу України над тим аби стати повноправною частиною Європейського Союзу, а отже і європейського права в цілому.

У 1991 р. Україна, ставши незалежною державою, почала формувати свою новітню, сучасну історію, шукати своє місце у світі. З падінням «залізної завіси» в цьому процесі активну участь беруть європейські держави, які вважають, що єдиний шлях, яким має йти Україна – це шлях демократії, ринкових відносин, активної участі в міжнародних відносинах [1, с. 19].

З метою належного розкриття важливості приведення договорів у господарських правовідносинах України до вимог європейського права, в першу чергу, необхідно звернути увагу на дефініцію поняття «європейське право».

Під європейським правом у широкому аспекті розуміють правове регулювання всіх європейських міжнародних організацій, усю сукупність економічних, соціальних, політичних, наукових та культурних відносин. Мова йде про регіональне право, яке у своїй основі є ні чим іншим як міжнародним правом. Європейське право у вузькому аспекті – це право європейських співтовариств, доповнене певним чином правовим регулюванням усього Європейського Союзу. Таке право вже багато в чому відійшло від міжнародного права і являє собою особливий правовий феномен [2, с. 91].

Академік Л.М. Ентін відзначає, що термін “європейське право” має декілька значень:

1. Для позначення сукупності національних правових систем європейських держав;
2. Для позначення частини міжнародно-правових норм, якими регулюються відносини між європейськими державами в різних сферах, у цьому випадку “європейське право” означає регіональну або субрегіональну міжнародно-правову систему;

3. Для позначення сукупності правових норм, що регулюють відносини, які складаються в рамках європейських інтеграційних об'єднань, Європейських співтовариств та Європейського Союзу (далі – ЄС).

При дослідженні європейського права слід враховувати його суттєві особливості:

1. Комплексний характер права ЄС, яке включає в себе міжнародно-правові, конфедеративні та федеративні риси;

2. Динамізм цього права, що тягне за собою зміну його природи, структури, сфери та механізму дії;

3. Незавершеність процесу формування права і, як наслідок, його “проміжний” характер, діють на стику міжнародного та національного права [3, с. 64].

Враховуючи вищенаведене можна зазначити, що «європейське право» є широким поняттям, яке включає у себе чималу кількість особливостей та регулює достатньо велику кількість питань, які виникають у європейському правовому просторі.

На сучасному етапі розвиток України спрямований на утвердження суверенної та незалежної держави, яка буде повноправним і рівноправним суб'єктом світового співтовариства й міжнародних відносин. З проголошенням незалежності та прийняттям Конституції Україна окреслила шлях свого державного і правового розвитку. Зі змісту конституційних норм зрозуміло, що Україна прямує до розбудови такої держави, яка не визнає у своїй країні іншої влади над собою, окрім влади свого народу; до держави, яка служить народу й уважає утвердження та забезпечення прав і свобод людини своїм основним обов'язком.

Досягнення зазначеної мети потребує істотних змін у всіх сферах суспільного життя – політичній, економічній, соціальній, культурній тощо [4, с. 24].

Крім цього, реалії сьогодення, а саме наявність війни, свідчать про те, що Україна повинна рухатися в напрямку розбудови своєї правової системи, орієнтуючись на цивілізовані країни світу, зокрема на країни Європи. І в цьому аспекті європейське право є як ніколи необхідним фактором щодо врахування останнього в процесі розвитку українського правового поля.

28 лютого 2022 року уряд охопленої війною України підписав заявку на членство в ЄС з проханням про негайне приєднання [5, с.82].

Враховуючи вищенаведене, Україна і надалі не змінює свого напрямку руху, а відтак кожен її правовий сегмент потребує приведення у відповідність до норм європейського права, зокрема сегмент договірних зобов'язань, що виникають у процесі реалізації господарських правовідносин.

Договори, що укладаються при реалізації господарської діяльності відіграють важливу роль у розвитку економіки держави, відтак удосконалення їхнього правового регулювання безумовно покращуватиме економічну складову нашої держави.

Однією з галузей, що потребує термінового реформування є господарське право як таке, що в умовах Українських реалій не може в повному обсязі забезпечити врегулювання відносин, яких воно стосується.

Серед таких недосконало врегульованих питань варто виділити господарський договір, який нині набуває все більшого значення й популярності в господарських відносинах. Україна все ще перебуває на перехідному етапі від планової до ринкової економіки і господарсько-договірні відносини є одним із найбільш потужних ринкових елементів для нашої економічної системи. Значене поширення практики укладання господарських договорів і недосконале їх нормативне врегулювання свідчить про необхідність підвищення обізнаності і правосвідомості суб'єктів господарського права, а також про потребу, що зростає, поліпшення правового регулювання цього питання [6, с. 61].

Отже, важливість впливу європейського права на договори у процесі регулювання господарських правовідносин, полягає у необхідності Україні приведення національного правового регулювання у відповідність до вимог європейського права з метою зміцнення правової системи України.

Список використаних джерел:

1. Корнієнко М.В. Співвідношення права ЄС та Європейського права. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 18-22.
2. Калиновський Б.В., Бугайло Ю.О. Вплив європейської правничої термінології на українську законодавчу терміносистему. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 4 (6). С. 86-98.
3. Володимир Шилінгов Співвідношення термінів «Європейське право» та «право Європейського Союзу». *Вісник Академії Управління МВС*. 2007. Вип.1. С.63-67.
4. Каленіченко Л.І., Слинько Д.В. Співвідношення національного та міжнародного права в розрізі адаптації національної системи законодавства до європейського законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 24-27.
5. Тимощук О.Г. Вплив російсько-української війни на євроінтеграційні процеси в контексті набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС: міжнародно-правовий аспект. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. Ч. 3. С. 81-86.
6. Замрига А.В. Теоретико-правова природа господарських договорів у національному та європейському праві. *Право і суспільство*. 2016. № 5, ч.2. С. 60-66.

Боровікова В.С.

науковий співробітник
відділу організації наукової роботи
(Львівський державний
університет внутрішніх справ)

ПРІОРИТЕТ ЦИФРОВИХ РІШЕНЬ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ЧАС

Після періоду війни і руйнувань країни часто опиняються на критичній фазі відновлення та реконструкції. Україна не є винятком, оскільки вона зіткнулася зі значними викликами через війну в регіоні. У цей неспокійний період ефективне використання електронних доказів є ключем не лише до відновлення нації, але й до зміни її економічного ландшафту для сталого та процвітаючого майбутнього.

Використання електронних доказів, включаючи цифрові записи, дані та технологічні рішення, відіграє ключову роль у сучасному управлінні та повоєнному відновленні. Воно не тільки дає змогу розслідувати злочини та переслідувати злочинців, але й слугує каталізатором прозорого, ефективного та підзвітного управління. Крім того, в контексті повоєнного відновлення України використання електронних доказів може зміцнити довіру, посилити безпеку та прискорити економічне відновлення [1, с. 179].

Важливість цифрових доказів у ширшому контексті пріоритетних реформ в Україні та програм відновлення національної економіки у воєнний та післявоєнний періоди важко переоцінити [2, с. 98]. Існує нагальна потреба у подальшому дослідженні різних способів, за допомогою яких цифрові рішення можуть підтримати зусилля з відновлення, сприяти фінансовій стабільності [3, с. 385] та сприяти міжнародній підтримці. Завдяки пріоритетному використанню електронних доказів Україна зможе впоратися зі складнощами повоєнного відновлення та стати стійкою нацією з цифровими можливостями.

Важливо визнати трансформаційний потенціал електронних доказів на шляху України до відновлення, підкреслюючи важливість інтегрованого підходу, який використовує технології для більшого блага нації та її людей.

Прогнозованими проблемами українського повоєнного відновлення з акцентом на пріоритеті цифрових рішень в економічному відродженні можуть стати: інфраструктурні виклики. Після війни буде потрібно відновлювати і розвивати інфраструктуру, включаючи комунікаційну, транспортну та інші сфери, щоб створити сприятливе середовище для розвитку цифрових технологій; виклики щодо кібербезпеки. Із ростом цифрових рішень зростає загроза кібербезпеці. Уряд повинен бути готовий до впровадження заходів з кіберзахисту, щоб захистити важливі інформаційні системи та даних від атак; кадровий голод. Розвиток цифрових технологій потребує висококваліфікованих кадрів. Створення кваліфікованої робочої сили в інженерії, програмуванні та суміжних галузях має вирішальне значення для успішного впровадження цифрових технологій. Інші країни часто інвестують в освітні та навчальні програми, щоб подолати розрив у кваліфікації; підтримка стартапів та ІТ-індустрії, що може стимулювати економічне зростання, інновації та створення робочих місць. Це добре задокументована

стратегія стимулювання економіки нації; необхідність продовження правових реформ. Законодавча та нормативна база відіграють важливу роль у залученні інвестицій та сприянні цифровим інноваціям. Реформи необхідні для створення сприятливого середовища для цифрового сектору; необхідність залучення інвестицій. Залучення інвестицій є фундаментальною складовою економічного розвитку. Дослідження часто підкреслюють важливість іноземних і внутрішніх інвестицій у цифрові сектори для сталого зростання.

Ці виклики вимагатимуть узгоджених зусиль уряду, бізнесу та громадян для того, щоб досягти успішного економічного відродження через цифрові рішення в умовах повоєнного відновлення в Україні.

Використання та розвиток електронних доказів у період повоєнного відновлення в Україні може запропонувати кілька потенційних переваг для економічного відродження країни: електронні докази можуть спростити судові процеси, забезпечуючи цифровий слід подій, що робить розслідування більш ефективними. Це може підвищити юридичну прозорість і вирішити суперечки, що має вирішальне значення для залучення інвестицій і забезпечення стабільного бізнес-середовища; електронні докази, такі як цифрові записи та документи, можуть підвищити прозорість і підзвітність у державних операціях і бізнес-операціях. Така прозорість може залучити іноземних інвесторів і зміцнити довіру до правової та економічної систем; використання електронних доказів часто вимагає розвитку цифрової інфраструктури, включаючи безпечне зберігання даних і комунікаційні мережі. Цей розвиток інфраструктури не тільки підтримує використання електронних доказів, але й закладає основу для зростання цифрових технологій, які можуть стимулювати економічний розвиток; доступ до електронних доказів може надати політикам можливість отримати на основі даних ідеї для економічного планування та розвитку. Це дозволяє приймати рішення на основі фактичних даних, що може призвести до більш ефективних політичних заходів; доступність електронних доказів може покращити бізнес-середовище шляхом зменшення бюрократії та уможливлення цифрових транзакцій. Це може залучити підприємців і стартапи, сприяючи економічному зростанню та інноваціям; розвиток електронних доказів також вимагає зосередження уваги на кібербезпеці для захисту цифрових записів і систем. Інвестиції в заходи кібербезпеки можуть підвищити загальну стійкість цифрового сектору та підтримувати економічну стабільність.

Ці переваги підкреслюють важливість використання електронних доказів для повоєнного відновлення та економічного відродження в Україні. Інтеграція цифрових рішень, підкріплена надійною системою електронних доказів, може сприяти більш прозорій, ефективній економіці, орієнтованій на інновації.

Висновки. Україна стикається з подвійним викликом післявоєнного відновлення та економічного відродження. Пріоритезація цифрових рішень і використання потенціалу цифрових доказів можуть відіграти ключову роль у

подоланні цих викликів. Це створює можливість покращити судові процеси, забезпечити прозорість та підзвітність у владних та бізнес-операціях, підвищити кібербезпеку та створити сприятливе середовище для розвитку цифрових технологій. Однак існують виклики, такі як інфраструктурні розробки, брак кваліфікованих кадрів, необхідність правових реформ та залучення інвестицій, які потрібно розв'язати для успішного впровадження цифрових рішень. Урахування та підтримка цих аспектів є важливими для того, щоб Україна могла скористатися перевагами цифрового сектору та досягти сталого економічного відновлення.

Додатковий аналіз та спільні зусилля уряду, бізнесу та громадян є ключовими чинниками для досягнення успішного економічного відродження через використання цифрових рішень та електронних доказів.

Для формування стратегій довгострокової стабільності та відновлення України перспективними є дослідження соціально-економічних профілів та інтеграції на ринок праці українських біженців, ролі української діаспори у підтримці повоєнного відновлення країни та ефективного використати досвіду і ресурсів, а також подальші дослідження, що можуть включати поглиблені дослідження впливу цифровізації на окремі сектори української економіки, такі як сільське господарство, охорона здоров'я та виробництво. Розуміння ефективності цифрових рішень у цих секторах може дати цінну інформацію для майбутньої розробки державної політики.

Список використаних джерел:

1. Мовчан В., Рогофф К. Міжнародна торгівля та прямі іноземні інвестиції. Відбудова України: Принципи та політика. За ред. Ю. Городніченка, І. Сологуб, Б. Ведер ді Мауро. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf

2. Руденко І. Ринок інформаційних технологій у процесі повоєнної відбудови економіки. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2023 р.) / ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України. Електрон. дані. К., 2023. С. 98.

3. Желобицький Я., Штундер І. Державне регулювання внутрішнього ринку України та ЄС у парадигмі цінностей повоєнного відновлення. Відбудова для розвитку: зарубіжний досвід та українські перспективи : міжнародна колективна монографія / [редколегія, голова – д.е.н. В.В.Небрат] ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2023. С. 382-394.

Бурак В. Я.
професор кафедри соціального права
доктор юрид. наук, професор
*(Львівський національний
університет імені Івана Франка)*

ПРО ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Війна зумовила нові виклики перед трудовим законодавством. Це зумовило необхідність перегляду багатьох постулатів у трудовому праві, а також необхідність перегляду концепції забезпечення гарантій трудових прав найманих працівників.

Завдання трудового законодавства у післявоєнний період можна сформулювати двома тезами, які є частково взаємозв'язаними:

- підвищення умов праці, у тому числі оплаті праці, організації праці і охорони праці;

- створення умов для повернення працівників з-за кордону, які перебувають в статусі тимчасово переміщених осіб.

Перша проблема зумовлена, як загальним станом економіки і законодавства ще довоєнного періоду, а в умовах розв'язаної рф повномасштабної війни вона ще більше загострилася.

Друга проблема зумовлена виключно воєнними ризиками, але передбачає створення умов, коли наші співвітчизники будуть мотивованими повернутися в Україну.

Все більше підприємств намагаються відновити свою діяльність, обираючи шлях релокації бізнесу в більш безпечні регіони. Водночас, останні соціологічні дослідження свідчать про те, що збільшується частка тих, хто перевозить підприємства повністю або частково за кордон.

Виходячи з цього можна сформулювати одне з основних завдань держави в частині формування ринку праці — зробити все можливе, щоб підприємства і підприємці не обирали — залишити країну. Зробити так, щоб ця тенденція втрати підприємств не поглиблювалася, а у бізнесу були стимули залишатися в країні, починати власну справу в країні та працювати на підтримку, відновлення та розвиток економіки.

Більше того, завдання держави створити умови для стимулів повернення підприємств і працівників в Україну з метою відновлення економіки.

Цими завданнями обумовлені пріоритети реформування трудового законодавства з метою стимулювання ринку праці в Україні.

Серед основних орієнтирів для вдосконалення вітчизняного трудового законодавства є безперечно базова директива Європейського Союзу № 2019/1152 схвалена Європейським Парламентом і Радою 20 червня 2019 р. «Про прозорі й передбачувані умови праці в Європейському Союзі». Вона

містить цілу низку фундаментальних положень, які важливі для формування нового та вдосконалення чинного трудового законодавства. Вона спрямована на покращення умов праці шляхом заохочення більш прозорих і передбачуваних трудових відносин із забезпеченням при цьому гнучкості ринку праці. Директива поширюється на усіх працівників і роботодавців, які мають трудовий договір або перебувають у трудових відносинах.

Директива (ЄС) 2019/1152 передбачає вимоги щодо обов'язку роботодавців надавати працівникам інформацію про трудові відносини, мінімальні вимоги щодо умов праці, про колективні угоди, про право працівників на захист своїх прав.

І що важливо, що окремі положення цієї Директиви знайшли своє втілення у новій редакції ст. 29 КЗпП України, де передбачено обов'язок роботодавця поінформувати працівника про організацію професійного навчання працівників (якщо таке навчання передбачено); про тривалість щорічної відпустки, про умови та розмір оплати праці та інше.

Серед завдань реформування трудового законодавства необхідно виділити його лібералізацію. Потребою дня є запровадження сучасного стимулюючого трудового законодавства, яке забезпечить дерегуляцію трудових відносин. Це у тому числі стосується зміни підходів до методу правового регулювання трудових відносин. Запровадження дистанційної праці, цифровізація економіки зумовили необхідність розширення сфери договірної регулювання трудових відносин і у свою чергу розширення сфери соціального партнерства. Договірне регулювання трудових відносин в нових умовах може здійснюватися не лише за допомогою колективних договорів і угод. В умовах запровадження дистанційної праці договірне регулювання трудових відносин здійснюється також і трудовим договором. Це поки, що стосується визначення робочого місця, встановлення режиму роботи, порядку і строків забезпечення працівників необхідними для виконання ними своїх обов'язків обладнанням, програмно-технічними засобами, засобами захисту інформації та іншими засобами, порядок і строки подання такими працівниками звітів про виконану роботу, розмір, порядок і строки виплати працівникам компенсації за використання належних їм або орендованих ними обладнання, програмно-технічних засобів, засобів захисту інформації та інших засобів, порядок відшкодування інших пов'язаних з виконанням дистанційної роботи витрат.

Трудовим договором про дистанційну роботу можна передбачити можливість поширення, або непоширення на працівника правил внутрішнього трудового розпорядку, а також можливість поєднання дистанційної роботи з виконанням працівником роботи на робочому місці у приміщенні чи на території роботодавця.

Як видається ці положення трудового законодавства необхідно поширити на усі види трудових договорів із збереженням законодавчих гарантій для працівника в частині робочого часу і оплати праці.

Ще одним напрямком реформування трудового законодавства необхідно виділити його діджиталізацію. Тут важливо скасувати радянські вимоги до документообігу, обліку трудової діяльності працівника, обліку його робочого часу. Як видається роботодавець повинен самостійно вирішувати, або в договірному порядку врегулювати можливість запровадження обліку робочого часу працівника чи облік його роботи. Крім того необхідно перейти на електронний документообіг, зокрема і в частині обліку роботи працівника.

Ще одним напрямком реформування чинного законодавства – це зміна підходів до роботи контролюючих органів, які повинні здійснювати не репресивну, а сервісну і консультативну функції. І лише у випадку ігнорування порушення трудових прав працівників можливість притягнення роботодавця до відповідальності.

Бутинська Р. Я.

доцент кафедри
господарсько-правових дисциплін
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Вітик Х.І.

здобувачка вищої освіти
Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Україна як демократична правова держава проголошує пріоритет прав людини, закріпивши в Основному Законі країни гарантії дотримання прав і свобод людини на принципах рівності і недискримінації. Ст. 2 Конституції України [2] закріплює рівність усіх перед законом, забороняє привілеї чи обмеження за будь-якими ознаками, в тому числі й за ознакою статі

Гендерна рівність є принципом, визнаним у всьому світі. Він розгортається в багатьох сферах суспільного життя. У статті розглядається проблема гендерної нерівності у трудових відносинах в Україні.

Одним із питань гендерної дискримінації у сфері трудових відносин є асиметрія в оплаті праці жінок і чоловіків на користь чоловіків. Гендерна нерівність в оплаті праці спостерігається не лише в Україні, а й у всіх країнах світу, що підтверджують дані Глобального індексу гендерного розриву. Найбільше гендерна дискримінація проявляється у сфері трудових відносин. Категорично забороняється пряме чи опосередковане обмеження прав

працівників з різних причин, порушення принципу рівних прав і можливостей, будь-яка інша дискримінація у сфері праці..

В наш час рівність прав жінок та чоловіків гарантується принципами права – загальними та спеціальними, які знайшли своє відображення як в міжнародних правових актах, так і національних

Сьогодні рівність прав жінок і чоловіків гарантується правовими принципами – загальними та спеціальними, відображеними як у міжнародних, так і в національних правових актах. Проблема дискримінації та нерівності в правах чоловіків і жінок за ознакою статі давно привертає увагу міжнародної спільноти і стала приводом для прийняття Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок[1] . Крім того забезпечення гендерної рівності у трудових правовідносинах знайшли відображення і в багатьох інших міжнародних актах, зокрема в Загальній Декларації прав людини, в якій зазначено, що кожна працююча людина має право на справедливі та сприятливі умови праці, рівну оплату за рівну працю тощо. Заборона дискримінації в трудових відносинах закріплена у багатьох конвенціях і рекомендаціях Міжнародної організації праці.

Принцип рівності прав і можливостей працівників поширюється на всі джерела і норми трудового права, а отже зобов'язує трудове законодавство та інші нормативні правові акти, колективні договори, угоди встановлювати рівний обсяг трудових прав для усіх працівників, які перебувають в однаковому правовому становищі. Невід'ємним складником загальної концепції рівності є саме гендерна рівність. Багатовимірне і неоднозначне поняття «гендер», яке по-різному тлумачиться численними дослідниками, стало останнім часом центральною категорією міждисциплінарної наукової галузі знання.

Саме проблема гендерної рівності була та залишається предметом наукових досліджень. Наприклад, у своїй статті «Гендерна рівність як складова загального принципу рівності»[7] М.І. Крочук, проаналізувавши категорію «гендер» у ракурсі соціального формування над біологічною статтю, що формується під впливом соціокультурних чинників, традиційних поглядів на те, якими повинні бути жінка та чоловік, дійшов висновку, що «гендерна рівність – складова загального принципу рівності, яка охоплює: рівність прав, рівність можливостей, забезпечення рівних умов для реалізації прав та можливостей, гендерна симетрія; визначає однаковий правовий статус особи в суспільстві, стверджує основні права особи-жінки та особи-чоловіка». Гендерну рівність цей вчений визначає фундаментальною цінністю третього тисячоліття нарівні зі свободою, справедливістю та толерантністю.

Гендерна нерівність є актуальною та багатогранною проблемою сучасного українського суспільства. На розвиток гендерної нерівності на ринку праці в Україні впливає багато факторів. Погоджуючись з оцінкою науковців, що гендерна нерівність зумовлена стереотипами, які є основною причиною нерівності в правах жінок і чоловіків, зокрема: наприклад, на

території пострадянських країн широко набуло популярності уявлення щодо поділу сімейних обов'язків між чоловіками та жінками, згідно з яким жінкам відведена роль «матері» та «домогосподарки», як зауважує Н.О. Ляшенко, провівши статистичне дослідження у своїй праці «Подружні ролі в молодіжній сім'ї»[6]: «Щодо матеріального забезпечення родини, то переважна більшість чоловіків має патріархальні установки, на відміну від жінок, дві третини яких розділяють більш-менш радикальні феміністські переконання. Тобто виступають або за рівність з чоловіками, або за провідну роль жінки»

Роль жінки в сучасному світі – неперевершена. Вона виконує материнську функцію, є берегинею домашнього осередку, але при цьому є немало прикладів тому, що жінка здатна виконувати складні роботи поза межами її вікових традиційних функцій, досягати високих професійних вершин так само, як і чоловіки.

В Україні для досягнення паритетності у правовому становищі чоловіків і жінок, у тому числі й у трудових відносинах, прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» [3]. У Законі рівні права жінок і чоловіків визначаються як відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі, а гендерна рівність розуміється як рівний правовий статус чоловіків і жінок та рівні можливості, тобто рівні умови для реалізації рівних прав чоловіків і жінок.

Зокрема, йдеться про обов'язки роботодавців забезпечувати жінкам і чоловікам рівні права та можливості у працевлаштуванні, кар'єрному зростанні, підвищенні кваліфікації, здійснювати рівну оплату при однаковій кваліфікації та однакових умовах праці тощо. Встановлена заборона для роботодавців при працевлаштуванні надавати перевагу одній зі статей, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, передбачені інші вимоги щодо дотримання принципу гендерної рівності.

Вирішальна роль в усуненні дискримінації і забезпеченні рівності, в тому числі й гендерної рівності, у сфері праці належить державі, яка на основі соціальної стратегії гендерної рівності та відповідного гендерно спрямованого законодавства щодо вирівнювання можливостей чоловіків і жінок у сфері праці може сприяти досягненню цієї мети.

Причин виникнення порушень гендерної рівності у трудових відносинах – багато. Головними з них є поширення стереотипів про роль жінки та виховання дітей з прищеплюванням їм патріархальних установок. Тож, щоб унеможливити подальші випадки порушення права на гендерну рівність у трудових правовідносинах, слід впливати на суспільство та боротися з наявними стереотипами не лише прийняттям відповідних актів законодавства, а й проведенням роз'яснювальної роботи щодо їх правильного тлумачення та застосування серед роботодавців та працівників – жінок та чоловіків.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 06.10.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
2. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
3. Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
4. Юрій Кривошеїн. Гендерна нерівність у рудових відносинах. Поняття та причини виникнення. URL: <https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-09-07-2022-2/>
5. Добош З.А. Гендерна рівність і гендерна дискримінація у сфері трудових відносин. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/50.pdf
6. Ляшенко Н.О. Подружні ролі в молодіжній сім'ї. URL: <https://web.kpi.kharkov.ua/sp/lyashenko-n-o-podruzni-rol-i-v-molodizhnij-sim-yi/>
7. Крочук М.І. Гендерна рівність як складова загального принципу рівності. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/library/visnyku/nvsy/04_2011/11kmizpr.pdf

Гамалюк Б.М.

кандидат наук з державного управління
провідний юрисконсульт
(Івано-Франківський НДЕКЦ МВС)

Духняк Р.В.

здобувач вищої освіти
(ЗВО «Університет Короля Данила»)

СУТНІСТЬ І ПРИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

В Україні відбувається реформування державного регулювання господарської діяльності. В умовах формування ринкової економіки змінюється роль держави в сфері господарських відносин. Особливо важливим у цьому контексті є економічне співробітництво України з Європейським Союзом, що передбачає функціональні зміни як на загальнодержавному рівні так і на локальному. Дослідження можливості державного регулювання економічних відносин є потребою як науковою, так і практичною, оскільки теперішній стан економіки та добробут населення знаходиться у плачевному стані. Згідно рейтингу Global Wealth Report щодо рівня добробуту то Україна посідає 123 місце у світі зі 140 країн із показником благополуччя 1563 доларів на кожного громадянина.

Серед науковців, які здійснювали дослідження даної тематики слід відзначити: ДЖ. М. Кейнс, Ф. Котлер, ДЖ.С. Мілля, А. Маршал С., В. Апії, Г. В. Смолин, А. Гнатюк, Г. Пилипенко та інші. Водночас сучасний стан дослідження, вказує на необхідність більш теоретичного розгляду питань реформування.

Заявлена тема характеризується тим, що над питаннями її вирішення задумувалося не одно покоління людей та ці питання пробували вирішити майже в кожній державі і в різні часи.

При цьому є важливим розглянути вихідні, ключові питання успішного державного регулювання економіки в різних державах. Оскільки до одних і тих самих явищ та інститутів у різних економічних та політичних системах ставляться по різному і тому в кінцевому випадку ми маємо і різні економічні ефекти.

Ці питання були сформульовані, ще Адамом Смітом у 1776 р у праці Дослідження про природу і причини багатства народів і звучать вони так:

1. Чому в одних країнах люди живуть заможнo, а в інших – поганo?
2. Чому одним країнам вдається досягнути стабільного зростання, а іншим ні?
3. Чому так розрізняється виробництво і дохід в різних країнах?

На жаль на даний час чіткої відповіді не існує, хоча є багато теорій з приводу Перспектив формування стратегії сталого розвитку економіки держави.

Для розуміння заявленої теми, я б хотів звернути увагу на певні інструменти зокрема економічні, які дадуть можливість мої судження оцінити та довести.

Головними об'єктивними чинниками, що спричиняють необхідність державного регулювання господарського життя, а, відтак, і участі в цьому регулюванні органів державної влади і органів місцевого самоврядування, є:

а) виконання державою соціальних функцій — забезпечення умов для нормальної життєдіяльності суспільства, в тому числі — у сфері економіки (відповідно до ст. 13 Конституції України держава забезпечує соціальну спрямованість економіки);

б) забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України (ст. 16 Конституції України);

в) забезпечення економічної безпеки України (ч.1 ст. 17 Конституції України);

г) забезпечення захисту конкуренції у підприємницькій діяльності; захист прав споживачів, здійснення контролю за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт (ст. 42 Конституції України).

Основними об'єктами державного регулювання є: 1) всі елементи економічної системи (продуктивні сили, техніко-економічні, організаційно-економічні та виробничі відносини і господарський механізм); 2) навколишнє середовище; 3) сфери, регіони та галузі народного господарства; 4)

національний дохід; 5) суб'єкти господарства; 6) економічний цикл; 7) інфраструктура; 8) законодавство; 9) зайнятість; 10) грошовий обіг; 11) сукупний попит і сукупна пропозиція; 12) платіжний баланс; 13) ціни; 14) зовнішньоекономічні зв'язки.

Сукупність передбачених законодавством, способів, прийомів та засобів впливу на поведінку суб'єктів господарювання називаються методом державного регулювання.

Традиційно в економічній і правовій науках вони є адміністративними та економічними.

Адміністративні або прямі методи – це способи впливу за допомогою яких держава безпосередньо, шляхом обов'язкових приписів, які підлягають виконанню суб'єктами господарювання, досягає необхідного суспільства результату. Вони використовуються для довгострокового регулювання національної економіки. До прямих методів регулювання економіки відносяться:

1. Прийняття законів та контроль за їх виконанням.
2. Державний контроль над монопольними ринками. В галузях, де державна монополія визнана природною, здійснюється директивне планування виробництва, витрат і цін, прямий контроль за якістю товарів і послуг, гарантоване матеріально-технічне постачання (оборона, енергетика, залізничний транспорт тощо).
3. Державні замовлення, дотації, трансферні платежі, що фінансуються з державного бюджету.
4. Пряме державне регулювання цін (встановлення фіксованих цін на найважливіші товари, максимального та мінімального їх рівня, заморожування цін на певний строк).
5. Державна підтримка експорту.
6. Захист від зовнішньої конкуренції.
7. Індикативне планування.
8. Прямі адміністративні заходи державної влади (заборони, дозволи, ліцензії, патенти, державні стандарти тощо).

Застосування прямих методів в сучасних умовах вважається економічно виправданим і в цілому не суперечить принципам, що лежать в основі ринкових відносин.

Економічні або непрямі методи спрямовані на створення державою певного економічного фінансових чи матеріальних стимулів, що впливає на поведінку суб'єктів господарювання й обумовлено їх поведінку. До цих методів відносяться:

- інструменти податкової політики (податкові ставки і види податків, податкові пільги);
- інструменти грошово-кредитної політики (операції на відкритому ринку, дисконтні ставки, норми обов'язкових резервів, регулювання грошової маси, кредитні пільги);
- інструменти фіскальної політики (регулювання доходів бюджету,

структура та обсяг державних витрат);

– інструменти амортизаційної політики (норми амортизації та напрями використання амортизаційного фонду).

Прямі і непрямі методи взаємозв'язані між собою, їх використання залежить від конкретних соціально-економічних умов країни і цілей, яких заплановано досягти.

Урядами різних країн використовувалися різні підходи до впливу держави на економіку. Які в подальшому були систематизовані у окремі науково-теоретичні течії державного регулювання господарської діяльності та сформовані економічні школи. Серед найбільш популярних були: меркантилізм, класичний підхід, марксизм, кейнсіанство, монетаризм та інші.

Багатогранність різних теоретико-правових підходів у сукупності дають уявлення про систему та зміст державного регулювання економіки [6]. На підставі аналізу елементів поняття "державне регулювання економіки" ми можемо визначити його основні характеристики:

1. Ринкова економіка виступає об'єктом правового регулювання.
2. Економічна система держави є автономною структурою і може функціонувати без участі державного регулювання господарської діяльності.
3. Державне регулювання здійснюється через внесення змін до законодавства, шляхом введення у законодавчу базу нових норм або зміну вже існуючих.
4. Державне регулювання економіки покликане ліквідувати причину недосконалості роботи ринкової економіки

Виходячи із національного законодавства ми можемо виділити наступні правові форми державного регулювання господарської діяльності:

1. Державний нагляд (контроль) — це діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, органів місцевого самоврядування, інших органів у межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушення вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів

2. Державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України.

3. Державне управління.

4. Нормативне регулювання.

Структура органів державного управління економічною системою в Україні представлена органами загальної та спеціальної компетенції. Враховуючи неодноразові зміни у структурі системи державного управління, незавершені економічні реформи та велику кадрову плінність слід відмітити про нестабільність національного державного регулювання господарської діяльності та спричинену цим економічну кризу.

Для подолання економічної кризи в Україні слід обрати стратегію розвитку національної економіки та визначити програму державного регулювання господарської діяльності принаймні на 25-30 років вперед із

створенням стабільної інституційно-організаційної системи органів державного управління господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Смолин Г.В. Державне регулювання господарської діяльності : курс лекцій. Львів: Львівський університет внутрішніх справ, 2012. - 528 с.

2. Господарське право. Особлива частина: підручник / М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк; за ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 536 с.

Гамалюк Б.М.

кандидат наук з державного управління
провідний юрисконсульт
(Івано-Франківський НДЕКЦ МВС)

Романишин В.Р.

здобувач вищої освіти
освітнього рівня магістр
(ЗВО «Університет Короля Данила»)

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ГЕНЕТИЧНО-МОДИФІКОВАНИМИ ОРГАНІЗМАМИ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Серед сучасних проблем населення нашої планети, сучасних питань повсякденного життя, які суттєво зачіпають життєві інтереси на всіх континентах – забезпечення людства продовольством. Одним з варіантів вирішення порушеної проблеми науковці вбачають у результатах генної інженерії, зокрема трансгенні та генетично модифіковані організми. Вперше дану термінологію запропоновано американським науковцем, лауреатом Нобелівської премії Е. Тейтумом у 1963 році, як одним з дослідників генної інженерії - формування нових видів організмів.

Вперше запуск першої великомасштабної дослідницької програми з вивчення можливостей комерційного використання ГМ-рослин відбувся у 1985 р., що слугувало специфічним сигналом для інтенсивнішого розвитку біотехнологій пов'язаних із застосуванням на сільськогосподарських угіддях.

Цікавим моментом в досліджуваному питанні є «результативність» «другої зеленої революції» в США. Наслідком революційних подій того часу стало деталізоване узагальнення застосування ГМО на землях сільськогосподарського призначення, починаючи з 1992 року. Варто зазначити те, що все більше і більше, у більшості штатів, активно набувають загального поширення правила, за якими генетично спроектована їжа є «істотно еквівалентними» звичайним зерновим культурам. Як результат – відсутність доцільності та потреби в урядовому регламентуванні. Саме такий принцип зберіг

свій зміст та особливості у «Санітарній і фітосанітарній угоді», яка закріпила на правовому рівні заборону та обмеження ГМО в харчовому ланцюзі людини. Інші правила Світової організації торгівлі встановлювали обмеження, а в окремих випадках сувору заборону, національні закони, що вимагали маркування генетичної їжі, іменувавши їх «технічними торговельними бар'єрами».

На даний час, серед найбільш поширених ГМ-культур беззаперечним лідером є соя. Частка цієї рослини у сільськогосподарському виробництві становить понад 2/3 від усієї кількості ГМ-рослин.

Особливістю є те, що на відміну від натуральної, ГМ-соя більш стійка до комах-шкідників, витримує оброблення хімікатами, які вбивають усі види буряну, що дозволило в декілька разів збільшити обсяги її виробництва [29, с. 181]. Починаючи з 70-х років, завдяки великим агрохолдинговим корпораціям, ГМ-соя стала основним компонентом фуражних кормів у світі, а тому щодо неї можна було з більшою вірогідністю прогнозувати попит.

Протягом тривалого періоду часу світовий ринок збагачується значною кількістю ГМ-продуктів рослинного походження (соя, кукурудза, ріпак, рис, зерно, картопля, цукрові буряки) [4]. ГМ-культури є об'єктом торгівлі, виробництва та збуту в багатьох державах світу, серед яких Канада, Китай, Індія, США.

Державна політика країн американського континенту у сфері вирощування та застосування ГМ-організмів значною мірою є іншою ніж в європейських державах. Політика країн європейського континенту за своєю особливістю та специфікою побудована не на процесі виробництва продукції, а на самій продукції. Крім того, розглядає біотехнологію як безпечну за своєю природою, а її продукти як такі, що не відрізняються від немодифікованих аналогів. Цікавим видається той факт, що в США не існує виняткових вимог до маркування ГМО. Враховуючи те, що продукти із вмістом ГМО вважаються еквівалентними звичайним продуктам. Американське законодавство не містить окремого нормативно-правового акту про генетично модифіковані організми. З метою правового врегулювання даної сфери використовується законодавство, яке власне застосовується для звичайних продуктів. Саме тому, як вказують науковці, американський продукт сприймається як більш безпечніший, допоки не доведено його шкідливість. Особливістю американського континенту є також і те, що понад 2/3 всіх ГМ-культур у світі вирощують саме там.

Таким чином, враховуючи вказане, приходимо до висновків про обґрунтованість перспективи впровадження жорсткішої європейської системи врегулювання, на відміну від американської моделі, яка дозволяє «зловживання». Саме тому є обґрунтованість у введенні жорсткої системи, за якою використання генетично модифікованих організмів та продукції з їх застосуванням буде конкретніше регламентовано та зведено до мінімуму, що вбачає всі ознаки саме європейської системи.

Перші польові випробування ГМ-картоплі, стійкої до колорадського жука, створеної американською компанією «Монсанто», пізніше – випробування ГМ-цукрового буряку, кукурудзи й ріпаку, стійких до гербіцидів було започатковано у 1997 році.

На початку 200-х сільськогосподарські корпорації США отримали тимчасовий дозвіл на посів в Україні експериментальних генетично модифікованих культур, серед яких картопля, кукурудза, ріпак та соя. Імпортована ГМ-картопля була висаджена на 9-х полях, з яких тільки 3 поля забезпечувалися спеціальними буферними зонами із запобігання переzapиленню ГМ-картоплі з іншими сортами. Проте, вказані експериментальні сорти так і не були схвалені та зареєстровані [1].

За результатами проведених досліджень українськими вченими у різних областях, проведених різними провідними науковими інститутами, в Україні вирощується понад 80% трасгенної сої та кукурудзи – 20% від загального обсягу, трасгенного соняшнику – 10%, трасгенної картоплі дещо менше. В наш час під генетично модифіковані сільськогосподарські культури зайнято більше 3% сільгоспугідь країни. Проте, офіційних даних із цього приводу немає [2].

Одним з головних аргументів ГМ-продуктів є характерна стійкість овочів і зернових культур до вірусів, бактерій та тривале зберігання. Серед головних надбань та властивостей рослинницької продукції 12% приходилося на покращання якісних характеристик, усі інші на вдосконалення агрономічних показників, зокрема стійкості до гербіцидів, вірусів, до комах.

Наявні ризики щодо використання ГМ-рослин поділяють на 3 категорії – харчові, екологічні та соціально-економічні.

Ефективна система біобезпеки в разі використання ГМО, як запорука мінімізації потенційних ризиків. Система біобезпеки має включати також і ефективну адміністративну систему, що керується в своїй діяльності відповідною законодавчою базою.

В Україні на сьогодні існує така законодавча база для створення та функціонування системи біобезпеки, а саме: ЗУ «Про державну систему біобезпеки під час створення, випробування, транспортування та використання генетично модифікованих організмів», ЗУ «Про охорону прав на сорти рослин», ЗУ «Про захист прав споживачів».

Потрапивши в довкілля, ГМ-рослини можуть стати джерелом змін природного середовища, шляхом витіснення звичних видів для відповідної місцевості.

Варто зазначити те, що поняття «генетично модифікований організм» прописано в різних нормативно-правових актах України, зокрема у частині 1 статті 1 ЗУ «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007 року.

Нормативно-правове регулювання поведінки з ГМО є одним з

елементів загальної аграрної політики ЄС. Процес інтеграції розпочато 09.05.1950 р. за ініціативою Франції закласти перший конкретний фундамент європейської федерації. Започаткували її у 1951 році Бельгія, Німеччина, Франція, Італія, Люксембург і Нідерланди, після чого до них приєдналися інші.

Європейські співтовариства володіють власною юрисдикцією в межах якої реалізують виключно власні повноваження. Правові приписи їх владних інститутів за загальним правилом мають пряму дію стосовно права конкретних держав, відповідно підлягають інтегруванню в національні системи, відповідно перебувають під захистом міжнародних судових установ ЄС. Останні добровільно відмовилися від частини своїх прав у рамках здійснення економічної політики, що в свою чергу створює складності при визначенні предметної компетенції союзних органів. Вихід знайдено за допомогою доктрини, яка дозволяє союзним органам приймати обов'язкові для виконання рішення з тих питань, які безпосередньо не віднесені до їх відання, проте необхідні для реалізації завдань ЄС.

Законодавство ЄС в галузі генно-інженерної діяльності функціонує з початку 90-х років ХХ ст. В наш час наявне спеціальне законодавство з біобезпеки, спрямоване на захист здоров'я громадян і довкілля в умовах інтенсивного постачання продуктів біотехнології (ГМ-організмів і ГМ-мікроорганізмів) на ринок країн ЄС. Відповідні правила впорядковують закриті використання і навмисний випуск ГМО в навколишнє середовище, відстежуваність і маркування ГМО, продуктів і кормів, а також їх транспортування.

Список використаних джерел:

1. Гетьман А. П. Інститут юридичної відповідальності в екологічному законодавстві України. *Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права*: матер. «круглого столу» (Харків, 6 груд. 2013 р.): зб. тез наук. доп. / за заг. ред. Гетьмана А. П. Х.: Право, 2013. С. 14-18.
2. Кузьміна М. М. Проблеми правового забезпечення безпеки харчової продукції. *Правове забезпечення становлення економіки інноваційного типу в Україні*: матер. наук.-практ. конф. (Харків, 15 груд. 2009 р.) / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, Нац. ун-т «ЮАУ ім. Я. Мудрого». Х. : ФІНН, 2011. С. 51-54.
3. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: моногр. К.: Логос, 2011. 688 с.
4. Перелік харчових продуктів, щодо яких здійснюється контроль вмісту генетично модифікованих організмів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.11.2010 р. № 971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1248-10>.

Гамалюк Б.М.
кандидат наук з державного управління
провідний юрисконсульт
(Івано-Франківський НДЕКЦ МВС)

Харун Ю.Р.
здобувач вищої освіти
(ЗВО «Університет Короля Данила»)

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Завершальним результатом впровадження науково-технічної політики, мета якої є одержання науково-технічного, економічного, соціального або іншого ефекту, є інновація. Вона розпочинається з ідеї, далі проходить такі етапи, як дослідження, розробка та створення новітніх зразків продукції, технологій чи послуг. Інновація є найефективнішим способом не тільки виходу з економічної кризи, але і технологічного розвитку економіки в цілому і конкретних суб'єктів господарювання, забезпечення їх конкурентних позицій. Інновація є це результат взаємодії між її творцями і споживачами, а не всього лиш відкриттям.

Статтею 325 Господарського кодексу України визначено, що: «інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя» [2]. Таким чином в склад інноваційної діяльності входить інвестування наукових досліджень і розробок, зазначене інвестування має здійснюватися з метою зміни серед продуктивних сил і здійснення міжгалузевих прогресивних структурних зрушень, а саме розробку та впровадження нових видів продукції і технологій. В сучасних умовах технологічної відсталості українського виробництва цілком логічним і обґрунтованим є державне забезпечення стимулювання інноваційної винахідливості та впровадження інноваційних пропозицій в засоби виробництва. Їх реалізація забезпечується державою шляхом провадження державної інноваційної політики. Інноваційна політика є важливим елементом комплексної державної економічної політики, який забезпечує прогресивний розвиток національної економіки. Завдяки застосуванню продуманої інноваційної політики можна досягти прискорення інноваційного процесу і, як наслідок, забезпечити нову якість економічного зростання України. Формально державна інноваційна політика – це комплекс економічних, організаційно-правових та інших заходів держави, спрямованих на впровадження результатів НТП у виробництво, стимулювання й підтримку інноваційних процесів в економіці. Головною метою державної інноваційної

політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігальних технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції [1]. Узагальнюючи, можна сказати, що інноваційна політика держави має на меті об'єднання (синтез) науково-технічної та інвестиційної політики. Успішна реалізація інноваційної стратегії розвитку економіки безпосередньо пов'язана з ефективністю державної підтримки науково-дослідних і дослідно-конструкторських організацій, стимулюванням приватного підприємництва та розвитком конкуренції в інноваційній сфері. Державна інноваційна політика – це складова економічної політики, яка визначає цілі, пріоритети, напрями, форми та методи державного регулювання інноваційної діяльності в науково-технічній та виробничій сферах [2, с 363].

Таким чином під «інноваційною політикою» визначають комплекс принципів та взаємопідтримуючих організаційних, правових, економічних та соціальних методів регулювання, стимулювання, планування та контролю процесів інноваційної діяльності в виробничій та науково-технічній сферах. Головним завданням державних органів є встановлення мети інноваційної політики її базових принципів та механізму реалізації.

Метою інноваційної політики провідних країн світу є сприяння розвитку науки й техніки, підвищення інноваційної активності, що забезпечує конкурентоспроможність національної продукції на світовому ринку, обороноздатність країни, покращує екологічну ситуацію, а також сприяє розвитку венчурного довгострокового бізнесу. Виходячи з цієї мети, держава визначає напрями розвитку інноваційної діяльності та обирає шляхи підтримки підприємств, які працюють над виконанням державних інноваційних програм.

Пріоритетні напрями — це тематичні сфери науки і техніки, які мають основне значення для досягнення перспективних і поточних цілей соціально-економічного розвитку. Вони формуються під впливом національно-економічних, екологічних чинників. Залежно від масштабу вирізняються глобальні, міжнародні та національні пріоритети розвитку науки й техніки.

Пріоритетні напрями деталізуються в переліку критичних технологій, які мають міжгалузевий характер, при цьому враховується їх вплив на конкурентоспроможність продукції, якість життя.

Держава одночасно розробляє і принципи, на основі яких буде проводитись інноваційна політика в державі, а також механізм реалізації цієї політики. Ці принципи залежать від економічної системи, яка склалась у країні, механізмів економіко-правового регулювання економічних відносин, соціального розвитку країни. Практично в усіх розвинених країнах нововведення є одним з пріоритетних напрямів у політиці уряду, адже це основа економічного розвитку. Наприклад, у довгостроковій програмі реформ

Б. Клінтона, яка була ухвалена Конгресом у 1993 р., головна роль відводилась досягненню країною світового науково-технічного лідерства. Програма передбачала послідовну реалізацію доктрини «глобальної технологічної конкурентоспроможності США в умовах глобальної конкуренції».

Уряди західноєвропейських країн, починаючи з 90-х років, як уже зазначалось, підсилили увагу до інноваційних проблем. У прийнятих спеціальних програмах розвитку передбачались заходи щодо стимулювання інноваційної діяльності фірм, формувались нові механізми міжнаціонального співробітництва в рамках ЄС.

Інноваційна політика є важливою частиною державної економічної політики, але разом з тим має самостійний характер і є динамічним інструментом державного господарювання та підприємництва.

Інноваційна політика спрямована на створення необхідних умов для розвитку інноваційних процесів; на концентрацію фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках науки, зменшення ризику приватних компаній у процесі розробки нової високотех-нологічної продукції; складання комплексних прогнозів національного інноваційного розвитку; формування цільових науково-технічних програм; на поширення науково-технічних знань як найважливішого економічного ресурсу.

До основних принципів державної інноваційної політики належать:

- 1) урядова підтримка фундаментальних досліджень;
- 2) пріоритет інновацій над традиційним виробництвом;
- 3) свобода наукової і науково-технічної творчості;
- 4) правова охорона та патентний захист інтелектуальної власності;
- 5) інтеграція наукової, науково-технічної діяльності й освіти;
- 6) підтримка конкуренції у сфері науки і техніки, інноваційної діяльності;
- 7) концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках НДДКР;
- 8) створення загальногосподарського, інноваційного клімату; заохочення відновлення капіталу особливими пільгами при впровадженні нових, що раніше не використовувались у виробництві, видів устаткування, сировини, матеріалів, енергії;
- 9) заохочення розвитку відсталих районів і стримування зростання існуючих агломерацій;
- 10) підготовка та перепідготовки кадрів для нових і новітніх галузей виробництва;
- 11) сприяння розвитку міжнародного наукового співробітництва;
- 12) ефективність (економічність) інноваційних процесів.

Пріоритет інновацій над традиційним виробництвом передбачає визнання за наукою провідної ролі в системі продуктивних сил. Тільки використовуючи на практиці результати наукових досліджень, можна забезпечити конкурентоспроможність продукції та самих підприємств.

Свобода наукової та науково-технічної творчості в контексті інноваційної діяльності забезпечується відповідними законодавчими актами та

Конституцією держави. Інтеграція наукової, науково-технічної діяльності й освіти зміцнює взаємозв'язки між системою освіти та науково-виробничими системами, що дає змогу прискорити впровадження інновацій у виробництво, а наукову діяльність орієнтувати на вирішення виробничих проблем.

Принцип підтримки конкуренції у сфері науки, техніки й інноваційній діяльності означає поєднання стимулювання з функціонуванням інноваційних структур в умовах конкурентного середовища.

Держава стимулює інноваційну активність, сприяє розвитку науки, малого інноваційного підприємництва й обмежує діяльність підприємств-монополістів через антимонопольне законодавство. Зростає чисельність інноваційних фірм, які конкурують між собою, що стимулює інноваційний розвиток.

Концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках забезпечує вирішення глобальних першочергових проблем інноваційної діяльності, розроблення відповідних програм з урахуванням інноваційного потенціалу держави, які становлять основу сучасного технологічного прогресу. Наприклад, США прагне стати світовим науково-дослідним центром, де буде зосереджена більшість усіх принципових наукових розробок планети і налагоджений процес дослідного виробництва найсучасніших, технічно складних і дорогих промислових виробів та систем, що стане новою спеціалізацією країни в міжнародному поділі праці.

Відповідно до положень «Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України» в умовах жорсткого дефіциту коштів в основу формування і реалізації державних пріоритетів у сфері науки та технологій покладено принципи відповідності основних напрямів науково-технологічного розвитку головним проблемам та перспективам розвитку суспільства. Отже, головними пріоритетами державної політики України визначені:

- у сфері наукового розвитку: фундаментальна наука, прикладні дослідження і технології, в яких Україна має значний науковий, технологічний, виробничий потенціал і які здатні забезпечити вихід вітчизняної продукції на світовий ринок; вища освіта, підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів з пріоритетних напрямів науково-технологічного розвитку; наукове забезпечення вирішення проблем здоров'я людини та екологічної безпеки; система інформаційного та матеріально-технічного забезпечення наукової діяльності;

- у сфері технологічного розвитку: дослідження та створення умов для високопродуктивної праці й сучасного побуту людини; забезпечення медичних закладів медичною технікою, а населення — лікарськими препаратами, засобами профілактики і лікування; розроблення ресурсо-, енергозберігаючих технологій;

- сучасних технологій і техніки для електроенергетики, переробних галузей виробництва, передусім агропромислового комплексу, легкої та харчової промисловості;

- у сфері виробництва: формування наукомістких виробничих процесів, сприяння створенню та функціонуванню інноваційних структур (технопарків, інкубаторів тощо); створення конкурентоспроможних переробних виробництв; технологічне й технічне оновлення базових галузей економіки держави; упровадження високорентабельних інноваційно-інвестиційних проектів.

Прикладом державного захисту цих сфер виробництва стало прийняття Закон України «Про державну підтримку космічної діяльності»; постанови КМУ «Про заходи щодо забезпечення функціонування, збереження та подальшого розвитку унікальних об'єктів космічної діяльності»; Закон України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії».

До основних причин, які перешкоджають розвитку інноваційних процесів у державі, належать такі:

- відсутність цілісної кодифікованої системи законодавства, яке має врегулювати правовідносини у сфері інноваційної діяльності;

- розрив між необхідним обсягом інвестиційних ресурсів для інноваційної реструктуризації економіки та фактичним їх обсягом;

- великий ризик розробки та освоєння інновацій і відсутність механізмів щодо покриття та страхування цих ризиків;

- низький рівень підготовленості керівників та персоналу на мікро- і макрорівнях до здійснення управління інноваційним процесом на всіх стадіях його життєвого циклу;

- недостатність інформації про новітні технології, пропозиції їх трансферту та кон'юнктуру інноваційного ринку.

Внаслідок дії зазначених та інших причин, які гальмують інноваційний розвиток країни, раніше створений науково-технічний потенціал залишається без попиту, що знов-таки призводить до його руйнації і стагфляції економіки.

Список використаних джерел:

1. Смолин Г.В. Державне регулювання господарської діяльності курс лекцій. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 528 с.

2. Господарський Кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

3. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16.07.1999 № 991-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>

4. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>

Гузенко О.П.
доцент кафедри

господарсько–правових дисциплін
та економічної безпеки
кандидат економічних наук, доцент
(Донецький державний
університет внутрішніх справ)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗМІСТОВНОСТІ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН

Господарські правовідносини відіграють одну з провідних ролей в діяльності різних суб'єктів. Господарські правовідносини беруть участь у всіх видах життєдіяльності: договірні зобов'язання з приводу поставки продукції, перевезення вантажів, будівельних та інших робіт; зобов'язання з виконання поставок продукції для державних потреб тощо. За рахунок зазначеної участі встановлюється юридичний зв'язок між суб'єктами господарювання, котрі наділені певними правами та обов'язками.

Більшість науковців вважають, що господарські правовідносини виступають певною основою суспільних правовідносин, тобто відносини між господарюючими суб'єктами (підприємствами, підприємцями) та органами управління, які утворюються у процесі організації господарської діяльності.

Нормативно – законодавче забезпечення господарських правовідносин, котрі формуються та реалізуються в період підприємницької діяльності підприємств різної галузевої спрямованості регламентується ст. 7. «Нормативно-правове регулювання господарської діяльності» ГКУ[1]. Законодавець звернув увагу п.1 ст.7. ГКУ на те, що «... відносини у сфері господарювання регулюються Конституцією України, ГКУ, законами України, нормативно-правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також іншими нормативними актами».

Беззаперечним є той факт, що господарські правовідносини визначаються як на легальному, так і на доктринальному рівнях. Господарські правовідносини характеризуються специфічними ознаками, котрі простежуються через існуюче їх групування за класифікаційними ознаками (сфера виникнення, суб'єктний склад, об'єкт, зміст, поєднання майнових та організаційних елементів, відображення в господарських правовідносинах публічних і приватних інтересів, підстави виникнення, зміни та припинення, ступінь державного і локального регулювання).

Враховуючи змістовність понятійної категорії «господарські правовідносини» доцільно розглянути притаманні їм особливості (табл.1).

Таблиця 1

Характеристика змістовності особливостей господарських правовідносин*

Вид особливості	Зміст особливостей господарських правовідносин
-----------------	--

Предмет правового регулювання господарювання	ГП виступають базовою правовою платформою господарської життєдіяльності за умови поєднання організаційних та майнових складових господарської життєдіяльності
Наявність різних рівнів адаптації	ГП можуть виникати у сфері господарювання на різних рівнях: державному, регіональному та локальному; регламентуються вони господарсько-правовими нормами: законодавчими та договірними; їх учасники наділяються спеціальною господарською компетенцією
Наявність зв'язку між суб'єктами	ГП представляють собою зв'язок між суб'єктами (учасниками) господарювання, який складається з їх прав та обов'язків, спрямовані на задоволення як приватних, так і суспільних (публічних) інтересів.
Наявність обов'язкового учасника - суб'єкт господарювання	Учасниками ГП є: суб'єкти господарювання; територіальні громади; органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією; громадські та інші організації, громадяни, іноземці, особи без громадянства, які виступають засновниками або учасниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно - господарські повноваження на основі правовідносин власності; відокремлені структурні підрозділи суб'єктів господарювання; інші суб'єкти, які здійснюють та/або організують господарську діяльність і виступають у господарському обороті від власного імені.
Наявність прав та обов'язків учасників	У випадку ГП змістом є суб'єктивні права та обов'язки суб'єктів господарювання й суб'єктів організаційно-господарських повноважень та інших учасників господарського життя, визначені нормативно-правовими актами й іншими документами, а також реальні дії зазначених осіб щодо реалізації цих прав та обов'язків, спрямовані на безпосереднє здійснення господарської діяльності

Примітка:* узагальнено та сформовано авторами на основі джерел [2; 3].

Сьогодні використання цифрових технологій призводить до трансформації відносин між учасниками господарської діяльності, а, як наслідок, з'являється нова форма правовідносин. Ми погоджуємося з позицією В.Юдіна[4, с.106] стосовно того, що «...в класичний склад правовідносин (суб'єкти, об'єкти, зміст правовідносин, що включає конкретну поведінку суб'єктів правовідносин та її юридичне закріплення нормами права у вигляді суб'єктивних прав та юридичних обов'язків) в умовах цифровізації набуває досить своєрідного забарвлення, у зв'язку з чим виникає проблема

кваліфікації нових суб'єктів (віртуальних підприємств зокрема), нових нематеріальних об'єктів (сайтів, Інтернет - платформ, штучного інтелекту, ботів, інших об'єктів віртуальної реальності), визначення особливості договірних зв'язків та умов забезпечення економічної конкуренції, відповідальності тощо в нових умовах».

На погляд науковця[4, с.108] «...процес віртуалізації господарських відносин безпосередньо пов'язаний із виникненням і введенням у господарський оборот нового класу віртуальних цінностей».

Підсумовуючи вищевикладене, доцільно зробити ряд висновків. По – перше, господарські правовідносини мають ряд певних особливостей, котрі забезпечують розуміння їх впливу на різних учасників господарських процесів. По – друге, розуміння змістовності особливостей господарських правовідносин призводить до більш предметного визначення результативності їх впливу на господарські процеси. По – третє, існує нагальна потреба оновлення законодавчих регуляторів з позиції розширення складу господарських правовідносин в цифровій економіці, котра породжує нових учасників з їх правами та обов'язками в господарській діяльності.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 10.10.2023)
2. Поліщук І. В., Сирота А. О. Особливості господарських правовідносин у сучасних умовах їх функціонування. *Юридичний вісник*, 2021. № 4 (61).С.179-184.
3. Березан А.В.Поняття та ознаки господарських правовідносин. *Науковий вісник публічного та приватного права*.2016.Вип.2. Ч.3. С.33-38.
4. Юдін В. Регулювання господарських відносин в умовах цифровізації економіки. *Підприємництво, господарство і право*.2021. №4. С.104-110.

Долинська М.С.
завідувач кафедри
господарсько-правових дисциплін
доктор юридичних наук, професор
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ДО ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ В НОТАРІАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЕЛЕКТРОННОГО РЕЄСТРУ ДЛЯ РЕЄСТРАЦІЇ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ Е-НОТАРІАТУ

Цифровізація нотаріальної діяльності відбувається у багатьох країнах світу.

Має рацію президент Нотаріальної Палати України В. Марченко, що процес впровадження цифрових технологій повинен бути виваженим, оскільки потрібно встановити «достатній захист інформації» [1, с. 42].

Про це, серед іншого, йшла мова на круглому столі у червні 2017 року «Основні тенденції в реформуванні українського нотаріату та європейський досвід», учасниками якого, крім українських нотаріусів, були представники нотаріальних палат Латвії та Литви, науковці та практики.

Як уже зауважувалося нами раніше, зародження цифровізації нотаріального процесу відбулося у кінці 1990 років.

Слід виокремити наказ Міністерства юстиції України № 21/5 від 6 травня 1998 року, яким затверджено Положення про Єдиний реєстр доручень, та наказ Мін'юсту № 36/5 від 29 червня 1999 р., відповідно до якого почав функціонувати в Україні Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів.

В останні роки в незалежній Україні відбувається процес диджиталізації, який не оминув нотаріальний процес, оскільки вчинення основних видів нотаріальних дій приватними та державними нотаріусами є неможливим без використання системи Єдиних реєстрів України.

На нашу думку, варто вести мову про становлення нового принципу нотаріального процесу – принципу диджиталізації, який спрямовує до створення в Україні «електронного нотаріату» [2, с. 75; 3, с. 57].

Погоджуємося з думкою Ю. Бисаги, що впровадження цифрових технологій у нотаріат є важливим етапом розвитку сучасної нотаріальної системи [4, с. 15].

Про важливість запровадження в український нотаріальний процес Електронного реєстр для реєстрації нотаріальних дій також наголошується в Указі Президента України від 22 липня 2019 р. № 542/2019 «Про заходи щодо протидії рейдерству» [5]. Законодавець стверджує, що вказаний реєстр являється одним із інструментів, що виступають гарантіями захисту державою речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, а також захисту прав засновників юридичних осіб [5].

Нормативно-правовим актом, який передбачає майбутнє впровадження в Україні «Системи е-нотаріату» є постанова Кабінету Міністрів України № 1444 від 29 грудня 2021 р. «Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату» [6].

Держателем вищевказаної системи є Міністерство юстиції України, а Нотаріальній палаті України відводиться місце функціонального адміністратора електронного робочого місця нотаріуса.

Вищевказаною постановою затверджено Порядок проведення експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату, та виокремлено три основні етапи.

Складовою частиною «Системи е-нотаріату» є функціонування підсистеми Електронного реєстру реєстрації нотаріальних дій. Вказаний реєстр забезпечує: реєстрацію та облік вчинених нотаріусами нотаріальних дій; збереження та захист, пошук, а також перегляд вказаних відомостей щодо вчинених нотаріальних дій .

У Порядку наголошується, що цей реєстр виключно функціонує в системі Міністерства юстиції України та призначений для ведення уніфікованої системи записів про вчинені нотаріальні дії та їх збереження.

Законодавець щодо обліку вчинення кожної нотаріальної дії передбачає формування окремої електронної нотаріальної справи.

Вказану нотаріальну справу складає сукупність файлів електронних документів, створених нотаріусом та/або поданих/отриманих для вчинення нотаріальної дії, в тому числі отриманих шляхом інформаційної взаємодії з єдиними та державними реєстрами, кадастрами, іншими інформаційними системами, та електронних копій паперових документів з накладеним кваліфікованим електронним підписом нотаріуса, передбачених законодавством, які формуються відповідно до номенклатури справ державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса та зберігаються в Електронному нотаріальному архіві [6].

Як правило, реєстрація в Електронному реєстрі нотаріальних дій здійснюється нотаріусом, який вчинив нотаріальну дію - у день вчинення відповідної нотаріальної дії відразу - після внесення запису до реєстру для реєстрації нотаріальних дій у паперовій формі.

Однак, враховуючи реалії військового стану в Україні (в тому числі відсутність електропостачання та зв'язку, інтернету), дозволено здійснювати таку реєстрацію пізніше (зазначаючи об'єктивну причину).

Єдиною підставою для внесення нотаріусом або уповноваженою ним особою, яка перебуває з нотаріусом у трудових відносинах, відомостей Електронного реєстру нотаріальних дій є вчинення нотаріальних дій відповідно з нормами чинного законодавства.

Перед здійсненням реєстрації в Електронному реєстрі нотаріальних дій, нотаріус повинен внести відомості щодо документів, на підставі яких вчинялася нотаріальна дія. Це відбувається шляхом завантаження сканованих копій з накладенням кваліфікованого електронного підпису або отримання відомостей з відповідних державних інформаційних систем.

Зауважуємо, що Електронний реєстр нотаріальних дій містить відомості, які повинні були передбачені у Реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, що ведуться нотаріусами у паперовому варіанті, тобто мають бути ідентичні записи.

Також надано право нотаріусу вносити до Електронного реєстру інші відомості, що пов'язані з вчиненням нотаріальної дії.

Наголошуємо, що вищевказані відомості після внесення до Електронного нотаріального реєстру повинні бути скріплені накладенням кваліфікованого електронного підпису нотаріуса.

Як і паперовому Реєстрі для реєстрації нотаріальних дій, так і в Електронному реєстрі, кожній вчиненій нотаріальній дії присвоюється «унікальний номер» (за допомогою програмних засобів).

Внесення змін до відомостей, внесених до Електронного реєстру нотаріальних дій, здійснюється нотаріусом або його помічником у порядку реєстрації нотаріальної дії. При цьому запис про змінені дані в Електронному реєстрі нотаріальних дій зберігається.

Мають рацію науковці та практики, в тому числі нотаріуси, що запровадження Системи е-нотаріату є досить складним (в тому числі технічно та технологічно) процесом, а також дорого вартісним проектом, який потребує, перш за все, належного законодавчого регулювання.

Тому, Рада Нотаріальної палати України, звернулася до Міністерства юстиції України з клопотанням відтермінувати реалізацію постанови Кабінету Міністрів України № 1444 від 29 грудня 2021 р. «Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату».

Ми підтримуємо думку практикуючих нотаріусів та науковців щодо необхідності передбачення у Законі України «Про нотаріат» переліку видів нотаріальних дій, які підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній державній електронній системі е-нотаріату.

Список використаних джерел:

1. Марченко В. М. Окремі питання впровадження в Україні системи Е-нотаріату. *Прикарпатський науковий вісник*. 2020. Випуск 1(30). С. 42-46.

2. Долинська М. С. Проблеми нотаріального процесу: підручник. Львів : ЛьвДУВС. 2022. 744 с.

3. Долинська М. С. Принципи нотаріального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 55-58.

4. Бисага Ю. Ю. Цифрові технології в нотаріаті: сутність та особливості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 78. Ч. 2. С. 11-16.

4. Про заходи щодо протидії рейдерству: Указ Президента України від 22 липня 2019 року № 542/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/542/2019#Text>.

5. Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1444. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1444-2021-%D0%BF#Text>.

Слаєв Ю.Л.
викладач кафедри

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ БУРШТИНУ, ЯКИЙ ВЧИНЕНО СТІЙКИМИ ЗЛОЧИННИМ ОБ'ЄДНАННЯМИ

Кримінально-правове поняття «стійких злочинних об'єднань» передбачено приписами Постанови Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» [1]. Зокрема, положеннями абзацу 1 пункту 1 вказаної Постанови Пленуму Верховного Суду України, в якості стійких злочинних об'єднань визначено, передусім, організовану групу (ч. 3 ст. 28 Кримінального Кодексу України [2] (далі за текстом – КК України), злочинну організацію (ч. 4 ст. 28 КК України).

Особливо звертаємо увагу на той факт, що вчинення кримінального правопорушення організованою групою є обставиною, що обтяжує покарання. Так, норми пункту 2 частини 1 статті 67 КК України, прямо передбачають вказівку на положення частини 3 статті 28 КК України, тобто на дефініцію організованої групи, як форми співучасті у кримінальному правопорушенні.

Зауважимо те, що чинна редакція норм статті 240-1 КК України, яка встановлює кримінальну відповідальність за незаконне видобування, збут, придбання, передачу, пересилання, перевезення, переробку бурштину прямо не передбачає факт вчинення даного кримінального правопорушення у співучасті в якості кваліфікуючої ознаки складу кримінального правопорушення.

Таким чином, із урахуванням того, що норми статті 240-1 КК України прямо не передбачають факт вчинення кримінального правопорушення організованою групою в якості кваліфікуючої ознаки кримінального правопорушення, факт скоєння вказаного кримінального правопорушення саме організованою групою можна вважати обставиною, що обтяжує покарання згідно норм пункту 2 частини 1 статті 67 КК України.

Разом з цим, виходячи із визначення організованої групи, як форми співучасті у кримінальному правопорушенні, вбачається, що вона є стійким об'єднанням для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень. Тобто, організованою групою вчиняється множинність кримінальних правопорушень (зокрема, повторність кримінальних правопорушень). Внаслідок чого, незаконному обігу бурштину, який вчинено організованою групою, як правило, притаманна така юридична ознака, як повторність, що передбачена частиною 2 статті 240-1 КК України.

Таким чином, в даному випадку, кримінально протиправні дії співучасників, які входять до складу організованої групи мають кваліфікуватися за відповідаю частиною статті 27 КК України та частиною 2 статті 240-1 КК України. Наприклад, кримінально протиправні дії організатора такої організованої групи мають кваліфікуватися за нормами частини 3 статті 27 та частини 2 статті 240-1 КК України.

Водночас, у випадку скоєння даного кримінального правопорушення злочинною організацією правила юридичної кваліфікації інші. Так, у цьому випадку дії винного необхідно кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, тобто, за частиною 2 статті 240-1 КК України та відповідною частиною статті 255 КК України (наприклад, за частиною 1 статті 255 КК України, як керівництво злочинною організацією). Особливо звертаємо увагу на те, що кваліфікація дій винного за частиною 2 статті 240-1 КК України обумовлена, зокрема, тим, що вказане діяння є тяжким злочином.

Зауважимо, що у випадку, коли дії винних осіб, кваліфікуються за частиною 1 статті 240-1 КК України, яка за критерієм ступеня тяжкості відноситься до категорії нетяжких злочинів кваліфікувати дії винного за відповідною частиною статті 255 КК України є неможливим виходячи з наступного. Різними частинами статті 255 КК України передбачено кримінальну відповідальність за створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній. Тобто, засадничою основою цієї кримінально-правової норми є юридичне поняття злочинної організації, яке встановлено нормами частини 4 статті 28 КК України.

Водночас, приписи частини 4 статті 28 КК України встановлюють правоположення відповідно до якого обов'язковою ознакою злочинної організації є мета безпосереднього скоєння тяжких або особливо тяжких злочинів. Тобто, суспільно небезпечних діянь передбачених у нормах частин 5 та 6 статті 12 КК України, яка встановлює класифікацію кримінальних правопорушень за ознакою ступеня тяжкості (частина 7 статті 12 КК України).

Таким чином, у випадку коли дії винних осіб, кваліфікуються за нормами частини 1 статті 240-1 КК України і такі дії скоєні стійким кримінально-протиправним об'єднанням необхідно враховувати, що вказані діяння мають бути скоєні у такій формі співучасті у кримінальному правопорушенні, як організована група (частина 3 статті 28 КК України). Водночас, звертаємо увагу на те, що скоєння кримінального правопорушення стійким злочинним об'єднанням (в тому числі, організованою групою) свідчить про те, що вчинення кримінальних правопорушень відбувається, як правило, не як одне єдине одиничне кримінальне правопорушення, а як певна множинність, ряд окремих кримінальних правопорушень, як форма кримінально-протиправної діяльності організованої групи або злочинної організації. Вказана юридична дефініція прямо встановлена нормами речення 2 частини 3 статті 27 КК України.

Таким чином, у випадку вчинення незаконного обігу бурштину стійкими злочинними об'єднаннями (в тому числі, організованою групою) вищевказане кримінально-протиправне діяння, зокрема, характеризується кваліфікуючою ознакою повторності, яка притаманна для умисного тяжкого злочину передбаченого нормами частини 2 статті 240-1 КК України. Також, вищевказане юридичне питання є актуальним, оскільки, стійкі злочинні об'єднання (в тому числі, злочинні організації) в сфері незаконного обігу природних ресурсів в деяких випадках діють, як транснаціональні злочинні організації.

Крім того, питання про кримінально-правову кваліфікацію діянь стійких злочинних угруповань може постати, зокрема, і у випадку, якщо у складі вказаної форми співучасті вчиняються інші кримінальні правопорушення (аніж незаконний обіг бурштину), зокрема, умисне вбивство, бандитизм.

У зв'язку з цим, необхідно враховувати, те що у випадку якщо вказана організована група озброюється вона набуває ознак банди, як спеціальної форми співучасті у кримінальному правопорушенні, для якої в якості обов'язкової ознаки характерна наявність вогнепальної або холодної зброї.

В цьому разі, дії винних осіб необхідно кваліфікувати за правилами сукупності кримінальних правопорушень. Одночасно з цим, вказані кримінальні правопорушення під час призначення покарання можуть розглядатись в якості повторності різнорідних злочинів. Наприклад, вказаний вид повторності має вважатися обставиною, що обтяжує покарання, як вчинення злочину особою повторно, згідно норм пункту 1 частини 1 статті 67 КК України.

Окрім цього, необхідно звернути увагу на той факт, що вчинення вказаного кримінального правопорушення (стаття 240-1 КК України) у такій формі співучасті, як банда може мати місце тільки тоді, коли вказаною формою співучасті скоюються такі кримінальні правопорушення для яких є характерним напад, як спосіб скоєння кримінального правопорушення. Наприклад, організована група, яка вчинила незаконний обіг бурштину, скоює напад із застосуванням зброї на громадянина, який є випадковим очевидцем діянь щодо незаконних операцій з бурштином. В такому випадку, дії організованої групи необхідно кваліфікувати не лише за відповідною частиною статті 240-1 КК України, а також додатково кваліфікувати за відповідними статтями КК України, що передбачають кримінальну відповідальність за бандитизм і шкоду здоров'ю особи (умисне вбивство, умисне тяжке тілесне ушкодження, тощо).

Все вищевказане свідчить про те, що питання кримінально-правової кваліфікації незаконного обігу бурштину, який вчинено стійкими злочинними об'єднаннями є таким, що має вирішуватися, із урахуванням юридичної доктрини у сфері знань про співучасть у кримінальному правопорушенні та знань про кримінальні правопорушення, які посягають на суспільні відносини, котрі забезпечують: 1) екологічну безпеку в сфері обігу напівдорогоцінного

каміння, яким є, зокрема, бурштин (основний безпосередній об'єкт кримінального правопорушення); 2) звичайне функціонування господарської діяльності (додатковий обов'язковий об'єкт кримінального правопорушення); 3) громадську безпеку, в частині захисту публічної безпеки від загрози суспільно небезпечних дій саме злочинних організацій, як форми співучасті (додатковий факультативний об'єкт кримінального правопорушення).

Список використаних джерел:

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text> (дата звернення: 10.09.2023).

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.09.2023).

Жаровська І. М.
професор кафедри
теорії права і конституціоналізму
доктор юридичних наук, професор
(Національний університет
«Львівська політехніка»)

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА В ПОЛІТИЦІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Громадська участь є надзвичайно важливою в будь-якій політико-правовій інституційній діяльності, включаючи функціонування судової влади. Відкритість судової системи формує легітимізацію владних відносин, сприяє підвищенню рейтингу довіри представників суспільства до судових органів. Доступність судової влади в умовах демократії володіє критичним значенням у правовій системі сучасного суспільства. Ця концепція виражає правовий принцип, що передбачає рівний доступ кожного громадянина до суду та право на справедливий процес.

Інформаційна відкритість судової системи є важливою складовою та передбачає, що судова влада повинна надавати відкритий, доступний та зрозумілий доступ до інформації про свою роботу та прийняті рішення. Вказане передбачає, що суди повинні надавати громадськості можливість ознайомитися з судовими актами, включаючи рішення, судові мотиви та вирoki. Крім того, судові органи повинні забезпечувати доступ до судових сесій та аудіо-відеозаписів, якщо це не суперечить вимогам конфіденційності або безпеки. Також важливо, щоб суди надавали інформацію про свою організацію, склад суддівського корпусу, процедури розгляду справ, права та

обов'язки сторін у судовому процесі. Прес-релізи, які є поширеним явищем у Європі, дозволяють судам спілкуватися з громадськістю та засобами масової інформації, публікуючи авторитетну інформацію про свою роботу. Також експерти визначають, що прес-релізи відрізняються в своїй структурній та організаційній будові. Наприклад, у той час як Верховний суд США лише оголошує про майбутні рішення, а Верховний суд Австралії коротко підсумовує свої рішення, Верховний суд Південної Кореї публікує нерегулярні та нечасті прес-релізи [1].

Загалом можливо виокремити наступні можливі засоби забезпечення інформаційної відкритості судової влади: публікація судових рішень та мотивів; організація відкритих судових сесій; використання технологій та електронних ресурсів шляхом розробки та підтримки сучасних веб-сайтів суду, де можна знайти інформацію про розклад судових сесій, правила судового процесу, контактну інформацію тощо; організація прес-конференцій та брифінгів; публікація інформації про процесуальні права та обов'язки громадян; створення прозорих процедур та регламентів, які гарантують прозорість та відкритість; залучення громадськості до обговорення реформ судової системи.

Глобалізаційно-інформаційне суспільство як створює додаткові виклики, так і надає нові можливості, зокрема щодо засобів штучного інтелекту в реалізації правосуддя та висвітлені роботи суду. Щоправда тут слід розуміти, як відзначає С Робінсон (S. Robinson) дуже важливо, щоб національні стратегії штучного інтелекту чітко включали культурні цінності. Якщо цього не зробити, це може завдати шкоди структурі суспільства [2]

Особливістю судової системи в контексті відкритості є те, що доступність інформації має бути присутня незважаючи на конфіденційність справ та персоналізовано чутливість інформації. Важливо відзначити, що, хоча було багато ініціатив відкритості влади у світі, основна увага приділялася виконавчій та законодавчій владі. Проте, ідею відкритого уряду можна успішно застосовувати й до судової системи, незважаючи на її специфічні характеристики. Наприклад, тут слід згадати класичну форму участі громадськості – участь через громадські організації. У. Андеассон (Andreasson U.) вказує на те, що відносини держави з асоціаціями є взаємовигідними. Незважаючи на те, що асоціації, як правило, дотримувалися критичних поглядів на державу, громадяни могли здійснювати політичний вплив через асоціації, підвищуючи довіру до державної влади, тоді як держава мала відкрите ставлення до асоціацій, що підкріплювало суспільне сприйняття прозорості та справедливості уряду [3].

Варто зауважити, що публічність та доступність інформації сприяють утворенню та розвитку репутації та легітимності судових органів, такий комунікативний зв'язок дозволяє судам підкреслити відкритість та справедливість судової системи.

Список використаних джерел:

1. Meyer P. Judicial public relations: Determinants of press release publication by constitutional courts. *Politics*. 2020, Vol. 40(4), 477–493. <https://doi.org/10.1177/0263395719885753>

2. Robinson S. Trust, transparency, and openness: How inclusion of cultural values shapes Nordic national public policy strategies for artificial intelligence (AI) *Technology in Society*. 2020. Vol. 63, 101421 URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160791X20303766>

3. Andreasson U. Trust – the Nordic Gold. Report No. ANP 2017:737. Nordic Council of Ministers, Copenhagen, 2017.

Зорена А. А.

головний спеціаліст
відділу організації та контролю
за виконанням рішень
Управління забезпечення
примусового виконання рішень
у Львівській області

(Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції)

ГОСПОДАРСЬКА КОМПЕТЕНЦІЯ ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДІВ

Третейські суди в Україні представляють собою альтернативний шлях вирішення суперечок, який набуває все більшого значення в сучасному бізнес-середовищі України. Головним правовим актом, який регулює статус, організацію та функціонування третейських судів в Україні, є Закон України «Про третейські суди». Це недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин. Завданням третейського суду є захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних чи юридичних осіб шляхом усебічного розгляду та вирішення спорів відповідно до закону [1].

У постанові Верховного Суду України від 21.10.2015 сформульована правова позиція, згідно з якою за змістом статей 1, 2, 6 Закону України «Про третейські суди» підвідомчість справ, які можуть бути вирішені в межах третейського судочинства, обмежена сферою лише приватного права. До сфери компетенції третейських судів належить вирішення спорів, що виникають між приватними особами з питань, які не стосуються публічно значимих відносин, і спір, що має публічно-правове значення, не підлягає вирішенню третейським судом [2].

Практика діяльності третейських судів висвітлена в постанові Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України

судами першої інстанції» [3], узагальненні судової практики Верховним Судом України від 11.02.2009 року «Практика застосування судами Закону України «Про третейські суди» [4].

Як зазначено в Рішенні Конституційного Суду України від 10 січня 2008 року у справі № 1-рп/2008, третейські суди не здійснюють правосуддя, їх рішення не є актами правосуддя, а самі вони не входять до системи судів загальної юрисдикції [5].

Також у науковій літературі висловлюються різні точки зору щодо юридичної природи третейського розгляду спорів.

Аналізуючи норми ЦПК та ГПК України, можна зробити висновок, що термін «юрисдикція» стосується виключно системи судів України та міжнародних судових установ. Щодо, наприклад, третейських судів, то законодавець залишив у вжитку термін «підвідомчість» [6, с. 72]. В Україні можуть створюватися і діяти *постійно діючі* третейські суди та третейські суди для вирішення конкретного спору (суди *ad hoc*) [7, с. 112]. Деякі науковці, зокрема В. Козирева, А. Гаврилішин, пропонують можливу альтернативу існуючому невизначеному становищу постійно діючого третейського суду у вигляді надання йому статусу юридичної особи у формі приватної установи [8].

Проблеми, які пов'язані з реалізацією такої альтернативної процедури:

- Діяльність судів *ad hoc* для вирішення конкретних спорів, що можуть формуватися відповідно до законодавства.

- Процедура оскарження рішень третейських судів перед господарським судом, відповідно до Господарського процесуального кодексу.

- Визначення критеріїв виключення з числа справ, які можуть бути передані на розгляд третейським судам, з огляду на велику кількість господарських спорів.

Серед переваг наявності статусу некомерційної юридичної особи у третейського суду автори зазначають удосконалення правового підґрунтя матеріально-технічного забезпечення третейського суду; створення правової основи щодо розпорядження грошовими коштами самостійно без залучення організації-засновника; удосконалення процедури призначення керівника постійно діючого третейського суду (з'являються юридичні повноваження); додаткові правові можливості удосконалення структури третейського суду [8].

Видається, більшість положень щодо удосконалення структури третейського суду, призначення керівника третейського суду засновники можуть реалізувати у той формі, яка закріплена на теперішній час законодавцем. Аргументи авторів щодо самостійного розпорядження грошовими коштами для некомерційної організаційно-правової форми є некоректними, оскільки більшість некомерційних установ не мають автономії у розпорядженні коштами. Для більшості суб'єктів господарювання вирішальним у випадку вибору форми захисту є оперативність, менші витрати, конфіденційність. Отже, доцільно не ускладнювати порядок

створення третейських судів, а удосконалювати процедуру розгляду та виконання рішень такого суду.

Список використаних джерел:

1. Про третейські суди: Закон України від 11 травня 2004 р. № 1701-IV. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#)
2. Постанова Верховного Суду України від 21.10.2015, судова справа №6-831цс15. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/A05719BF4C8962A8C2257EF1004BF1A8](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/A05719BF4C8962A8C2257EF1004BF1A8).
3. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0018600-11>
4. Практика застосування судами Закону України «Про третейські суди»: узагальнення судової практики Верховного Суду України від 11.02.2009. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n_005700-09.
5. Справа за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців сьомого, одинадцятого статті 2, статті 3, пункту 9 статті 4 та розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону України «Про третейські суди» (справа про завдання третейського суду) : Рішення Конституційного суду України від 10.01.2008 №1-рп/2008 у справі №1-3/2008: п. 4. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-08>.
6. Яновицька А. В. Юрисдикція суду за Цивільним процесуальним та Господарським процесуальним кодексами України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 71-74.
7. Неюрисдикційні форми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання: монографія / Н.В. Ільків, М.С. Долинська та ін.; за заг. ред. д. ю. н. М. С. Долинської. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2020. 174 с.
8. Козирєва, В. П., Гаврилішин, А. П. Законодавство України про третейські суди: основні закономірності та перспективи розвитку. *Повітряне та космічне право: Юридичний вісник*. 2016. №38. С. 134-138.

Ільків Н.В.

доцент кафедри
господарсько-правових дисциплін
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ДОВКІЛЛЄВОЇ БЕЗПЕКОВОЇ СКЛАДОВОЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІНИ КЛІМАТУ

Важливим кроком для розробки стратегії подолання негативних наслідків воєнних дій для довкілля стало схвалення представленою урядом України проєкту Плану відновлення України на Міжнародній конференції з питань відновлення України «Ukraine Recovery Conference» (Лугано (Швейцарія), 4-5 липня 2022 р.). [1]

Серед програм, спрямованих на реалізацію цього Плану відновлення, програма «Відбудова чистого та захищеного середовища». Досягнення такої стратегічної цілі цієї програми як чисте і безпечне довкілля планується за 5 основними напрямками, серед яких «інтегрована кліматична політика: запобігання та адаптація до зміни клімату».

Цей напрямок державної політики є наскрізним, кроссекторальним напрямком, який відповідає зобов'язанням України у рамках Угоди про Асоціацію з ЄС, Рамкової конвенції ООН про зміну клімату й Паризької угоди, Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар, Національної економічної стратегії до 2030 року. Фінальним якісним показником досягнення за цим напрямком такої цілі як інтеграція кліматичних цілей в усі сектори економіки та суспільного життя має стати кількість викидів парникових газів; операційна національна система торгівлі квотами на викиди парникових газів; проєкти із запобігання та адаптації до зміни клімату, що реалізуються; кількість скорочення викидів ОРР та ФПГ шляхом їх відновлення або знешкодження.

Керуючись розумінням правової охорони клімату як застосування комплексу міжнародних і державно-правових заходів із пом'якшенням зміни клімату та заходів по адаптації до неї, які здійснюються в межах відповідних напрямів правового регулювання: скорочення антропогенних викидів парникових газів із джерел; раціональне використання, охорона та відтворення якості природних поглиначів парникових газів; забезпечення адаптації екологічних систем і людини до зміни клімату [2, с.8], здійснимо дослідження заявленої проблематики.

На нагальності питань з формування дієвої кліматично-правової політики, спрямованої на виконання зобов'язань нашої держави з європеїзації національного законодавства і політики, підтримки ЄЗК тощо, що враховувала б умови й реалії російської збройної агресії, а також певні особливості введеного правового режиму воєнного стану, водночас попереджала б виникнення еколого-правового нігілізму як деформації правосвідомості в аспекті тимчасового призупинення на строк введення воєнного стану дії й вжиття деяких природоохоронних заходів наполегливо вказується в ході дискусій на науково-практичних заходах різних рівнів. [3, с.9]

Варто відзначити, що ряд дієвих кроків з правової охорони клімату уже були зроблені Україною у довоєнний час. Намір продовжувати кліматичну політику був підтверджений Україною на Саміті Україна-ЄС 12 жовтня 2021 року, на якому ЄС схвалила прагнення України наблизити свої політики та законодавство до ЄЗК, зокрема затверджений Україною Оновлений

національно визначений внесок України до Паризької угоди, та висловила ряд пропозицій, спрямованих на досягнення кліматичної нейтральності не пізніше 2050 року через довгострокову стратегію низьковуглецевого розвитку, а також через впровадження реформ, які сприятимуть та прискорюватимуть її «зелений» перехід. На сьогодні триває розробка Плану заходів з його реалізації, яка дещо затяглась з огляду на необхідність врахування тих змін, що відбулись у багатьох секторах, та обставин, в яких держава зараз перебуває через можливі загрози.

З метою підвищення рівня екологічної безпеки та зменшення впливів й наслідків зміни клімату в Україні розроблена Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, що схвалена розпорядженням КМУ від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р. На виконання п.2 Операційного плану реалізації у 2022-2024 роках цієї Стратегії наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 3 червня 2023 р. № 386 затверджено Методичні рекомендації для здійснення оцінки ризиків та вразливості соціально-економічних секторів та природних складових до зміни клімату.

Враховуючи наслідки збройної рашистської агресії, у рекомендаціях вказується на те, що відновлення постраждалих територій повинно відбуватися як «зелене» відновлення з урахуванням прогнозних тенденцій зміни клімату, оцінками ризиків та вразливості соціально-економічних секторів та природних складових до зміни клімату та включенням питання адаптації зміни клімату до регіональних стратегій розвитку, стратегій розвитку територіальних громад та планів заходів з їх реалізації, та до програм соціального і економічного розвитку областей, районів і міст.

Актуальним та необхідним є реалізація заходів, зазначених у проєкті Плану відновлення України, що покликані забезпечити реалізацію ефективної та послідовної політики зі скорочення викидів парникових газів, включаючи озоноруйнівні речовини та фторовані парникові гази, та політики з адаптації до зміни клімату при соціально-економічному плануванні відновлення, узгодженої з кліматичними цілями ЄС, зокрема, такі як: створення Національного кліматичного фонду, як окремого органу; створення Інноваційного центру технологій для запобігання та адаптації до зміни клімату; розбудова інституційної та технічної спроможності для забезпечення участі України в глобальних зусиллях у боротьбі зі зміною клімату; впровадження національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів та удосконалення системи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів; розроблення автоматизованої системи збирання, зберігання та обліку даних про операторів контрольованих речовин, осіб, які отримали кваліфікаційні документи (сертифікати); створення системи рекуперації, регенерації, рециклінгу та утилізації ОРР та ГФВ; створення системи підвищення кваліфікації персоналу компаній, що проводять операції з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами;

планування та подальше відновлення інфраструктури громад, адаптоване до наслідків зміни клімату, що були визначені оцінкою вразливості до зміни клімату.

Одним із інструментів політики щодо запобігання зміні клімату на європейському рівні визнано систему торгівлі викидами. У проєкті Плану відновлення України проєкт з впровадження національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів міститься у переліку таких, що необхідні для забезпечення реалізації ефективної та послідовної політики зі скорочення викидів парникових газів та політики з адаптації до зміни клімату при соціально-економічному плануванні відновлення, узгодженої з кліматичними цілями ЄС. Правові передумови для запровадження цієї системи на національному рівні були закладені ще у 2017 році в Енергетичній стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», схваленій розпорядженням КМУ від 18 серпня 2017 р. № 605 та підтверджені в Енергетичній стратегії на період до 2050 року, схв. розпорядженням КМУ від 21 квітня 2023 р. № 373-р.

Для створення належної правової бази для системи торгівлі викидами важливим є реалізація таких нормативно-правових актів як ЗУ від 12 грудня 2019 р. № 377-ІХ «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів», ЗУ від 20 вересня 2022 р. № 2614-ІХ «Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів», Порядок здійснення моніторингу та звітності щодо викидів парникових газів, затв. постановою КМУ від 23 вересня 2020 р. № 960, Перелік видів діяльності, викиди парникових газів в результаті провадження яких підлягають моніторингу, звітності та верифікації, затв. постановою КМУ від 23 вересня 2020 р. № 880, Порядок верифікації звіту оператора про викиди парникових газів, затв. постановою КМУ від 23 вересня 2020 р. № 959, Порядок державної реєстрації установок у Єдиному реєстрі з моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів, затв. наказом Мінзахисту довкілля від 03 лютого 2021 р. № 75, Порядок ведення Єдиного реєстру з моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів, затв. наказом Мінзахисту довкілля від 08 червня 2021 р. № 370. Ці акти загалом встановлюють засади функціонування, моніторингу й контролю за належним функціонуванням системи торгівлі викидами, визначаючи конкретні органи, які відповідальні за нормативне регулювання, за впровадження та контроль за реалізацією системи торгівлі викидами в Україні, наділяючи їх регулятивними, імплементаційними та інспекційними повноваженнями. Однак вони мають здебільшого загальний характер. Погоджуючись з аналітичними висновками, підготовленими експертами Ресурсно-аналітичного центру «Суспільство і довкілля» та Експертно-дорадчого центру «Правова аналітика» в рамках проєкту «Сприяння європейським реформам у сфері довкілля і зміни клімату в Україні», для ефективного функціонування системи торгівлі викидами в Україні необхідно:

1) визначення чітких цілей щодо встановлення межі (лімітів) на викиди парникових газів, що приводять до реального скорочення викидів парникових газів в Україні, адже системи торгівлі викидами працює за умови наявності дефіциту дозволів на викиди;

2) створення прозорого механізму функціонування системи торгівлі викидами, що забезпечував би доступ громадськості до інформації про функціонування системи торгівлі викидами в Україні на різних етапах реалізації цієї системи, починаючи від впровадження та розроблення законодавства про системи торгівлі викидами, визначення чітких та зрозумілих правил функціонування, моніторингу і перевірки належної роботи системи торгівлі викидами, та завершуючи реальним впровадженням й контролем за функціонуванням системи торгівлі викидами;

3) забезпечення інституційної спроможності при регулюванні, імплементації та контролі за впровадження системи торгівлі викидами шляхом створення умов для уникнення конфлікту інтересів, тобто нормативне регулювання, імплементація, та інспекційні повноваження з розподілом між різними органами та гілками влади та забезпеченням належної підготовки кадрів, які нести будуть відповідальність за впровадження та функціонування системи торгівлі викидами в Україні;

4) встановлення юридичної відповідальності за порушення законодавства при реалізації системи торгівлі викидами в Україні. [4]

Таким чином, при соціально-економічному плануванні відновлення України, що узгоджувалось би з кліматичними цілями ЄС, необхідним є створення такого механізму реалізації політики зі скорочення викидів парникових газів й адаптації до зміни клімату, в основі якого повинна бути нормативно-правова база для функціонування системи торгівлі викидами, здійснення моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів, створення автоматизованої системи збирання, зберігання та обліку даних про операторів контрольованих речовин, організація системи підвищення кваліфікації персоналу компаній, що проводять операції з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами, планування та відновлення інфраструктури громад, що забезпечить його ефективність.

Список використаних джерел:

1. Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Екологічна безпека». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Липень 2022. 108 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/environmental-safety-assembly.pdf>

2. Прохоренко К.А. Клімат як об'єкт еколого-правової охорони в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2013. 27 с.

3. Гетьман А. П., Анісімова Г. В. Формування еколого- й кліматично-правової політики в умовах російської військової агресії: нові доктринальні підходи. *Еколого-правова безпека суверенної держави в умовах воєнного*

стану : матеріали наук.-практ. онлайн-конференції (Харків, 8 груд. 2022 р).
Харків : Право, 2022. С. 8-11.

4. Європейська система торгівлі викидами та перспективи впровадження системи торгівлі викидами в Україні: аналітичний документ, березень 2018. 56 с.

Кадала В.В.

голова Юридичної клініки «Правовий захист»

доцент кафедри

господарсько–правових дисциплін

та економічної безпеки

кандидат юридичних наук, доцент

(Донецький державний

університет внутрішніх справ)

ОСУЧАСНЕННЯ ПОНЯТІЙНОГО ЗМІСТУ ДЕФІНІЦІЇ «ГОСПОДАРСЬКІ ПРАВОВІДНОСИНИ»

Актуальність проблеми тлумачення змістовності дефініції «господарські правовідносини» витікає з наявного різноманіття наукових позицій, котрі у більшості випадків розкривають їх сутність в межах піднятих питань дослідження. Проте, на даний час, дефініція потребує більш поглибленого вивчення та розуміння в контексті сучасних подій, які суттєво впливають на розвиток підприємницького сектору в цілому.

Зокрема, нормативно-правове визначення господарських правовідносин закріплено у ст. 1 Господарського кодексу України[1] «...господарськими визнаються відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання». Окрім цього, у Господарському кодексі України [1] законодавець пропонує розглядати ГП з позиції видової характеристики у розрізі господарсько-виробничих, організаційно-господарських та внутрішньогосподарських. У р. 3. Господарського кодексу України (далі – ГКУ) законодавець розкриває змістовність кожної складової ГП:

- господарсько-виробничими відносинами є майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності (р.3. п.5.ГКУ);

- організаційно-господарськими відносинами є відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю(р.3. п.6.ГКУ);

- внутрішньогосподарськими є відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами(р.3. п.7.ГКУ).

Враховуючи зазначене звернемося до позиції науковців щодо розкриття змісту обраної понятійної категорії (табл.1.).

Таблиця 1

Наукові позиції розкриття змістовності понятійної категорії
«господарські правовідносини»*

Зміст понятійної категорії	Автори/ джерело
Господарські правовідносини – це особливий вид суспільних відносин, що виникають у результаті впливу норм права на фактичні, реальні відносини в суспільстві і становлять проміжну ланку між нормою права та фактичними суспільними відносинами	Г.Л. Знам'янський / [2, с. 31]
Господарські правовідносини – це відносини між господарюючими суб'єктами (підприємствами, підприємцями) та органами управління, які утворюються у процесі організації і безпосередньої господарської діяльності	В.С.Щербина / [3, с. 28].
Господарські правовідносини - це врегульовані нормами господарського права суспільні відносини, котрі виникають у сфері господарювання щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та/або організації/керівництва такою діяльністю, а також поєднанням організаційних та майнових елементів	О.М. Вінник / [4, с.9]
Господарські правовідносини - це відносини між господарюючими суб'єктами і ними та органами державного регулювання економіки, і які утворюються у процесі організації та безпосереднього провадження господарської діяльності	Г.В.Смолин, О.А.Туркот, Л.В.Хомко / [5, с.29]

Примітка : * Складено та узагальнено авторами на основі джерел[2-5].

Очевидним є то, що в навчальних виданнях автори розглядають понятійну категорію «господарські правовідносини» яку запропонував О.В.Вінник[4, с.9]. Тотожної думки дотримується у своїй праці А.В. Березан [6, с.34], який уточнює той факт, що саме «...господарські правовідносини формують організаційні та майнові складники, котрі виступають життєдіяльністю господарської діяльності». До їх складу науковець включає виробництво і реалізацію продукції, виконання робіт та надання послуг, а також звертає увагу на те, що саме вони складають предмет господарського права.

З огляду на зазначене пропонуємо авторське бачення змістовності понятійної категорії «господарські правовідносини»: сукупність суспільних правовідносин, які поєднують юридичні та економічні сегменти, характеризують права та обов'язки їх учасників, враховують галузеві особливості господарського циклу в момент їх настання та фактичної реалізації, у відповідності до визначених організаційних та управлінських прийомів і способів ведення господарської діяльності різними суб'єктами. Убачається, що таке тлумачення змістовності понятійної категорії «господарські правовідносини» має декілька переваг:

по – перше, висвітлений взаємозв'язок юридичні та економічні сегменти, котрі виступають основою сукупності суспільних господарських правовідносин;

по – друге, враховано права та обов'язки учасників господарських правовідносин, які виникають під час заняття господарською діяльністю, а, як наслідок розкривають її мету - досягнення соціальних та економічних результатів, отримання прибутку;

по – третє, звернуто увагу на присутність галузевих особливостей господарського циклу в момент настання та фактичної реалізації господарських правовідносин, котрий вказує на існування різних правових норм проведення господарської діяльності з урахуванням галузевої належності;

по – четверте, запропоновано дотримуватися відповідності господарських правовідносин обраним організаційним та управлінським прийомам і способам ведення господарської діяльності різними суб'єктами, що надасть можливість підвищити їх результативність

Узагальнюючи вищевикладене можна зробити висновки, що господарські правовідносини як дефініція за своїм сутнісним змістом характеризуються науковцями з різних позицій, як правило, в межах обраного предмету дослідження. Проте сучасність доводить необхідність більш поглибленого розуміння та усвідомлення даної дефініції, котра сприяє прийняттю правових управлінських рішень суб'єктами господарювання різних рівнів. Результатом дослідження є авторське бачення змістовності дефініції «господарські правовідносини» з обґрунтуванням переваг запропонованого тлумачення.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 10.10.2023).

2. Знам'янський Г.Л. Нове господарське право. Вибрані праці: зб. наук. праць. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 488 с.

3. Щербина В.С. Господарське право: підручник / [6-те вид.]. К.: Юрінком Інтер, 2013. 640 с.

4. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій (загальна частина). К.: Ліра-К, 2017. 240 с

5. Смолин Г.В., Туркот О.А., Хомко Л.В. Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг.ред. Г.В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 484 с.

6. Березан А.В. Поняття та ознаки господарських правовідносин. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип.2. Ч.3. С.33-38.

Кузів Г.С.

аспірант Інституту права,
психології та інноваційної освіти
(Національний університет «Львівська політехніка»)

СУДДІВСЬКА ЕТИКА В КРИЗОВИХ СУСПІЛЬНО-ПРАВОВИХ УМОВАХ

Проблема суддівської етики є питанням перманентної важливості в забезпеченні незалежності та надійності судової системи, цей фактор ключовим щодо довіри до правосуддя і, загалом, має суттєвий вплив на демократичний лад та дотримання прав людини.

Суддівська етика представляє собою важливий складник правової системи, який визначає норми морально-етичної поведінки та професійних стандартів, що зобов'язують суддів у виконанні їхніх обов'язків та включає комплекс норм, принципів та цінностей, що визначають чесність, об'єктивність, прозорість та незалежність суддівської діяльності.

Досліджуване явище як парадигмальний елемент правової системи вимагає сутнісного аналізу для забезпечення ефективності та надійності юстиції. Наукове дослідження кваліфікації порушень суддівської етики вимагає комплексного підходу та врахування різноманітних аспектів, для цього важливо враховувати правові норми, морально-етичні норми, прецедентну практику та вплив суспільних цінностей на визначення меж припустимої поведінки суддів. При цьому важливо розглядати весь спектр можливих ситуацій, починаючи від конфлікту інтересів та завершуючи неприпустимою поведінкою в судовій залі. Необхідно також враховувати вплив внутрішнього та зовнішнього контролю на процес кваліфікації порушень суддівської етики, у тому числі механізми аудиту, нагляду та незалежних комісій з розгляду скарг.

Як всі соціально-правові явища інститут суддівської етики піддається еволюційним трансформаціям, важливо враховувати зміни, що відбулися в сучасному правовому середовищі. Ключової уваги потребує адаптація суддівської етики до сучасних викликів, таких як розширення прав та свобод громадян, поява прав нового покоління, розвиток інформаційних технологій та глобалізація суспільної реальності, оскільки сам «закон є живою істотою, яка здатна пристосовуватися до нових ситуацій» [1, с.584].

Згідно зі зростаючою глобалізаційною тенденцією, суддівська етика стає критично важливою для забезпечення консистентності та захисту прав та свобод у всесвітньому контексті, і як вказують іноземні науковці (Cantat C., Pécoud A., Thiollet H.) суспільні виклики лежать в основі «кризової» риторики, яка передбачає необхідність реагування на надзвичайну ситуацію, невдачу чи загрозу [2]. Суддя повинен вміти адаптуватися до різноманітних культурних, правових та соціальних контекстів, щоб забезпечити справедливість та об'єктивність у кожному конкретному випадку.

Роль та значення судової системи змінюється, тому генезимну модифікацію проходить й судова етика. Польські науковці вказують, що виходячи з припущення, що роль суддів і статус судової влади змінилися можна виділити три послідовні історичні моделі судової комунікації, тобто перша модель – безособова, друга – самообмежена і третя – точна комунікація. Ба більше, експерти доводять, що навіть остання з моделей може виявитися неадекватною перед сучасними викликами [3].

Крім того, в сучасному світі, де інформаційні потоки не мають кордонів, судді повинні бути особливо обережними щодо своєї публічної поведінки та комунікацій, їх дії поза сферою здійснення правосуддя також можуть вплинути не тільки на рішення конкретної справи, але й на індекс довіри до судової системи в цілому.

Також важливо враховувати, що глобалізація також приносить з собою нові правові виклики та питання, такі як екстрадиція, міжнародна правопорядність, та транснаціональні судові справи, тому систематичне оновлення знань, належний рівень фаховості є суттєвим чинником для ефективного вирішення таких складних справ.

На нашу думку, у висновку слід звернути увагу на важливості ретельного аналізу та дослідження кваліфікації порушень суддівської етики як ключового фактора у забезпеченні незалежності та довіри до судової системи. Загалом, сучасний суддя у глобалізованому світі виступає як ключовий гравець у забезпеченні справедливості та правової впевненості у міжнародному масштабі. Розуміння та відданість суддівській етиці стає докорінно важливим для ефективної роботи в цьому новому правовому ландшафті.

Список використаних джерел:

1. Goldbach T.S. Why Legal Transplants? *Annual Review of Law and Social Science* 2019. Vol. 15. P. 583–601.
2. Cantat C., Pécoud A., Thiollet H. Migration as crisis. *American Behavioral Scientist*. 2023 URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/00027642231182889>
3. Skuczyński P. Three Models of Judicial Free Speech and Technological Challenges. *Krytyka Prawa*. 2022. №14 (4). P. 118-134.

Кузнецова Л.В.

т.в.о. декана факультету права та гуманітаристики
кандидат юридичних наук, доцент
(*Східноєвропейський університет
імені Рауфа Аблязова*)

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Продовольча безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки будь-якої держави. Для кожної країни актуальним є забезпечення національної продовольчої безпеки як невід'ємної складової частини економічної та національної безпеки держави. Забезпечення продовольчою безпекою є актуальним для всіх країн не залежного від рівня та стану економіки, політичних та інших процесів.

Продовольча безпека – це ступінь забезпеченості людини екологічно чистими та корисними продуктами харчування. У деяких визначеннях продовольчої безпеки вказується, що забезпеченість їжею повинна бути достатньою для того, щоб вести здоровий та активний спосіб життя [1].

Держава має бути спроможною за будь-яких обставин гарантувати продовольчі потреби населення, з урахуванням його платоспроможності, на рівні науково-обґрунтованих норм споживання та відповідно до цін, що складаються на ринку продовольства. Сучасні ж виклики потребують оперативного реагування та впровадження системи заходів, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків.

Серед основних причин дефіциту та відсутності продовольства відзначають: воєнні конфлікти, які, як і раніше, є найбільшою причиною голоду, оскільки 60 відсотків голодуючих у світі проживають в районах, які охоплені воєнними діями; кліматичні кризи, що супроводжуються не тільки загибеллю людей, а й знищенням врожаю та засобів до існування, а також неможливістю людей прогодувати себе [2].

Експорт продукції українських аграріїв на сьогодні є найбільшим джерелом надходження валютної виручки в бюджет України. За висновками міжнародних експертів, війна розпочата РФ в Україні, проти держави яка на сьогодні є значним постачальником основних зернових культур для всього світу, спричинила продовольчу кризу. На жаль структура експорту продукції українських аграріїв вказує на переважно сировинний характер, що потребує в майбутньому розвитку у напрямі більш глибокої переробки сировини та виробництва харчової продукції з вищою доданою вартістю [3].

На рівень національної продовольчої безпеки впливають: спроможність АПК ефективно реагувати на зміни кон'юктури світового ринку продовольства, економічна доступність продуктів харчування для населення, захищеність вітчизняних виробників продовольства та створення правового механізму забезпечення продовольчої безпеки, що передбачає гармонізацію національного законодавства з законодавством ЄС.

Війна розв'язана російськими загарбниками проти України спричинила на світовому ринку різкий ріст цін на пшеницю та кукурудзу, які вже зросли

на даний час більш як на 20%, що в свою чергу призвело до збільшення вартості основних харчових продуктів особливо у країнах третього світу [3].

Позиції України у продовольчій безпеці можуть бути істотно зміцнені за рахунок чинників, що не стосуються продовольчої сфери: досягнення політичної стабільності; зростання доходів населення; фізична та економічна доступність необхідної кількості і асортименту продовольства для різних категорій населення має забезпечуватися їх платоспроможністю, що не ставить під загрозу задоволення інших основних потреб людини; ефективної політики держави, спрямованої на подолання високої диференціації у доходах; боротьби з корупцією; стимулювання наукової сфери.

Серйозні фінансові виклики постають перед українськими та зарубіжними виробниками продовольства. Через руйнування української інфраструктури знизилась кредитні рейтинги відомих аграрних компаній. Завдала шкоди заборона Національного банку України здійснювати транскордонні перекази валютних цінностей з України.

Україна, як один з найбільших експортерів сільськогосподарської продукції у світі, також повинна вжити заходів, котрі будуть спрямовані на попередження світової продовольчої кризи та забезпечення продовольчої безпеки всередині країни. Необхідно поповнювати насінневий фонд, відновлювати постачання пального, закупку добрив та засобів захисту рослин. Також необхідно підтримувати розвиток тваринництва, а саме, забезпечити цей сектор препаратами та кормами для того щоб знизити ризик порушень в роботі, викликаних воєнним конфліктом, чи зменшенням запасів. Всі ці заходи дадуть змогу забезпечити продовольством Україну та відновити експортні поставки в країни, які їх потребують; провдовжувати співпрацювати з країнами, які підтримують територіальну цілісність та незалежність України, міжнародними фінансовими, неурядовими організаціями, агентствами Організації об'єднаних націй, які можуть надати як фінансову, так і гуманітарну допомогу [1].

Таким чином, продовольча безпека є одним із елементів системи національної безпеки України, яка відображає економічну стабільність і політичну незалежність країни.

Список використаних джерел:

1. Глобальна продовольча криза як наслідок російсько-української війни. URL: <https://zounb.zp.ua/resource/pokazhchyky/ukrainskij-vibir-vikliki-ta-perspekti-vi-ii-kvartal-globalna>.

2. Звіт ООН: Війна в Україні - серед причин, які підштовхують світ до голоду. URL: <https://www.holosameryky.com/a/zit-oon-vijna-v-ukraini-golod-u-sviti/6649167.html>

3. Бойко В.О., Бойко Л.О. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41.

Мелех Л. В.
доцент кафедри
господарсько-правових дисциплін
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогодні, у цілому світі, не винятком є і Україна, стан довкілля погіршується. Кожного дня ми втрачаємо показники якості води і повітря, зникають види тваринного і рослинного світу, змінюється клімат, знеліснення, погіршення здоров'я населення через забруднення навколишнього середовища, яке є спричинене війною.

Погіршився стан екологічної безпеки в Україні та значною мірою зріс, через початок військової агресії російської федерації. Щоденні зруйнування інфраструктури впливають як на екосистему в цілому, так і на кожну особу на території нашої держави. Зруйнування заводів, горінні техніки, мастила, дизелю та бензину, пошкодження комунальних комунікацій, неконтрольовані викиди неочищених відходів, витік аміаку в повітря, пожежі і розриви снарядів, усе це призводить до забруднення хімічними та органічними речовинами повітря, води, ґрунтів та до реальної екологічної катастрофи.

Конституція України, саме стаття 50 гарантує право кожному на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди[1]. Постає питання, якими шляхами має забезпечуватися екологічна безпека під час дії воєнного стану в Україні, а потім здійснюватися відновлення екосистеми, а також порушених прав громадян та відшкодування понесених збитків.

Одним із найефективніших способів для відшкодування збитків за екологічні злочини будуть саме групові позови. Така практика існує у багатьох країнах світу і має позитивний результат, що у свою чергу, демонструє важливість імплементації інститут групових позовів в українську судову систему.

Саме забезпечення екологічної безпеки виступає однією із ключових ознак будь-якої цивілізованої держави, оскільки саме вона є одним з найбільш важливих компонентів національної безпеки, що визначає ступінь захищеності людини, держави і суспільства, тобто є таким станом навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки й виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Саме тому проблеми забезпечення екологічної безпеки визначають екологічну політику більшості сучасних цивілізованих держав світу, метою якої є досягнення доброго стану довкілля шляхом реалізації державою заходів

щодо виявлення, усунення й запобігання загроз для нього, відновлення й збереження природних екосистем, а також запровадження збалансованого природокористування.

Для досягнення завдань забезпечення екологічної безпеки зусилля усіх держав повинні бути об'єднані, оскільки жодна із них не може досягти бажаного рівня навколишнього середовища в силу глобалізації і взаємозалежності сучасного світу. У цих умовах визначальне значення отримує система міжнародно-правових засобів, що трансформуються у принципи і відповідні норми, конкретні права й обов'язки держав та інших суб'єктів міжнародного співробітництва, які містять різного роду пільги, заходи відповідальності, заборони, правові гарантії і т. ін. [2, с. 81].

Важливого значення в умовах сьогодення набувають міжнародно-правові акти, які здійснюють правове регулювання забезпечення екологічної безпеки, безпосередньо під час дії воєнного стану, адже проблема забезпечення екологічної безпеки після повномасштабного збройного вторгнення росії є актуальною для України. Серед таких актів слід виокремити такі як:

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I від 08.06.1977 р.) [3] містить положення про заборону застосовувати методи або засоби ведення військових дій, які мають на своїй меті заподіяти або, як можна очікувати, заподіють великий, довготривалий і серйозний збиток природному середовищу (п. 3 ст. 35). Окрім того, в статті 55 зазначається, що при веденні воєнних дій має бути виявлена турбота про захист природного середовища від широкої, довгочасної й серйозної шкоди. Такий захист включає заборону використання методів або засобів ведення війни, що мають на меті завдати чи, як можна очікувати, завдадуть такої шкоди природному середовищу і тим самим завдадуть шкоди здоров'ю чи виживанню населення.

2. Конвенція про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, яка прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1976 р. [4], відкрита для підписання в Женеві 18.05.1977 р. та набула чинності 05.10.1978 р. – це один із основних міжнародно-правових актів у сфері захисту природного середовища під час збройних конфліктів, яка забороняє вороже використання природного середовища як засіб ведення війни. Її положення значною мірою доповнюються положеннями Додаткового протоколу I (1977 р.). Відповідно до ст. 1 Конвенції держави зобов'язані не вдаватися до військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів дії на природне середовище, що мають широкі, серйозні або довгострокові наслідки, як способи нанесення збитку, руйнування чи спричинення шкоди будь-якій іншій державі-учасниці, а також не допомагати, не заохочувати й не спонукати будь-яку державу, групу держав або міжнародну організацію до здійснення діяльності, названої вище.

3. Конвенція про заборону розробки, виробництва, нагромадження і

застосування хімічної зброї та її знищення (1993 р.) має безпосереднє відношення до забезпечення екологічної безпеки під час дії воєнного стану. Так, у статті 1 зазначено, що кожна держава-учасниця цієї Конвенції зобов'язується ніколи, ні за яких умов: не розробляти, не виробляти, не придбавати іншим чином, не накопичувати або не зберігати хімічну зброю або не передавати прямо чи непрямо хімічну зброю будь-кому; не застосовувати хімічну зброю; не проводити будь-яких військових підготувань до застосування хімічної зброї; не допомагати, не заохочувати або не спонукати будь-яким чином будь-кого до будь-якої діяльності, яка забороняється державі-учасниці цією Конвенцією[5].

Наразі країна-агресор грубо порушує низку фундаментальних принципів та норм міжнародного права, низку міжнародних угод і договорів, в тому числі і названі вище. Через військову агресію, внаслідок якої завдається значних ушкоджень інфраструктурним об'єктам, а особливо екологічно небезпечним промисловим підприємствам на території нашої держави, порушено екологічну рівновагу, що в свою чергу призводить до небезпечних змін стану довкілля, а також спричиняє шкоду здоров'ю й порушує безпеку життєдіяльності населення. Бойові дії, застосування хімічної зброї призводять до цілого ряду небезпечних впливів на атмосферне повітря, ґрунти й ландшафти, підземні й поверхневі води, рослинний й тваринний світ тощо.

Внаслідок вторгнення природна спадщина зазнає непоправної шкоди, наслідки якої будуть відчуватись ще довгий час. Окрім того, питання ядерної загрози є головним на порядку денному, адже обстріли реакторного блоку та захоплення Запорізької АЕС створює загрозу радіаційній та ядерній безпеці не тільки України, а й усього світу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Краснова Ю. А. Право екологічної безпеки: навчальний посібник. Київ: ЦП «Компринт», 2019. 238 с.
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
4. Конвенція про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_266#Text
5. Конвенція про заборону розробки, виробництва, нагромадження і застосування хімічної зброї та її знищення від 13 січня 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text

Миць О.Є.
ад'юнкт кафедри
цивільно-правових дисциплін

ЕТИКА НОТАРІУСА ЯК РІЗНОВИД ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ

Незалежно від виду трудової діяльності кожний з них залежить від моральної складової суспільства та має свою професійну етику. Існує певний перелік професій, для яких етична сторона є основоположною. Саме до таких відноситься професія нотаріуса.

Незважаючи на те, що етика нотаріуса знаходить відображення в нормативно-правових актах вітчизняного та міжнародного законодавства питання етика нотаріуса як різновиду професійної етики є актуальним та потребує подальшого дослідження та вдосконалення.

Одним із різновидів професійної етики юриста є етика нотаріуса. Вона займає значне місце в діяльності нотаріусів, адже спеціаліст повинен володіти високим моральними якостями як у професійній діяльності, так і в позаробочий час.

Етикою називають сукупність норм поведінки представників будь-якої професії. Професійну етику необхідно визначати як певну кількість правил поведінки для окремо визначеної групи осіб, яка в свою чергу забезпечує моральний характер взаємовідносин, з професійною діяльністю [1].

У своїй діяльності нотаріус має спиратись на законодавство, реалізуючи таким чином свою правову і моральну вимогу справедливості.

Взаємозв'язок та взаємообумовленість правових та моральних принципів, норм, правового і морального пізнання називають професійною етикою нотаріусів.

На сьогодні етичні норми в професійній нотаріальній діяльності закріплені в спеціальних нормативно-правових актах, які були прийняті професійним нотаріальним суспільством.

Перші згадки щодо письмового закріплення принципів та правил поведінки нотаріусів знаходять своє відображення у римських та візантійських правилах, особливо правила Юстиніана у V ст. нашої ери [2, с.206].

В основі сучасної професійної нотаріальної етики лежить Європейський кодекс нотаріальної етики (Code Européen de D'ontologie Notariale), прийнятий у третього-четвертого лютого 1995 року на Асамблеї нотаріусів, яка проходила в Неаполі (Італія). Даний кодекс мав за мету об'єднати в єдиний документ правила нотаріальної етики з потребами суспільного обігу в умовах формування законодавства Європи в рамках Європейського Союзу.

Кодекс передбачає, що нотаріус є публічною посадовою особою та має діяти в рамках етичних правил своєї країни, як особа, якій клієнт довірив ведення своїх справ він має обов'язок у вигляді збереження професійної та нотаріальної таємниці. Відповідні обов'язки розповсюджуються як на

нотаріуса, так і на його помічників визначених законодавством тієї країни на території якої він здійснює свою діяльність.

Деонтологією називають етику поведінки нотаріуса, що в свою чергу являє собою певну сукупність етичних обов'язків нотаріуса перед особами, які звертаються до нього, перед колегами тощо.

Кодекс професійної етики нотаріусів України було затверджено сімнадцятого листопада 2007 року рішенням Конференції Української нотаріальної палати. За правову основу для кодексу було взято заповіді Міжнародного союзу нотаріату та Етичний кодекс нотаріусів Європи. Відповідний документ прийнятий для того аби в своїй професійній діяльності нотаріуси сумлінно ставились до своїх обов'язків та розуміння спільнотою нотаріусів свого публічно-правового призначення та відповідального характеру нотаріальної діяльності, що має сприяти збільшенню авторитету та професійної репутації нотаріату.

Даний кодекс керувався такими основними принципами як: публічність, законність, безпосередність, неупередженість, конфіденційність, сумлінність, повага до професії, незалежність, професійна самостійність, чесність, доступність [3 с. 196].

Двадцятого квітня 2018 року на черговому З'їзді нотаріусів України було прийнято Кодекс правил професійної етики нотаріусів України, які складені з дотримання вимог Конституції України, Закону України «Про нотаріат» та іншим нормативно-правових актів в сфері нотаріальної діяльності [4].

Чотирнадцятого березня 2013 року Наказом № 431/5 Міністерства юстиції України було затверджено Правила професійної етики нотаріусів України [5]. Які втратили чинність сьомого червня 2021 року у зв'язку з прийняттям Наказу №2039/5 Міністерства юстиції України та в сили вступили нові Правила професійної етики нотаріусів України, які закріпили в собі головні принципи та вимоги до професійної етики нотаріуса, стандарти щодо морально-етичної поведінки, яких нотаріус повинен дотримуватись при взаємодії з державними та недержавними органами, юридичними та фізичними особами, своїми колегами тощо при здійсненні ним своїх професійних обов'язків.

Дані правила розповсюджуються не тільки на приватних та державних нотаріусів, але й на осіб, які є їх помічниками, тих хто є консультантами державних нотаріальних контор та нотаріальних архівів.

Дані правила передбачають, що в своїй діяльності нотаріуси мають керуватись такими принципами як: публічність, незалежність, неупередженість, законність; доступність; безпосередність; принцип нотаріальної таємниці та конфіденційності; чесність; сумлінність; поваги до професії [6].

Для нотаріуса усвідомлення та використання у своїй професійній діяльності загальних моральних принципів є значимою умовою для кваліфікованого надання нотаріальних послуг. Відповідні принципи

допомагають об'єднати та систематизувати особі всю свою моральну діяльність та таким чином визначити головну лінію професійної поведінки.

Професійно-етичні правила поведінки нотаріуса визначаються в тому, що у своїй діяльності нотаріус повинен:

- виконувати свою діяльність як неупереджений радник, чесно та сумлінно утримуватись від дії, які виходять за межі його професійної діяльності;

- допускати можливість особи визнавати право особи консультуватися щодо вчинення нотаріальних дій з іншими компетентними особами;

- утримуватись від виконання обов'язків у випадку, коли є обставини, що можуть загрожувати якості виконання таких обов'язків;

- підтримувати довірливі відносини з тими, хто звернувся за вчиненням певних нотаріальних дій, при цьому дотримуючись ввічливих, терплячих, тактовних відносин з особами з ким необхідно взаємодіяти як в професійній сфері, так і в особистому колі спілкування;

- не піддаватись при натиску з боку третіх осіб при цьому суворо дотримуватись вимог чинного законодавства;

- дотримуватись культури мовлення, поведінки та зовнішнього вигляду;

- поважати загальноприйняті моральні цінності та особисті переконання осіб, які звертаються за отриманням професійних послуг;

- за вимоги того, хто звернувся за отриманням послуг надати пояснення, які необхідні для достовірного розуміння та оцінки вчинення нотаріальних дій;

- інформувати того, хто звернувся щодо природи та особливостей вчинюваних дій їх обсяг, яких є необхідним;

- проінформувати того, хто звернувся щодо розміру всіх пов'язаних із вчиненням нотаріальної дії платежів [6].

Тобто, нотаріус у своїй професійній діяльності має слідкувати за тим, що збільшувалась позитивна громадська думка про представників даної професійної сфери, приймати участь у розвитку правових відносин у суспільстві та забезпечувати законність у цивільно-правових відносинах.

У своїй діяльності нотаріус вирізняється низкою особливих властивостей, які зумовлені його роллю у житті суспільства. Адже для повсякденного обов'язків нотаріусів відноситься охорона прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Тому для висококваліфікованих та досвідчених нотаріусів притаманна наявність високої правосвідомості, чітке розуміння відповідальності за порушення своїх принципів, що в свою чергу ефективно впливає на зміцнення законності та правопорядку в державі. Потреба у дотриманні нотаріусами

даних завдань ставить перед ними високий рівень особистісних моральних якостей.

Отже, етика для нотаріуса є одним із основних його професійних критеріїв, який враховується та має бути дотриманий на усіх етапах його кар'єри та в його повсякденному житті.

Список використаних джерел:

1. Комаров В. В. Нотаріат в Україні : підручник. Х. : Право, 2011. 52 с.
2. Сажнева А.Ю. Професійна етика нотаріусів. *Чинники розвитку юридичних наук у XXI столітті*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 6–7 листопада 2020 р. Дніпро: ГО «Правовий світ». 2020. С. 205-208
3. Желіховська Ю. В. Етика нотаріуса у сфері професійної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер., Право*. 2013. № 21 ч.2. С. 194-198
4. Алфімова І.М. Кодекс правил професійної етики нотаріусів України *Відділення Нотаріальної Палати України у Кіровоградській області* URL: <http://www.notariat.kr.ua/index/kodeks-etiki.html>
5. Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України: Наказ від 04.10.2013 № 2104/5. *Міністерство юстиції України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1730-13#n16>
6. Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України: Наказ від 07.06.2021 № 2039/5. *Міністерство юстиції України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>

Мокрицька Н. П.

доцент кафедри
господарсько-правових дисциплін
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ НАБУТТЯ СТАТУСУ ВАГІТНОЇ ПРАЦІВНИЦІ

Правові аспекти охорони праці та реалізації права на працю вагітних жінок вже тривалий час перебувають у полі зору правознавців, які в той чи інший спосіб досліджували їх в частині правового регулювання індивідуально-трудових правовідносин. Однак окремі проблемні аспекти набуття статусу вагітної працівниці потребують особливої уваги, тому що в українському законодавстві відсутнє визначення вагітної працівниці.

Певної правової визначеності у правове регулювання вносить положення

Конвенції про охорону материнства (переглянута в 1952 році) № 103, де передбачено у ст. 3, що після пред'явлення медичної довідки, яка засвідчує передбачуваний строк її пологів, жінка, відносно якої застосовується ця Конвенція, має право на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами. Виходячи з мети цієї Конвенції термін "жінка" означає будь-яку особу жіночої статі, незалежно від віку, національності, раси або релігії, яка перебуває чи не перебуває в шлюбі. Оскільки конвенція є ратифікованою Україною, вона стала частиною національного законодавства. [1]

Відтак підставою набуття права на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами є медична довідка, яка засвідчує передбачуваний строк її пологів.

У Директиві Ради 92/85/ЄЕС від 19 жовтня 1992 року про запровадження заходів для заохочення покращення безпеки та гігієни праці вагітних працівниць та працівниць, які нещодавно народили або годують грудьми (10-та окрема директива у значенні статті 16(1) Директиви 89/391/ЄЕС) (ОВ 1992 L 348, с. 1) статус вагітної працівниці регулюється національним законодавством або національною практикою. Відповідно до статті 2(а) Директиви 92/85 жінка набуває статусу вагітної жінки, якщо вона проінформувала свого роботодавця про свій стан відповідно до національного законодавства та/або національної практики». [2]

Отже гарантії, які передбачені для вагітної працівниці будуть поширюватися на жінку лише у разі повідомлення роботодавця про стан вагітності. У жодному разі не потрібно тлумачити це положення як надати інформацію про свою вагітність.

За відсутності законодавчого регулювання в Україні цього питання в Україні продовжується законотворча робота. Зокрема, у проекті Закону України «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі» вагітною є жінка-працівниця, яка поінформувала роботодавця про вагітність шляхом надання медичного висновку за результатами медичного огляду. [3]

За останні декілька років в Україні суттєво змінився порядок надання амбулаторної акушерсько-гінекологічної допомоги і оформлення медичної документації за фактом вагітності жінки. Зокрема, було наказом МОЗ України від 09.08.2022 № 1437 було затверджено Стандарти медичної допомоги «Нормальна вагітність». Відповідно до положень п. 2. цього акту перший візит вагітної до лікаря проводиться бажано до 12 тижнів і передбачає: уточнення анамнезу, загальне та акушерське обстеження, заповнення медичної документації (форма № 111/о; форма № 003-6/о; форма 9 № 113/о). На першому візиті до лікаря вагітній на руки видається форма № 113/о («Обмінна карта пологового будинку, пологового відділення лікарні»), яку жінка повинна зберігати вдома до закінчення вагітності і приносити лікуючому лікарю на кожний наступний візит для записів до обмінної карти даних наступних оглядів і результатів обстежень. [4] Кожен з цих документів містить персональні дані про перебіг вагітності і не може вважатися медичною довідкою, що підтверджує вагітність.

Зазначимо також, що в Україні діє Реєстр медичних висновків в електронній системі охорони здоров'я. Порядком призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1751 передбачено у п. 4, що допомога у зв'язку з вагітністю та пологами призначається на підставі відомостей з Реєстру, отриманих за запитом уповноваженої особи за місцем служби або органу соціального захисту населення з метою перевірки інформації про сформований медичний висновок з використанням Порталу Дія у порядку, визначеному Порядком ведення Реєстру медичних висновків в електронній системі охорони здоров'я, затвердженим наказом МОЗ від 18 вересня 2020 р. № 2136. [5] В такий спосіб Портал Дія наразі вже можна використовувати для перевірки медичних висновків про тимчасову непрацездатність та народження дитини.

Як видається, перелік форм облікової статистичної документації, що використовується в поліклініках (амбулаторіях)» доцільно доповнити зразком медичної довідки «Медична довідка про вагітність». Також пропонуємо у випадку письмової згоди жінки, якій була надана амбулаторна акушерсько-гінекологічної допомога під час першого візиту до лікаря з підтвердженням вагітності, інформація про такий стан запропоновано внести в окремий реєстр повідомлень про наявність вагітності, який доцільно розробити на зразок діючих в Україні реєстрів медичних висновків.

Таким чином варто зробити висновок, що в українському законодавстві наразі відсутнє визначення вагітної працівниці. Також немає жодної законодавчої вимоги проінформувати роботодавця про свій стан. Конвенція про охорону материнства (переглянута в 1952 році) № 103 у цьому випадку не застосовується. Тому на наш погляд, цілком справедливим вважати, жінка не вважається такою, яка користується правами вагітної працівниці до того моменту, поки вона не подала роботодавцю медичний висновок, який оформлений відповідно до вимог наказу МОЗ України «Про затвердження форм облікової статистичної документації, що використовується в поліклініках (амбулаторіях)». Відтак є нагальна потреба розробки відповідної форми медичної документації при наданні амбулаторної акушерсько-гінекологічної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Міжнародної охорони праці про охорону материнства №103 від 29.10.1919 р. № 3 URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_122
2. Council Directive 92/85/EEC of 19 October 1992 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health at work of pregnant workers and workers who have recently given birth or are breastfeeding. (Директива Ради 92/85/ЄЕС від 19 жовтня 1992 року про запровадження заходів для заохочення покращення безпеки та гігієни праці вагітних працівниць та працівниць, які нещодавно народили або годують грудьми) URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0085>

3. Про безпеку та здоров'я працівників на роботі: проєкт Закону України URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e92bda49-ed1d-4bf7-98ca-8b2632531efa&title=ProektZakonuUkrainiproBezpekuTaZdoroviaPratsivnikivNaRoboti>

4. Про затвердження Стандартів медичної допомоги «Нормальна вагітність» : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.08.2022 р. № 1437. URL :<https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-09082022--1437-pro-zatverdzhennja-standartiv-medichnoi-dopomogi-normalna-vagitnist>

5. Деякі питання формування медичних висновків про тимчасову непрацездатність : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01.06.2021 р. № 1066. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-21#Text>

6. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми : постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1751. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF?find=1&text=%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD#w1_14

Сидорович Р. М.
аспірант Інституту права,
психології та інноваційної освіти
(Національний університет
«Львівська політехніка»)

ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Процес євроінтеграції та наближення України до Європейського Союзу зумовив необхідність адаптації державних інституцій до європейських стандартів, щоб забезпечити суспільство відповідності національних інституцій міжнародним нормам та вимогам. Процес наближення державних структур України до стандартів Європейського Союзу є пріоритетним завданням у зміцненні та розвитку країни, тому модернізація вказаного інституту є актуальним завданням, котре потребує комплексного підходу, оскільки вимагає оновлення не тільки нормативно-правового регулювання, але й культурно-організаційних трансформацій у сфері державного управління. Основні аспекти адаптації та модернізації повинні включати цілісну систему правової політики, зокрема юридичні, організаційні, нормативно-правові та кадрові зміни, які впливають на функціонування та ефективність системи державної служби.

Сучасні виклики та вимоги до ефективності та прозорості державного апарату вимагають системних змін у підходах до формування та функціонування публічної служби.

Передусім необхідно підкреслити важливість професіоналізму та компетентності працівників публічної служби. Забезпечення якісної підготовки та постійного професійного розвитку є важливою передумовою для ефективного виконання завдань та обов'язків, які складаються на державних службовцях. Крім того, одним із елементів є впровадження сучасних технологій та електронного управління в державній сфері, оскільки вказане сприяє забезпеченню прозорості та відкритості в прийнятих та виконаних рішеннях, а також підвищити швидкість реагування на потреби суспільства. Ця тенденція характерна для багатьох держав, науковці доводять, що під впливом наднаціональних угод, таких як «Галлінська декларація про електронний уряд», уряди змінюють режим роботи, щоб покращити надання послуг, бути більш ефективними та результативними у своїх планах і досягати таких цілей, як збільшення прозорості, сумісність і задоволеність громадян [1]. Значущим етапом є також підвищення відповідальності державних службовців перед суспільством та впровадження механізмів контролю за їхньою діяльністю, що може забезпечити запобігання корупційним проявам та створити високий рівень довіри громадян до органів влади.

За останні роки один значний прогрес у сфері реформування публічної служби в Україні. Проте, потреби сучасного суспільства та вимоги щодо ефективності та прозорості управління продовжують змінюватися, у контексті цих тенденцій важливо використовувати кілька ключових аспектів. По-перше, особливого значення набуває прогностичне правове регулювання у сфері публічної служби. Сучасні тенденції вказують на необхідність надання чітких та прозорих нормативних актів, які застосовують права та обов'язки державних службовців, механізми відповідальності та порядок її застосування.

Далі, важливо акцентувати увагу на розвитку кадрового потенціалу в публічній службі, забезпечення професійної підготовки та постійного навчання дозволяє державним службовцям ефективно впроваджувати нові стандарти та найкращі практики, що відрізняються від європейських стандартів. Доволі часто в Україні проблеми стосується не тільки нормативної сфери, а саме й практики її використання, тому акцент на оновлення правової ідеології, підвищення рівня правосвідомості суспільства, доброчесності державних службовців існують як ключові фактори майбутньої стратегії юридичної модернізації у досліджуваній сфері.

Також слід враховувати значення електронного управління та цифровізації у публічній службі, оскільки позитивна європейська практика доводить, що впровадження сучасних технологій дозволяє покращити доступ до адміністративних послуг, забезпечити швидкий обіг інформації та підвищити якість прийняття управлінських рішень. Представники Лондонської школи права доводять, що «вплив від «інтелектуалізації» державних послуг та національної інфраструктури буде набагато суттєвішим порівняно з будь-яким іншим сектором, враховуючи функції уряду та важливість для кожної установи та особи» [2].

Важливо також підкреслити значення принципу верховенства права в публічній службі, що передбачає не лише дотримання встановлених нормативно-правових актів, але й забезпечення принципу прозорості, справедливості та недискримінації в усіх аспектах діяльності державного апарату.

Загалом, майбутні тенденції зміни публічної служби в Україні досягнуть забезпечення вдосконалення нормативно-правового регулювання, розвитку кадрового потенціалу, впровадження сучасних технологій та наголосу на верховенстві права. Ці напрямки сприяють побудові ефективної та відповідної державної служби, що відповідає вимогам сучасного суспільства. Загалом, зміна стандартів державної служби в Україні є необхідним кроком для побудови сучасної, прозорої та ефективної системи державного управління. Вона сприятиме підвищенню довіри громадян до влади та стабільному розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Mergel I., Edelman N., Haug N. Defining digital transformation: Results from expert interviews *Government Information Quarterly*. 2019. Vol. 36, Is.4, 101385 URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0740624X18304131>
2. Engin Z., Treleaven P. Algorithmic Government: Automating Public Services and Supporting Civil Servants in using Data Science Technologies. *The Computer Journal*, 2019. vol. 62, no. 3, P. 448-460 doi: 10.1093/comjnl/bxy082.

Стасів О.В.

доцент кафедри соціального права
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський національний
університет імені Івана Франка)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНІ ТА ЗДОРОВІ УМОВИ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Безпека та здоров'я на роботі є одним із найважливіших соціальних прав працівника. Воно яке гарантоване Конституцією України [1], адже згідно її ч.4 ст. 43 кожен має право на безпечні та здорові умови праці. Реалізацію цих прав зобов'язаний згідно діючого законодавства забезпечити роботодавець відповідно до ст. 21 КЗпП України [2]. Це зобов'язання особливо важливого значення набуло в умовах воєнного стану.

Так Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» на період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина передбачених статтями

43, 44 Конституції України, а отже і конституційного права на безпечні та здорові умови праці.

Наприклад, нормальна тривалість робочого часу у період дії воєнного стану може бути збільшена з 40 до 60 годин на тиждень для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури (в оборонній сфері, сфері забезпечення життєдіяльності населення тощо). При цьому зазначається, що для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури (в оборонній сфері, сфері забезпечення життєдіяльності населення тощо), яким відповідно до законодавства встановлюється скорочена тривалість робочого часу, тривалість робочого часу у період дії воєнного стану не може перевищувати 40 годин на тиждень.

При цьому тривалість щотижневого безперервного відпочинку може бути скорочена з 42 до 24 годин. Також у період дії воєнного стану не застосовуються норми статті 53, частини першої статті 65, частин третьої - п'ятої статті 67, статей 71, 73, 78-1 Кодексу законів про працю України та частини другої статті 5 Закону України «Про відпустки».

Більше того у період дії воєнного стану роботодавець може відмовити працівнику у наданні будь-якого виду відпусток (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку), якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури.

У зв'язку з тим, що мобілізація все ж таки у більшій частині стосується чоловічого населення, то Закон «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» у ст. 9 встановлює можливість застосування праці жінок (крім вагітних жінок і жінок, які мають дитину віком до одного року) за їхньою згодою на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах, в той час як обмежується ч.5 ст. 43 Конституції України зазначає, що використання праці на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється.

Крім того ст. 11 цього закону за ініціативою роботодавця може бути зупинена дія окремих положень колективного договору, що стосується й локального забезпечення права на безпечні та здорові умови праці. Наприклад, таким договором може гарантуватися надання роботодавцем безоплатної путівки на санітарно-курортне лікування працівникам, які працюють у шкідливих умовах праці. На час війни така можливість для працівника може бути призупинена з ініціативи роботодавця.

Разом з тим, працівникам надано і ряд можливостей з огляду на воєнний стан для того, щоб вони змогли зберегти своє життя та життя членів сім'ї. Для прикладу, ст. 4 цього закону зазначається, що «у зв'язку з веденням бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника він може розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах

воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури)» [3].

Список використаних джерел:

1. Конституція України в ред. від 01.01.2020. Електронний ресурс. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. КЗпП України в ред. від 01.10.2023 Електронний ресурс. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» в ред. від 19.07.2022 Електронний ресурс. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

Хомко Л.В.

доцент кафедри
господарсько-правових дисциплін
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРИПИНЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У зв'язку військовою агресією російської федерації проти України, на всій території України введено воєнний стан з 24 лютого 2022 року.

Очевидно, що такий правовий режим передбачає багато змін, в тому числі пов'язаних із діяльністю юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, зокрема щодо припинення їх підприємницької діяльності під час війни.

Основний закон, який окреслює механізми створення та припинення юридичних осіб, реєстрацію фізичних осіб-підприємців та припинення їх діяльності є Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р (далі - Закон Про державну реєстрацію) [1].

Відтак, припинення підприємницької діяльності фізособи-підприємця можна визначити такою послідовністю:

1. Подання державному реєстратору заяви встановленої форми про припинення підприємницької діяльності.

Наголосимо на тому, що під час дії правового режиму воєнного стану, у разі подання такої заяви представником, державному реєстратору надається екземпляр оригіналу (нотаріально засвідчену копію) документа, що підтверджує його повноваження.

2. Закриття банківських рахунків фізичної особи-підприємця.
3. Проведення розрахунку з усіма контрагентами та сплата всіх податків і зборів.

4. Подання ліквідаційної звітності до податкового органу та отримання акту звірки з органами Пенсійного фонду України. Очевидно, що зняття з обліку в органах Державної податкової служби України відбувається після проведення документальної позапланової перевірки (така проводиться після подання фізособою-підприємцем ліквідаційної звітності) або ж за його заявою про її проведення у зв'язку із припиненням підприємницької діяльності) [2]. Контролюючий орган повинен провести таку перевірку протягом 1095-днів, однак на практиці доволі часто такі перевірки взагалі не проводяться за результатами поданої ліквідаційної звітності, за результатами чого фізична особа-підприємець знімається з обліку як суб'єкт господарювання. За результатами проведеної документальної позапланової перевірки податковими органами відбувається зняття з обліку платників єдиного соціального внеску.

Варто наголосити на тому, що фізичні особи-підприємці у процесі припинення своєї підприємницької діяльності повинні сплатити всі встановлені податки та збори, подати всю передбачену чинним законодавством звітність та за бажанням такі суб'єкти господарювання можуть отримати у органів Державної податкової служби України та органів Державного пенсійного фонду довідки про відсутність заборгованості. Інформація про податки та збори, які визначаються контролюючим органом або ж відомості про податкові борги, які підлягають до сплати, суб'єкти господарювання можуть отримати у електронному кабінеті платника податків.

Водночас законодавець передбачає й спрощений порядок припинення підприємницької діяльності фізично особи.

1. Перш за все, необхідно отримати електронний цифровий підпис у ЦНАП, або іншій установі, акредитованій для сертифікації ключів.

2. Реєстрація (авторизація) у кабінеті громадянина на порталі «Дія» за допомогою електронного підпису.

3. Заповнення онлайн-форми на отримання послуги. Зазначена заява буде автоматично надіслана до реєстратора, інформацію про закриття буде також надіслано до відповідної податкової служби.

Відтак статус заяви можна перевірити у кабінеті громадянина. Повідомлення про закриття ФОПа з'явиться у кабінеті.

Водночас, фізична особа-підприємець, яка перебуває на загальній системі оподаткування подає ліквідаційну звітність про майновий стан і доходи протягом 30 днів після закриття ФОП. Ця звітність подається за період з початку року до дня, коли зафіксовано припинення підприємницької діяльності.

Наголосимо на тому, що така заявка лише анулює державну реєстрацію підприємця, але це не тотожно повному закриттю ФОП.

Список використаних джерел:

1. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Чопко Х.І.

доцент кафедри соціального права
кандидат юридичних наук
(Львівський національний
університет імені І. Франка)

ОКРЕМІ ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ

Необхідною умовою забезпечення сприятливого для життя і здоров'я людини стану довкілля є контроль за дотриманням усіма підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності та підпорядкування, а також громадянами вимог екологічного законодавства. Такий контроль отримав і співзвучну з його змістом назву - екологічний контроль. Екологічний контроль за своїм значенням в системі функцій управління у сфері природокористування та охорони довкілля, який є необхідним у процесі співіснування людини і довкілля. Одним з таких його видів, який характеризується незалежним характером та прозорістю в процесі його здійснення є контроль, що здійснюється громадянами. З усіх передбачених екологічним законодавством видів екологічного контролю громадський екологічний контроль є надзвичайно об'єктивним щодо виявлення несприятливих антропогенних впливів на довкілля внаслідок недотримання підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності і підпорядкування чи громадянами загалом вимог екологічного законодавства.

Варто відзначити, що серед такої різноманітності суб'єктів, що наділені повноваженнями у сфері контролю за довкіллям саме контроль з боку громадськості в галузі охорони навколишнього природного середовища суттєво підріс за роллю та значенням. Як зазначається з цього приводу в юридичній літературі, це пов'язане із загальними процесами демократизації в суспільстві, зростання ролі громадськості в обговоренні та прийнятті екологічно важливих рішень, у першу чергу тих, що стосуються прав громадян, і як результат підвищення загальної уваги до питання гарантування їх екологічних прав .

Як вид екологічного контролю громадський контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища характеризується специфічними

ознаками за суб'єктом його здійснення і способами. Зокрема, особа яка виявила бажання стати громадським інспектором повинна досягнути повноліття і мати досвід природоохоронної роботи. Призначає та видає посвідчення громадським інспекторам Головний державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища та його заступники, старші державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища, державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища відповідних територій. Окрім цього, громадський інспектор повинен пройти навчання з питань здійснення інспекційних перевірок, складання за їх результатами матеріалів (актів та протоколів про адміністративні правопорушення) та інструктаж з техніки безпеки. Згодом його прикріплюють до відповідного підрозділу органу Держекоінспекції або за державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища, сфера діяльності яких збігається з напрямком природоохоронної діяльності громадського інспектора.

Варто зазначити, що призначення громадських інспекторів тривалий час належало виключно до повноважень громадських організацій [1, с. 113]. Чинним законодавством затвердження громадських інспекторів з охорони довкілля здійснюється виключно органами державного екологічного контролю [2]. В юридичній літературі є і надалі поширеним твердження, що повноваженнями щодо підготовки і затвердження громадських інспекторів з охорони довкілля повинні бути наділені громадські організації як незалежні від органів держави суб'єкти [3, с. 231]. Не погоджуючись з таким твердженням, необхідно наголосити, що громадські організації не позбавлені права здійснювати екологічний контроль за підприємствами, організаціями чи установами. Вважаємо, що така норма швидше зумовила б зловживання з боку суб'єктів господарської діяльності, які конкурують, оскільки, дала б їм можливість через громадські організації скеровувати до своїх конкурентів громадських інспекторів. Як видається, сучасне правове регулювання громадського контролю, що здійснюється на національному рівні, лише сприяє утвердженню базових принципів цього виду контролю в галузі охорони довкілля. Зокрема, призначення громадських інспекторів на конкурсній основі зумовлює прозорість процесу їх обрання та залученню широких верств населення до участі в таких конкурсах. Перевірка знань у сфері природоохоронного законодавства у особи, яка виявила бажання стати громадським інспектором здійснюється через проведення з нею співбесіди, яка в свою чергу сприяє визначенню рівня професіоналізму особи.

Громадські інспектори у сфері охорони довкілля мають право наділені доволі широким комплексом повноважень у сфері контролю за дотриманням вимог екологічного законодавства. Водночас, серед переліку передбачених в законодавстві способів здійснення громадського контролю в сфері охорони навколишнього природного середовища часто використовується словосполучення «брати участь» [2; 4]. Вживаючи словосполучення «брати

участь» законодавець тлумачить громадський екологічний контроль як діяльність із нагляду за додержанням вимог законодавства про охорону довкілля, що здійснюється із залученням громадян. Як результат така участь громадськості нерідко інтерпретується за вузько, оскільки зводиться виключно до можливості проводити контроль поряд з державним контролюючим органом. Водночас, зміст цього виду екологічного контролю полягає не лише в участі громадян у діяльності з контролю за станом довкілля, але й у їх особистій громадській активності та прояві ініціативи на здійснення заходів із виявлення та запобігання негативного впливу на довкілля.

Варто відзначити, що на сьогодні ефективному здійсненню громадського контролю перешкоджає не лише вузька інтерпретація здійснення громадського екологічного контролю, але й розміщення правових норм, які регламентують громадський контроль у сфері охорони довкілля у різних нормативно-правових актах, в тому числі у актах різних галузей права. Водночас, для ефективного здійснення даного виду екологічного контролю необхідно систематизувати норми, що регламентують процедуру проведення громадського екологічного контролю і лише в цьому випадку участь громадськості у здійсненні такого природоохоронного заходу буде максимально дієвою.

Список використаних джерел:

1. Федоровська О. Б. Громадський контроль в галузі охорони довкілля: питання правничої лінгвістики. *Право України*. 2006. № 2. С.113 – 116.
2. Наказ Мінприроди «Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля» від 27 лютого 2002 р. № 88. *Офіційний вісник України*. 2002. № 12. Ст. 631.
3. Федоровська О. Б. Громадський екологічний контроль: шляхи удосконалення законодавства. *Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин в Україні* : зб. наук. праць за результатами Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 14–15 травня 2010 р.). Хмельницький : Вид-во Хмельниц. ун-ту управління та права, 2010. С. 230 – 234.
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. 41. Ст. 540.

Шимін О.П.
аспірант Інституту права,
психології та інноваційної освіти
(Національний університет
«Львівська політехніка»)

ЕЛЕКТРОННЕ ПРАВОСУДДЯ В КРИЗОВИХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ

Електронне правосуддя є суттєвим аспектом сучасної правової парадигми, спрямованою на вдосконалення і трансформацію судових процедур та процесів у відповідь на виклики сучасності. Застосування технологій у правовій сфері розглядається як потужний інструмент для підвищення доступності, швидкості та ефективності судових послуг. Загалом електронне правосуддя являє собою сукупність правових, технічних, організаційних та соціальних засад і принципів, що спрямовані на застосування інформаційно-комунікаційних технологій у судовій справі з підвищення якості та швидкості надання правосуддя. Важливим аспектом є впровадження електронного документообігу, електронних судових сесій та інших інструментів, які дозволяють вести судовий процес в електронному форматі.

Однією з ключових переваг електронного правосуддя є можливість значного розширення громадян щодо реалізації права доступу до суду. Це стає можливим за рахунок зменшення географічних та технічних бар'єрів, а також спрощення процедури подачі документів та участі в судових засіданнях в онлайн-режимі. Електронне правосуддя розширює можливості тих, хто раніше зі становищем чи іншими обставинами був ускладнений у відвідуванні суду особисто.

Проте суттєвою проблемою є забезпечення безпеки та конфіденційності в електронному середовищі. Для цього необхідно розробити та впровадити ефективні заходи щодо кіберзахисту, шифрування даних та контролю над доступом до електронних судових платформ. Електронне правосуддя представляє собою важливий інструмент для підвищення якості та ефективності судових послуг, його впровадження дозволяє розширити доступ до суду, забезпечити більшу швидкість та зручність судочинства, проте вимагає комплексних заходів щодо забезпечення безпеки та конфіденційності в онлайн-середовищі.

Сучасні суспільства стикаються з проявами глобальних кризових явищ: від природних катастроф, економічних та політичних турбулентностей до військових дій. У цих умовах судова система виявляється особливо «ущемленою», вимагаючи нових підходів для забезпечення справедливості та правопорядку. Електронне правосуддя в кризових умовах надає можливість негайного реагування та швидкого розв'язання правових конфліктів. Впровадження цієї технології може сприяти забезпеченню доступу до суду, зменшенню навантаження на судову систему та покращенню якості надання правосуддя.

Загалом слід констатувати, що електронне правосуддя виконує допоміжну роль у сучасній судовій системі, сприяючи покращенню доступності та якості правосуддя для всіх громадян. Проте особливо нагально

механізми технологічного прогресу затребувані в кризових суспільно-політичних умовах, тому електронне правосуддя виступає ключовим інструментом у підтримці судової системи під час кризи суспільної реальності.

Слід погодитися з Н. Ясельською, котра стверджує, що «не дивлячись на те, що на території України йдуть постійні військові дії, українські суди продовжують здійснювати правосуддя, використовуючи весь інструментарій системи ЄСПС, який інтенсивно розвивався та удосконалювався в період пандемії. При цьому, напрацьований під час пандемії досвід в сфері поглиблення можливостей діджиталізації під час доступу до правосуддя тепер не тільки активно використовується, а й еволюціонує під час воєнного стану» [1, с.24].

Звернемо увагу, що проблематика оновлення правосуддя актуальна для всіх країн, так представники англійської школи права стверджують про те, що в останні роки зросла стурбованість щодо ефективності системи правосуддя та здатності системи судів і трибуналів витримувати зростаюче навантаження справ [2]. Тому органи влади формують правову політику щодо додаткової можливості доступу до суду, зокрема Великобританія впроваджує Програму трансформації вартістю 1 мільярд фунтів стерлінгів, що закладає основу для впровадження онлайн-судів в цивільній, сімейній та адміністративній юрисдикціях [3].

Необхідно продумано розробляти та впроваджувати технологічні рішення, які враховують особливості кризових ситуацій та забезпечують надійність та ефективність судового процесу.

Список використаних джерел:

1. Ясельська Н. М. Електронне правосуддя як інструмент забезпечення доступу до суду в Україні та країнах Європейського Союзу. Дис. на здоб. ступ. докт. філос. за спец. 081 «Право». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2023. 253 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_yaselska.pdf
2. Denvir C., Darshini A. Selvarajah Safeguarding Access to Justice in the Age of the Online Court. *Modern Law Review* 2022. Vol. 85, Is.1 P. 25-68
3. HM Courts and Tribunals Service, Written Evidence from HM Courts and Tribunals Service (CTS0064). *House of Commons*, 2019, № 2 URL: <http://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/justice-committee/hmcts-court-and-tribunal-reforms/written/97827.html>

Яновицька А.В.

доцент кафедри
господарсько-правових дисциплін
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ

Найперше тимчасово окупованими Російською Федерацією з 20 лютого 2014 року є Автономна Республіка Крим та місто Севастополь. З цього часу гостро постають проблеми, пов'язані із правом власності на майно, яке залишилось на тимчасово окупованих територіях як АРК, так і інших областей України. За даними Українського незалежного центру політичних досліджень, лише за два роки незаконної окупації Криму відбулося три умовні етапи «перерозподілу» власності [1, с. 306]. Разом з тим Російська Федерація протягом періоду тимчасової окупації здійснила мілітаризацію Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

11 березня 2021 року Рада національної безпеки і оборони України, розглянула проект Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, яку рекомендувала Президентіві України затвердити.

Враховуючи багатогранність проблеми, Стратегія окреслює комплекс необхідних заходів, спрямованих у цілому на деокупацію та реінтеграцію АРК. Це серед іншого заходи дипломатичного, військового, економічного, інформаційного, гуманітарного напрямку [2]. Реалізація даної Стратегії покладається на вертикаль виконавчої влади: Кабінет Міністрів України розробляє та затверджує план заходів з реалізації Стратегії, на основі якого відповідні державні органи розробляють і реалізують плани заходів щодо забезпечення деокупації тимчасово окупованої території.

Зокрема, у напрямку *захисту прав і свобод людини*, у Стратегії констатується, що Україна фіксує всі факти порушень Російською Федерацією, окупаційною адміністрацією Російської Федерації прав і свобод та законних інтересів громадян; наполягає на необхідності звільнення всіх заручників і незаконно утримуваних осіб; забезпечує населення тимчасово окупованої території адміністративними послугами тощо.

У напрямку *економічної політики*: Україна за участю міжнародних аудиторських компаній, експертів визначає та підтверджує збитки; провадить активну позовну діяльність проти держави-агресора Російської Федерації; створює реєстр заподіяної шкоди тощо.

У напрямку *соціальної і гуманітарної політики*: Україна сприяє доступу до закладів освіти громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території; сприяє збереженню етнічної та релігійної самобутності громадян України; вживає заходів щодо збереження культурної спадщини тощо.

У напрямку *екологічної політики*: Україна створює реєстр шкоди; вживає заходів для продовження здійснення моніторингу навколишнього природного середовища на тимчасово окупованій території та ін.

У напрямку *інформаційної політики*: Україна впроваджує комплекс дій, спрямованих на створення постійно діючих каналів інформування громадян; протидіє поширенню дезінформації тощо.

У напрямку *зміцнення національної стійкості*: Україна впроваджує реформи у сфері децентралізації; підтримує проекти та програми міжрегіональної взаємодії; сприяє науковому процесу з питань дослідження постконфліктного врегулювання, реінтеграції, внутрішньої та зовнішньої політики Російської Федерації та ін.

У напрямку *міжнародного співробітництва, оборонної та безпекової політики*: Україна застосовує міжнародні безпекові механізми з метою посилення тиску на Російську Федерацію; забезпечує реформування та розвиток сектору безпеки і оборони тощо.

29 вересня 2021 року Розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено план заходів з реалізації вищенаведеної Стратегії. Реалізація покладається на міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади за участю інших державних органів, установ та організацій. При цьому, безпосередні виконавці щорічно до 15 лютого звітують перед Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, а Мінреінтеграції звітує щорічно до 1 квітня перед Кабміном про стан виконання плану заходів.

Враховуючи зміни, внесені у 2023 році, план заходів сформовано із 127 пунктів. Усі заходи розділено на блоки: «Захист прав і свобод людини»; «Правовий захист громадян України і юридичних осіб України, права і законні інтереси яких порушені внаслідок збройної агресії Російської Федерації та тимчасової окупації території України»; «Економічна політика»; «Інформаційна політика»; «Зміцнення національної стійкості»; «Міжнародне співробітництво»; «Оборонна та безпекова політика»; «Особливості державної політики щодо забезпечення деокупації території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя». Також планом передбачені компетентні органи, відповідальні за реалізацію кожного заходу, строк виконання і очікуваний результат [4].

Хоча Україна це парламентсько-президентська республіка, Верховна Рада України лише у серпні 2023 року, уже із врахуванням Стратегії, звернула увагу на «пріоритетні напрями державної політики України у сфері деокупації, реінтеграції і відновлення Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» про що схвалила відповідну Заяву.

Зокрема, у Заяві йдеться: «відновлення територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаного державного кордону... є ключовою умовою завершення війни. ...Перебування Чорноморського флоту російської федерації на території Кримського півострова є неможливим. ...робота представницьких органів та органів місцевого самоврядування буде відновлена невідкладно після забезпечення можливості проведення в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі демократичних виборів відповідно до стандартів Організації з безпеки і співробітництва в Європі та законодавства України. ...українська

система освіти буде відновлена ... Представницькі органи корінних народів України будуть залучені до відновлення Кримського півострова. ... громадяни російської федерації та інші особи, які незаконно перемістилися на територію Автономної Республіки Крим та міста Севастополя протягом періоду тимчасової окупації, будуть видворені...» [5]. Постановою Верховної Ради України про схвалення вищезазначеної Заяви також рекомендовано Кабінету Міністрів України враховувати положення Заяви при формуванні та реалізації державної політики у сфері деокупації, реінтеграції і відновлення Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

Список використаних джерел:

1. Яновицька А. Проблеми реалізації права власності на майно, що знаходиться на тимчасово окупованій території. *Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції*: матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 24.02.2023 року). Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 306-310.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя»: Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 117/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1172021-37533>

3. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 р. № 1171-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-1171r>

4. Про внесення змін до плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя: розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2023 р. № 288-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/288-2023-%D1%80#Text>

5. Про Заяву Верховної Ради України про пріоритетні напрями державної політики України у сфері деокупації, реінтеграції і відновлення Автономної Республіки Крим та міста Севастополя: Постанова Верховної Ради України від 23.08.2023 № 3333-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3333-20#Text>

ТРИБУНА МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ

Афтанасів В. М.

здобувач вищої освіти

Інституту права

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Мокрицька Н.П.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,

кандидат юридичних наук, доцент

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ПРАВО ПРАЦІВНИКІВ НА УЧАСТЬ ПРАЦІВНИКІВ В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ТА ЙОГО ПЕРСПЕКТИВИ

Право працівників на участь у вирішенні питань, пов'язаних з управлінням організацією, є одним з важливих аспектів сучасного трудового законодавства. Це поняття, відоме як "участь працівників в управлінні", передбачає можливість працівників брати участь у прийнятті рішень на різних рівнях організації, в тому числі у формуванні стратегічних цілей, в переговорах щодо умов праці, а також в управлінні персоналом.

Окремі питання правового регулювання участі працівників в управлінні підприємствами, на яких вони працюють, та здійснення профспілками представництва працівників у цих відносинах розглядалися такими науковцями як Н. Б. Болотіна, В. Я. Бурак, Л. П. Грузінова, В. І. Комарницький, В. В. Лазор, П. Д. Пилипенко, В. І. Прокопенко, О. І. Процевський, О. А. Трюхан, Г. І. Чанишева, І. М. Якушев.

Право працівників на участь в управлінні організацією в Україні визначене Кодексом законів про працю України від 10.12.1971 р. №322-VIII (далі _КЗпП України) [1]. Згідно з цим Кодексом, працівники мають право на участь у профспілках та інших органах представництва інтересів працівників, а також на участь у підприємницькому управлінні підприємствами і організаціями через добровільні об'єднання працівників.

Метою закріплення такого права є, перш за все, якомога ширше врахування колективних інтересів працівників при прийнятті рішень керівними органами роботодавця. В таких відносинах, як правило, працівники виступають не особисто, адже це організаційно складно, а через своїх представників. Відповідно до ст. 25 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999 р. № 1045-XIV [2], профспілки

представляють права та інтереси працівників у відносинах з роботодавцем в управлінні підприємствами, установами, організаціями.

Право на участь в управлінні підприємством, установою, організацією відповідно до національного законодавства належить до основних трудових прав працівників (ст. 2 КЗпП України). Зміст цього права закріплений у ст. 245 КЗпП України, відповідно до якої, працівники мають право брати участь в управлінні підприємствами, установами, організаціями через загальні збори (конференції), ради трудових колективів, професійні спілки, які діють у трудових колективах, інші органи, уповноважені трудовим колективом на представництво, вносити пропозиції щодо покращення роботи підприємства, установи, організації, а також з питань соціально-культурного і побутового обслуговування.

Водночас із тим, закріплюється обов'язок власника або уповноваженого ним органу створювати умови, які б забезпечували участь працівників в управлінні підприємствами, установами, організаціями. Закон також зобов'язує службових осіб підприємств, установ, організацій у встановлений строк розглядати критичні зауваження і пропозиції працівників і повідомляти їх про вжиті заходи.

Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №436-IV (далі ГК України) [3] визначає підприємство як самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торгівельної, іншої господарської діяльності. При цьому підприємство називається юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом [4].

Участь працівників в управлінні підприємством на рівні його діяльності як суб'єкта господарських відносин регулюється, насамперед, Господарським кодексом України. Зокрема, в ст. 65 ГК України вказано, що управління підприємством здійснюється відповідно до його установчих документів на основі поєднання прав власника щодо господарського використання свого майна і участі в управлінні трудового колективу. При цьому трудовий колектив підприємства становлять усі громадяни, які своєю працею беруть участь у його діяльності на основі трудового договору (контракту, угоди) або інших форм, що регламентують трудові відносини працівника з підприємством, як це визначено ч. 8 ст. 65 ГК України та ст. 252-1 КЗпП України [4].

Як відомо, укладання трудового договору є необхідною умовою для виникнення трудових правовідносин між працівником та роботодавцем в Україні. Цей договір забезпечує захист прав працівника та регулює відносини між сторонами. У разі порушення умов трудового договору, працівник має право на захист, в тому числі через органи державної виконавчої влади, суди

та профспілки. Проте, варто зазначити, що укладання трудового договору та право працівника на участь в управлінні підприємством - це два різні аспекти трудових правовідносин в Україні.

Трудовий договір встановлює права та обов'язки сторін - працівника та роботодавця. Він регулює умови праці, оплату, графік роботи та інші аспекти зайнятості. Проте, зазвичай, роботодавець виконує більш активну роль в управлінні підприємством, включаючи прийняття стратегічних рішень та контроль за діяльністю компанії. З іншого боку, право працівника на участь в управлінні підприємством в Україні регулюється Загальнодержавними актами України та колективними договорами на підприємстві. Згідно із законодавством, працівник може мати можливість брати участь у прийнятті рішень, що стосуються його праці та умов праці, через участь у профспілці (якщо вона є на підприємстві).

Окрім того, існують інші форми участі працівників в управлінні підприємством, наприклад, створення робочих груп і комітетів для зв'язку з роботодавцем та обговорення питань пов'язаних з роботою та трудовими правами працівників.

Однак, перспективи впровадження принципів участі працівників в управлінні організацією в Україні становлять окремий аспект. За останні роки в країні не було великого прогресу у цій сфері. Впровадження таких принципів може залежати від багатьох факторів, які включають культурні, економічні та законодавчі аспекти. Проте, на нашу думку, впровадження принципів участі працівників в управлінні організацією в Україні має потенціал для покращення трудових відносин та створення більш сприятливого середовища на робочому місці.

Відтак пропонуємо виділити такі перспективи впровадження цих принципів. Зокрема це *покращення комунікації*: участь працівників в процесі управління дозволяє покращити потік інформації між роботодавцем та працівниками, сприяти вирішенню проблем та конфліктів шляхом відкритого діалогу; збільшення мотивації та залучення до роботи: принципи участі працівників в управлінні, сприяють залученню працівників до прийняття рішень, що стосуються їх роботи та умов праці, що, в свою чергу, може підвищити їх мотивацію та відданість роботі; застосування новітніх практик: участь працівників у прийнятті рішень може сприяти впровадженню вдосконалених практик, інновацій та ефективних рішень, оскільки працівники можуть використовувати свої знання та досвід на користь організації; підвищення рівня задоволення працівників: участь у процесі управління може зробити працівників більш задоволеними в процесі роботи, оскільки їхня думка братиметься до уваги та вважатиметься цінною; розбудова демократичних цінностей: впровадження принципів участі працівників сприяє розбудові демократичних цінностей в організації, де працівники відчувають себе більш рівноправними та відповідальними за спільний успіх. Залежно від конкретної організації та її спеціалізації, впровадження принципів участі

працівників в управлінні може вимагати змін в законодавстві, політиці та культурі організації. Проте, велика кількість організацій вже успішно практикують участь працівників в управлінні та отримують в процесі діяльності позитивні результати.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. №322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
2. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 р. № 1045-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text>
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Короленко В. М. Право працівників на участь в управлінні акціонерним товариством. *Збірник праць «Підприємницька діяльність: проблеми управління та регулювання»*. С. 148-151. URL: http://pmguinfo.dp.ua/images/documents/korp_otnosheniya/uchastie_rabotnikov/1_uchastie_v_upravlenii.pdf

Бабій М. М.

здобувачка вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Яновицька А.В.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ УКЛАДЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Мирова угода на сьогоднішній день набула неабиякого значення та розвитку. Поняття мирової угоди притаманне не тільки господарському процесу, а й цивільному та адміністративному, а от у Кримінальному процесуальному кодексі є тільки так званий її аналог – угода про примирення між потерпілим та підозрюваним/обвинуваченим або угода про визнання винуватості між підозрюваним/обвинуваченим та прокурором [1].

Доцільно почати з визначення мирової угоди, і тут стикаємося з першою проблемою, адже законодавчого поняття мирової угоди не закріплено в Господарському кодексі України, він регулює тільки порядок її укладення та виконання. Проблемою це є тому що як суд, так і сторони процесу можуть розуміти та трактувати дану категорію по-різному, отже може бути і різне її

застосування. Отож, щоб навести визначення «мирової угоди» слід звернутися до вчених, які займалися даним питанням.

Інститут мирової угоди важливо та логічно розглядати з боку господарсько-процесуального врегулювання господарського спору, який має лише господарську-процесуальну природу. Такий науково-методологічний підхід дозволить виокремити галузеві особливості досліджуваного поняття та виробити дієві пропозиції щодо удосконалення порядку вирішення господарських спорів [2, с.120].

Беляневич В. Е. зазначав, що мирова угода - це договір, що укладається між сторонами з метою припинення спору на умовах, погоджених сторонами [3, с. 565]. Вищий Господарський суд України також звернув увагу на те, що мирова угода за своєю правовою природою це договір, який укладається сторонами з метою припинення спору, на умовах, погоджених сторонами. Мирова угода не приводить до вирішення спору по суті. Сторони не вирішують спору, не здійснюють правосуддя, що є прерогативою судової влади, а, досягнувши угоди між собою, припиняють спір [4].

Я погоджуюся з даними визначеннями, але б доповнила його тим, що мирова угода - це договір, що укладається між сторонами з метою захисту сторонами своїх прав для припинення спору на умовах, які вони погодили.

У Господарському кодексі України вказано, що мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, якщо мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб [5]. За своєю суттю мирова угода представляє собою господарсько-процесуальний договір і одночасно судову процедуру [6, с.181].

Наступною проблемою інституту мирової угоди є відсутність умов такого договору, що не сприяє широкому застосуванню мирової угоди як правового механізму врегулювання спорів [7, с. 30].

Щодо умов договору, то як впливає з поняття мирової угоди, вони визначаються сторонами, але все ж для ефективного застосування даного інституту їх доцільно встановити на законодавчому рівні.

Сторони можуть укласти мирову угоду та повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву, на будь-якій стадії судового процесу. До ухвалення судового рішення у зв'язку із укладенням сторонами мирової угоди суд роз'яснює сторонам наслідки такого рішення, перевіряє, чи не обмежені представники сторін вчинити відповідні дії.

За результатами проведеного дослідження, можна дійти висновку, що все ж на даному етапі існують деякі проблеми регулювання мирової угоди в господарському процесі. Це насамперед відсутність визначення поняття мирової угоди в Господарському кодексі, яке може призвести до різного розуміння цього поняття як суддями так і сторонами мирової угоди. Встановлення цього терміну на законодавчому рівні, на мою думку,

забезпечить громадян додатковими гарантіями захисту своїх прав та сприятиме популяризації такого правового інституту як мирова угода.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Попков П. О. Визначення мирової угоди в господарському судочинстві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції №6 Том 1*. 2018. С. 119-121.
3. Беяневич В. Е. Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: Видавництво «Юстініан». 2008. 872 с.
4. Постанова Вищого Господарського суду України в справі №14/383-06 від 28 травня 2008 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/1715691>
5. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
6. Хомко Л. В., Яновицька А. В. Правове регулювання банкрутства: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 280 с.
7. Канарик Ю. С., Хомік В. О. Мирова угода в господарському процесі: проблеми застосування. *Держава та регіони*. Серія Право. 2017. № 4 (58). С. 28-31.

Блюс В.Ю.

здобувачка вищої освіти

Інституту права

(*Львівський державний університет*

внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Мокрицька Н.П.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,

кандидат юридичних наук, доцент

(*Львівський державний університет*

внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ВАГІТНИМИ ЖІНКАМИ І ЖІНКАМИ, ЯКІ МАЮТЬ ДІТЕЙ

Згідно з Конституцією України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: створенням умов, які дають

жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [1].

Визначимо, особливості розірвання трудового договору з вагітними жінками і жінками, які мають дітей для цього потрібно дати визначення, що ж таке трудовий договір. У Кодексі законів про працю України від 10 грудня 1971 року (далі – КЗпП України) є визначення трудового договору.

Трудовим договором є угода між працівником і роботодавцем (роботодавцем - фізичною особою), за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, а роботодавець (роботодавець - фізична особа) зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. Також, КЗпП України в частині третій статті 184 зазначено, що звільнення вагітних жінок з ініціативи власника або уповноваженого ним органу не допускається, крім випадків повної ліквідації підприємства, установи, організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням [2].

Основні підстави для розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця визначені статтею 40 КЗпП України, а додаткові підстави розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця з окремими категоріями працівників за певних умов – статтею 41 КЗпП України. На звільнення працівників з інших підстав вимоги статті 184 КЗпП України не розповсюджуються [2].

Шапошнікова І. наводить приклад Постанови Великої Палати Верховного Суду від 16 травня 2018 року в справі № 759/19440/15-ц вказано, що: звільнення жінок, зазначених у частині третій статті 184 КЗпП України, у зв'язку із закінченням строку трудового договору має свої особливості, а саме: звільнення, зокрема, вагітних жінок можливе на підставі пункту 2 статті 36 КЗпП України, однак провадиться з обов'язковим працевлаштуванням вагітної, тобто власник або уповноважений ним орган зобов'язаний працевлаштувати жінку на цьому ж або іншому підприємстві відповідно до її фаху. Розрив у часі між звільненням і працевлаштуванням у цьому випадку не допускається [8, с. 17].

Тобто, Верховний Суд вказує на те, що виконання умови про працевлаштування працівника повинна відповідати трьом критеріям. По-перше, працівник може бути працевлаштований на тому ж підприємстві або іншому. По-друге, жінку необхідно працевлаштувати відповідно до її фаху. По-третє, між звільненням та працевлаштуванням не повинно бути розриву у часі [7, с. 17].

Також важливим є питання про розірвання трудового договору з вагітними жінками і жінками, які мають дітей в умовах воєнного часу. Для характеристики даного питання нам потрібно звернутись до Закону України

«Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року № 2136-IX.

Згідно з статтею 5 цього Закону у період дії воєнного стану допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку) [5]. Висловлюючи свою думку на рахунок цієї норми Ковальчук Володимир пояснює нам, що як і раніше, не можна звільнити працівника у період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами й відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, не зважаючи на період воєнного стану [4, с. 11].

Варто звернути увагу й на статтю 8 Закону, яка говорить нам у період дії воєнного стану не залучаються до роботи в нічний час без їх згоди: вагітні жінки і жінки, які мають дитину віком до одного року, особи з інвалідністю, яким за медичними рекомендаціями протипоказана така робота [5]. Нормою статті на період воєнного стану знімаються обмеження статті 55 КЗпП, відповідно до яких забороняється залучення до роботи в нічний час вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років. При цьому вагітні жінки і жінки, які мають дитину віком до одного року можуть бути залучені до роботи в нічний час лише після отримання їх згоди [3].

Відповідно до вищеприписаного особливостями розірвання трудового договору з вагітними жінками і жінками, які мають дітей є те, що звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років з ініціативи власника або уповноваженого ним органу не допускається, крім випадків повної ліквідації підприємства, установи, організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням; обов'язкове працевлаштування зазначених жінок здійснюється також у випадках їх звільнення після закінчення строкового трудового договору, умовою можливості такого звільнення є імперативна вимога відносно обов'язкового працевлаштування зі збереженням середньої зарплати впродовж трьох місяців з дня закінчення контракту, розрив у часі між звільненням і працевлаштуванням в цьому випадку не допускається [6].

Отже, розірвання трудового договору з вагітними жінками і жінками, які мають дітей, це доволі складний та неоднозначний процес, оскільки є багато винятків та додаткових умов для цього. Варто зазначити, що жінкам при звільненні за закінченням строку договору надаються певні привілеї, саме їх можна вважати допомогою від держави вагітним жінками і жінками, які мають дітей, оскільки вони передбачені в нормативно-правових актах України. Також важливим аспектом є те що, незважаючи на воєнний стан, роботодавці не можуть звільняти працівників під час декретної відпустки та відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. Тобто, законодавець говорить нам, що навіть в умовах воєнного часу обмеження трудових прав до вагітних жінок не застосовуються.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Коментар Мікроекономіки до Закону України від 15 березня 2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»
4. Ковальчук В. Трудові відносини під час війни: аналіз норм надзвичайного трудового законодавства України: Публікація. Київ, 2022. С. 1 – 28 URL : http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/Trudovi_vidnosini_2022.pdf
5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
6. Про заборону звільнення вагітних жінок: судова практика » Профспілка працівників освіти і науки України. Профспілка працівників освіти і науки України. URL: <https://pon.org.ua/novyny/6414-pro-zaboronu-zvlnennya-vagtnih-zhnok-sudova-praktika.html>.
7. Шапошнікова І. Законодавство прямо допускає можливість звільнення вагітної жінки або працівниці з дітьми після закінчення строку контракту в разі виконання окремих умов роботодавцем. *Юридична практика* № 19-20 (1220-1221) від 18.05.2021/

Боднарчук Д. О.
здобувач вищої освіти
Інституту права
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

Науковий керівник:
Мокрицька Н.П.
доцент кафедри
господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний
університет внутрішніх справ*)

ПРОЦЕДУРА ВЕДЕННЯ КОЛЕКТИВНИХ ПЕРЕГОВОРІВ : НОВЕЛИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Однією із форм соціального діалогу є колективні переговори, в результаті яких можуть бути укладені колективні договори і угоди. Відповідно до статті 2 Конвенції 1981 року про сприяння колективним переговорам (№154), яка

ратифікована Україною 04.02.1994 року і є частиною національного законодавства України, термін «колективні переговори» означає всі переговори, що проводяться між роботодавцем, групою роботодавців або однією чи кількома організаціями роботодавців, з одного боку, та однією чи кількома організаціями працівників, з другого, з метою: визначення умов праці й зайнятості; регулювання відносин між роботодавцями й працівниками; регулювання відносин між роботодавцями чи їхніми організаціями та організацією чи організаціями працівників. [1]

На думку О. Стасів: «Колективний договір, а також угоду укладають на основі чинного законодавства, прийнятих сторонами зобов'язань з метою регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин та узгодження інтересів працівників і роботодавців» [2, С.189].

Колективні переговори є передумовою і обов'язковою стадією укладення колективного договору. МОП визначає колективний договір як «усяку письмову угоду щодо умов праці та найму, яка укладається, з одного боку, між роботодавцем, групою роботодавців або однією чи кількома організаціями роботодавців та, з другого боку, однією чи кількома представницькими організаціями працівників або, за відсутності таких організацій, - представниками самих працівників, належним чином обраними і уповноваженими згідно з законодавством країни». Це визначення наведено у частині II.2.(1) Рекомендації 1951 року щодо колективних договорів (№ 91). [3]

Шляхом проведення колективних переговорів виявляються і узгоджуються інтереси сторін колективного договору та інших учасників колективно-договірного процесу на підприємстві, в установі, організації.

Як зазначає у своїй статті науковиця Н.А. Циганчук: «В колективних переговорах по укладенню колективних договорів і угод, що поліпшують певною мірою умови праці, заінтересовані як працівники, так і роботодавці»[4. С.181]. Із змісту ст.12 та ст.14 Кодексу законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII випливає, що право на ведення колективних переговорів і укладання колективних договорів належить власнику або уповноваженому ним органу, з одного боку, і первинній профспілковій організації, які діють відповідно до своїх статутів, а у разі їх відсутності — представникам, вільно обраним на загальних зборах найманих працівників або уповноважених ними органів, з іншого боку. [5]

Згідно з статтею 10 Закону України «Про колективні договори і угоди» від 01.07.1993 № 3356- XII, процес колективних переговорів передбачає:

1. будь-яка із сторін не раніш як за три місяці до закінчення строку дії колективного договору, угоди або у строки, визначені цими документами, письмово повідомляє інші сторони про початок переговорів;
2. друга сторона протягом семи днів повинна розпочати переговори;

3. порядок ведення переговорів з питань розробки, укладення або внесення змін до колективного договору, угоди визначається сторонами і оформляється відповідним протоколом;

4. для ведення переговорів і підготовки проектів колективного договору, угоди утворюється робоча комісія з представників сторін. Склад цієї комісії визначається сторонами;

5. сторони можуть переривати переговори з метою проведення консультацій, експертиз, отримання необхідних даних для вироблення відповідних рішень і пошуку компромісів;

6. сторони колективних переговорів зобов'язані надавати учасникам переговорів всю необхідну інформацію щодо змісту колективного договору, угоди. Учасники переговорів не мають права розголошувати дані, що є державною або комерційною таємницею, і підписують відповідні зобов'язання;

7. робоча комісія готує проект колективного договору, угоди з урахуванням пропозицій, що надійшли від працівників, трудових колективів галузей, регіонів, громадських організацій, і приймає рішення, яке оформляється відповідним протоколом. [6]

23.02.2023 Верховна Рада України прийняла новий Закон України «Про колективні угоди і договори» де, більшість положень набуває чинності через 6 місяців після скасування режиму воєнного стану. В контексті проведення колективних переговорів в новому законі є зміни і доповнення. Наприклад, у новому законі на відміну від попереднього, створено цілий розділ про колективні переговори і статті, змістом яких є: сторони колективних переговорів, підготовка до ведення колективних переговорів, початок та ведення колективних переговорів, гарантії та компенсації учасникам колективних переговорів. Також зміни відбулися у складі учасників переговорного процесу: до переговорів можна залучати державні колегіальні органи, якщо умови праці регулюються їх рішеннями. Також первинна профспілкова організація може залучати для ведення колективних переговорів представників вищого за статусом виборного органу своєї професійної спілки. На противагу поточному законодавству, новий закон детальніше урегулює порядок діяльності спільної робочої комісії, що утворюється для ведення колективних переговорів. Кількість представників сторін до складу такої комісії визначається сторонами рівноправно.

Також сторони визначають своїх координаторів у складі цієї комісії. Ще новий закон скасовує норми, які стосуються порядку проведення примирних процедур та формування комісії для врегулювання розбіжностей під час ведення колективних переговорів. Отже зміни і доповнення мають позитивний вплив на процедуру ведення колективних переговорів.

Отже, колективні переговори – це переговорний процес у формі дискусій, формальних або неформальних, із метою укладення договору. Для того, щоб колективні переговори були дієвими, важливо забезпечити їх добросовісне

проведення. Колективні переговори передбачають процес прийняття спільних рішень, що допомагає забезпечити довіру і взаємоповагу між сторонами та підвищити якість трудових відносин, результатом яких є укладення колективних договорів чи колективних угод.

Список використаних джерел:

1. Конвенція МОП №154 про сприяння колективним переговорам від 19.06.1981р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_006#Text
2. Стасів О.С. Норми трудового права як результат укладення колективних договорів. *Вісник Львівського університету: серія юридична*. 2020. С. 189-194
3. Рекомендація МОП щодо колективних договорів № 91 від 29.06.1951 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_231#Text
4. Циганчук Н. А. Щодо необхідності прийняття Закону України Про колективні переговори, договори і угоди. *Часопис Київського університету права*. 2013. С. 180-183
5. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
6. Про колективні договори і угоди : Закон України від 01.07.1993 р. № 3356- XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text>
7. Про колективні угоди та договори: Закон України від 23.02.2023 р. № 2937-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2937-20#Text>

Бучинська Д.П.
здобувачка вищої освіти
Інституту права
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

Науковий керівник:
Бутинська Р.Я.
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА РИНОК ПРАЦІ

В умовах цифровізації економіки, ринок праці піддається колосальним змінам. Цифровізація істотно впливає на ринок праці, вона модифікує структуру навичок сучасних працівників, умови праці та динаміку зайнятості. Роботодавці зацікавлені у співробітниках, які постійно вдосконалюють не лише професійні навички, а й навички міжособистісного спілкування.

Брак цифрових навичок спонукає компанії інвестувати у навчання, щоб розвивати цифрові компетенції своїх співробітників, а також налагоджувати

зв'язки із освітніми установами, щоб розширювати доступ до освіти та адаптувати навички студентів до своїх потреб [1]. Що стосується динаміки робочих місць, то цифровізація привела до зростання кількості вакансій, пов'язаних із інформаційно-комунікаційними технологіями.

Позитивною перевагою розвитку цифрової економіки є те, що ринок праці відчуває потребу в людях із креативним мисленням – творцях [2]. Людину, якій бракує креативного та розважливого мислення, можна замінити конкуренцією у світі «розумних речей». В умовах організації праці основна увага приділяється мотивації та розвитку кар'єри працівників, навчанню та безперервній перепідготовці [3].

Негативними наслідками розвитку є «цифровізація» та «комп'ютеризація». Як правило, сучасні мережеві технології дозволяють спілкуватися без прямого контакту з людьми і забезпечують анонімність. Найближчим часом можна прогнозувати серйозні зміни в галузях економіки. «Цифровізація» підвищить рівень економіки країни та забезпечить вихід на лідируючі позиції на світовому ринку [4]. Однак існує негативний вплив, який впливає на тих, хто працює у сфері виробництва продуктів і послуг. Передові технології зведуть до мінімуму кількість людей, задіяних у виробництві. Необхідно відзначити складність адаптації до складного середовища інформаційного суспільства окремих груп людей (людей похилого віку, людей з низьким рівнем доходу, людей з недостатнім рівнем освіти). Так само проблеми виникнуть у середньокваліфікованих працівників, які можуть бути зайняті прямо на виробництві можуть, витіснені роботизацією виробництва.

На державному рівні в Україні прийнято «Концепцію цифрової економіки та соціального розвитку України на 2018-2020 роки» та сформульовано орієнтири розвитку цифрової економіки [5]. Згідно із вказаною концепцією, «цифрова економіка» в класичному розумінні означає види діяльності, в яких основними засобами (факторами) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані (цифрові та текстові). Цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях».

Одним із напрямів цифрового розвитку суспільства, вказана Концепція називає «Впровадження концепції цифрових робочих місць».

Так, цифрове робоче місце є віртуальним еквівалентом фізичного робочого місця та потребує належної організації, використання та управління, оскільки має бути запорукою підвищення ефективності працівників та створення для них більш сприятливих умов праці.

У цифровій економіці робочі місця більше не прив'язані до фізичного місцезнаходження. Вони стають «цифровими», віртуальними та мобільними, тобто не вимагають від співробітників постійного перебування на робочому місці. Концепція «цифрового робочого місця» швидко поширюється в бізнес-середовищі та позитивно сприймається переважною більшістю працівників,

яким подобаються гнучкі способи роботи, можливість працювати вдома, на відпочинку, тобто з будь-якого місця.

Цифрове робоче місце сприяє гнучкості в методах виконання посадових обов'язків державними службовцями, стимулює їх спільну роботу та взаємодію, підтримує децентралізовані та мобільні робочі середовища, передбачає вибір технологій для роботи. Перевагами цифрового робочого місця є зниження витрат на апаратне забезпечення, офісне приміщення, відрядження тощо.

Впровадження концепції цифрового робочого місця передбачає перетворення робочих місць державних службовців на цифрові робочі місця, розробку законодавчих ініціатив для стимулювання використання цифрових робочих місць бізнесом і громадянами. Тому розвиток цифрової економіки передбачає вирішення завдань розвитку штучного інтелекту, технології блокчейн, криптовалюти, цифрової охорони здоров'я та освіти, уберизації тощо.

Отже, розбудова цифрової економіки пов'язана з вирішенням завдань, спрямованих на розвиток штучного інтелекту, криптовалюти, цифрової медицини та освіти тощо. Але в той же час впровадження таких технологій неминуче призведе до ризиків на ринку праці, тобто зникнення деяких професій і втрати робочих місць. Ось чому багато дискусій і наукових конференцій. Нещодавно відбулася Міжнародна конференція «Нові форми зайнятості молоді», організована Пан'європейською регіональною радою Міжнародної конфедерації профспілок та її Молодіжним комітетом. На конференції було зазначено, що «...серед актуальних проблем працевлаштування молоді можна виокремити: безробіття, невідповідність освіти вимогам роботодавців, нестійка та нестандартна зайнятість. Всьому цьому причиною є неминуча четверта промислова революція, впровадження у виробничий процес нових технологій, «діджиталізація» (переведення інформації, даних у цифрову форму, автоматизація процесів), і у зв'язку з цим вже існує проблема скорочення робочих місць, погіршення як умов праці, так і якості обслуговування». Всьому цьому причиною є неминуча четверта промислова революція, впровадження у виробничий процес нових технологій, «діджиталізація» (переведення інформації, даних у цифрову форму, автоматизація процесів), і у зв'язку з цим вже існує проблема скорочення робочих місць, погіршення як умов праці, так і якості обслуговування».

Безперечно, розвиток соціальної цифровізації призвів до появи нових видів праці та зайнятості, а також змінив характер, умови праці та кваліфікаційні вимоги працівників. У міру розвитку цифрової трансформації ринку праці існуючі системи соціально-трудова відносин також зазнають кардинальних змін: з одного боку, цифрова трансформація створить можливості для появи нових професій і робочих місць, дистанційного навчання та дистанційної роботи, а з іншого – з іншого боку, рівень

безробіття в країні ризикує зрости. Тому слушною є думка О. Ковбаско: «...розвиток цифрової економіки є багатограним процесом, який має як позитивний, так і негативний вплив на зайнятість. І це необхідно враховувати при оцінці майбутніх наслідків розвитку цифрових технологій, у тому числі у сфері зайнятості. У той же час висновок про те, що цифровізація приносить економічне зростання, створює нові робочі місця, покращує умови життя людей і спрощує бізнес-операції, є очевидним» [6].

Список використаних джерел:

1. Лавриненко, Л. (2020). Взаємодія ринку освітніх послуг та ринку праці: особливості та сучасні тенденції. Збірник наукових праць ЛОГОС, 45-48. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/2081>
2. Лавриненко, Л. (2020). Флексибілізація ринку праці як основа появи нестандартної зайнятості. Матеріали конференцій МЦНД, 44. <https://doi.org/10.36074/02.10.2020.v1.08>
3. Лавриненко, Л. (2020). Вплив ринку освітніх послуг на розвиток економіки та ефективність функціонування ринку праці. Збірник наукових праць ЛОГОС, 50-52. <https://doi.org/10.36074/15.05.2020.v1.18>
4. Лавриненко, Л. (2021). Тенденції трансформації сучасного ринку праці. Збірник наукових праць ЛОГОС. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/8363>
5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: схвал. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>
6. Ковбаско О.М. Трансформація зайнятості в умовах розвитку цифрової економіки. Сучасні проблеми ринку праці і зайнятості в контексті політики швидкого економічного зростання : матеріали засідання круглого столу (м.Київ, 17 трав. 2018 р.). К. : ПІК ДСЗУ, 2018. С.34-38.

Вергун В. А.

здобувач вищої освіти

Інституту права

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Мокрицька Н.П.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,

кандидат юридичних наук, доцент

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАБОРОНА ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Боротьба проти примусової праці становить одну з найбільш складних проблем у сучасному світі. Порушення заборони на примусову працю обмежує можливість особи вступити в трудові відносини та брати участь у них за власним вибором, а також належним чином реалізувати інші трудові права. Актуальність цієї проблеми, яка є об'єктом цього дослідження, підтверджується спеціальною увагою міжнародної спільноти до правового забезпечення заборони на примусову працю та боротьби з її проявами. Зокрема, примусова праця залишається проблемою в Україні через різні чинники, такі як економічна нерівність, недостатнє законодавство, корупція, а також агресія РФ на території України. Дана тема дослідження була раніше досліджена такими науковцями, як О.М. Ярошенко, В.О. Процевський, А.М. Юшко, П.М. Рабінович, О.В. Старчук й іншими.

Встановлення заборони на примусову працю в Україні регулюється міжнародно-правовими документами: Конвенцією МОП №105 про скасування примусової праці 1957р. [1], Конвенцією Міжнародної організації праці (далі – МОП) №29 про примусову чи обов'язкову працю 1930р. [2], Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950р. [3], Міжнародним пактом про громадянські та політичні права 1966р. [4].

Ст. 1 Конвенції про скасування примусової праці МОП № 105 закріплює форми примусової праці: 1) як засіб політичного впливу чи виховання або як засіб покарання за наявність чи за висловлювання політичних поглядів чи ідеологічних переконань, протилежних усталеній політичній, соціальній чи економічній системі; 2) як мобілізації і використання робочої сили для потреб економічного розвитку; 3) як засіб підтримання трудової дисципліни; 4) як засіб покарання за участь у страйках; 5) як захід дискримінації за ознаками расової, соціальної й національної приналежності чи віросповідання. Деякі з даних форм були характерними для радянської держави, зокрема такі різновиди, як трудова мобілізація, як засіб підтримання трудової дисципліни, як виховний засіб. Навіть більше, такі заходи були закріплені на законодавчому рівні і широко застосовувалися до громадян [1].

Примусова праця - це серйозне порушення прав людини та обмеження її свободи, як це визначено у відповідних конвенціях МОП та інших міжнародних угодах.

Право на працю і заборона примусової праці в Україні закріплена в статті 43 Конституції України. Вона проголошує: « Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, на яку він погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю... Використання примусової праці забороняється...» [5]. Необхідно також зазначити, що у ст. 2 КЗпП закріплено дещо інше поняття права на працю, ніж у ст. 43 Конституції України: «Це право на одержання роботи з оплатою праці не нижче встановленого державою мінімального розміру, – включаючи право на вільний вибір професії, роду занять і роботи». Отже,

законодавець визначає право на працю не як право на зайнятість, а найперше як право вільного вибору праці. Відповідно до ч. 2 КЗпП, працівники реалізують право на працю шляхом укладення трудового договору про роботу на підприємстві, в установі, організації або з фізичною особою [6].

Однак в Конституції України і інших нормативно-правових актах не має значення поняття примусової праці. Значення примусової праці закріплено в статті 2 Конвенції Міжнародної організації праці №29 1930р. В розумінні цієї Конвенції термін примусова чи обов'язкова праця означає будь-яку роботу чи службу, що її вимагають від якої-небудь особи під загрозою якогось покарання і для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг. Це означає, що особа має право вільно вирішувати, чи працювати, чи не працювати, обирати роботодавця та самостійно приймати рішення про зміну або припинення трудових відносин. Таким чином, заборона примусової праці пов'язана з принципом свободи праці [2].

Повертаючись до статті 43 Конституції України [5] і до статті 2 Конвенції Міжнародної організації праці №29 1930р [2], слід звернути увагу на те, що визначені види робіт, які не належать до примусової праці. Наприклад мова йде про будь-яку роботу чи службу, що її вимагають на підставі законів про обов'язкову військову службу і застосовують для робіт суто воєнного характеру; будь-яку роботу чи службу, що є частиною звичайних громадянських обов'язків громадян повністю незалежної країни тощо.

Також у юридичній літературі існує таке поняття, як: необхідна праця, яку не слід плутати з примусовою працею, оскільки це два різних понять, які мають різне значення. Старчук О.В. вважає, що причиною необхідної праці є внутрішнє бажання чи переконання особи-працівника, зумовлене зовнішніми чинниками (обставинами), і що ці поняття не є тотожними, оскільки залучення особи до примусової праці здійснюється без вільного волевиявлення під погрозою покарання органом, до компетенції якого належить організація праці, а необхідна праця виконується особою добровільно завдяки усвідомленню її ефективності й корисності для самого себе [7]. Отож, лише розуміння мети конкретної трудової діяльності та аналіз способів її досягнення дозволяє відрізнити примусову працю від необхідної. Також можна виділити основну ознаку: примусова праця є трудом, який не передбачений трудовим контрактом (і не може бути включений до нього), проте можливість залучення сторін трудового контракту до обов'язкової праці може бути визначена у цьому контракті (з деякими винятками), і це не суперечить законодавчим положенням.

Існують аспекти примусової праці, які можна аналогічно порівняти з торгівлею людьми, наприклад, використання найманої праці без належного оформлення трудових угод, особливо коли це поєднується з невивплатою заробітної плати. Важливо відзначити, що поняття, такі як торгівля людьми, рабство, підневільний стан, трудова експлуатація та обов'язкова праця, всі ці поняття співвідносяться з примусовою працею. Дослідженню суті цих понять

науковцями з різних галузей було приділено значну увагу. Так, прикладом є те, що експерти з кримінального права наголошують, що торгівля людьми відрізняється від примусової праці тим, що торговець використовує обман, шантаж, уразливий стан, насильство або інші методи, передбачені ст. 149 Кримінального Кодексу України, ще на етапі вербування, усвідомлюючи при цьому подальшу мету експлуатації людини [8].

Для запобігання примусовій праці в Україні в від 10.12.1971 р. № 322-VIII закріплено ряд юридичних заходів, які гарантують виконання права на працю та трудове прийняття. Зокрема, стаття 5 КЗпП передбачає, що держава гарантує працездатним громадянам, які постійно проживають на території України; вільний вибір виду діяльності; безплатне сприяння державними службами зайнятості в підборі підходящої роботи і працевлаштуванні відповідно до покликання, здібностей, професійної підготовки, освіти, з урахуванням суспільних потреб [9].

Підводячи підсумки, варто говорити про те, що заборона примусовій праці є однією з найважливіших проблем у світі, зокрема і в Україні заборона примусової праці є надзвичайно важливим та обґрунтованим кроком для гарантування поваги до прав людини та гідності. Ця заборона покликана сприяти створенню справедливих умов праці, де кожна особа має можливість вільно обирати свою трудову діяльність, укласти трудові угоди та отримувати гідну оплату за свою працю. Вона віддзеркалює зобов'язання України перед міжнародним співтовариством у виконанні міжнародних конвенцій та угод, що забороняють примусову працю. Заборона примусової праці має вирішальне значення для забезпечення гідності та свободи кожного громадянина та сприяє створенню справедливого та розвинутого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про скасування примусової праці : міжнародний документ від 25 червня 1957 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_013#Text
2. . Конвенція МОП про примусову чи обов'язкову працю : міжнародний документ від 28 червня 1930 р. № 29. URL:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_136
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : міжнародний документ від 16 грудня 1966 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
5. Конституція України від 28.06.1996. RL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Паньонко І.М., Трудове право України: навчальний посібник. Львів. 2017. С. 18.

7. Старчук О.В. Розмежування змісту понять «примусова», «обов'язкова» та «необхідна» праця: *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С. 189. URL: pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/07/4_2015.

8. Орлеан А.М. Відмежування торгівлі людьми від інших злочинів, пов'язаних із трудовою експлуатацією. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. С. 47-52.

9. Кодекс Законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

Гандлер О. П.
здобувачка вищої освіти
Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Мелех Л.В.
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПІДСТАВИ ТА УМОВИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ВІД ЗАБРУДНЕННЯ НЕБЕЗПЕЧНИМИ РЕЧОВИНАМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Для розгляду питання про правову охорону земель від забруднення шкідливими речовинами в Україні необхідно насамперед визначити підстави та умови такої охорони під час воєнного стану. Важливою підставою для застосування правових заходів охорони земель є необхідність юридичного забезпечення захисту конституційних прав і свобод. Такий захист, поряд з екологічними, соціальними, організаційними та іншими гарантіями, є однією з юридичних гарантій практичної реалізації цих прав.

На мою думку, не лише юридичне закріплення правових гарантій охорони прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, але й наявність механізму реалізації цих гарантій повинні стати запорукою забезпечення глобальної екологічної безпеки під час воєнного стану.

Акцентуючи нашу увагу на тому, що небезпека - це потенційна загроза виникнення збитку або іншої форми реалізації ризику (забруднення, пошкодження, псування) земельних ресурсів, що зумовлена специфікою останнього, а також загрозливою ситуацією і природою збитку. У зв'язку з цим, небезпека є ключовою характеристикою загрози. Тому законодавець при визначенні правових заходів охорони земель повинен врахувати відповідальність носія загрози навколишньому середовищу, в якому

функціонує такий носій у час воєнного стану. Це необхідно для того, щоб правильно визначити правовий режим поводження із окремими об'єктами (речовинами), які можуть заподіяти шкоду земельним ресурсам під час воєнного стану. Такими об'єктами для земельних ресурсів, зокрема, є пестициди і агрохімікати як речовини, що найбільш часто контактують із земельними ділянками, та водночас є потенційним джерелом небезпеки.

Іншою важливою підставою для правової охорони земель є висока цінність цього об'єкта. Це, на наш погляд, одна з найважливіших підстав для застосування заходів правової охорони земель, зокрема від забруднення шкідливими речовинами. Це пов'язано з тим, що саме на підставі громадської думки ухвалюється рішення щодо можливості правової охорони того чи іншого об'єкта, причому іноді ще до того, як законодавець забезпечить правову охорону.

Слід зазначити, що соціальна цінність землі визначається тим, що заходи правової охорони спрямовані на підтримання і відновлення нормальної та природної якості землі як необхідної умови підтримання екологічної рівноваги під час військового стану. Таким чином, при обґрунтуванні цінності землі слід враховувати, що земля є продуктом самої природи, що виникає та існує незалежно від волі та свідомості людини. Таким чином, правова охорона землі визначається її соціальною цінністю, що полягає в забезпеченні екологічної безпеки суспільства.

Під час воєнного стану важливий ступінь соціальної цінності землі визначається також тим, що виникнення реальної загрози заподіяння шкоди землі тягне за собою заподіяння шкоди багатьом іншим об'єктам правової охорони, таким як національна безпека України, відносини власності, нормальний перебіг певних видів господарської діяльності та громадська безпека. Суспільна цінність землі, обсяг і характер залежать від особливостей землі як елемента екологічної безпеки та як об'єкта земельних відносин. На підставі розглянутого та проаналізованого матеріалу можна зробити висновок, що суспільна цінність землі цілком достатня для її охорони.

Для правильного застосування правових заходів, що регулюють суспільне життя, необхідно враховувати умови застосування правових заходів охорони земель, а також їх обґрунтування. Виходячи із зазначених вище підстав застосування заходів правової охорони, перед законодавцем постає проблема використання вироблених наукою механізмів для остаточного визначення необхідності цього заходу і якісного розроблення необхідних правових норм. Для вирішення цих проблем необхідно використовувати застосовні умови застосування заходу правового захисту.

Умови правової охорони земель можна поділити на три групи: правові, соціально-економічні та соціально-психологічні. До юридичних умов правової охорони земель слід віднести можливість впливу на суспільні відносини у сфері землекористування за допомогою правових заходів, що застосовуються в тих випадках, коли бажаний вплив на суспільні відносини не може бути

досягнутий за допомогою інших соціальних поведінкових регуляторів, а саме моральних, релігійних і корпоративних норм під час воєнного стану в країні.

Таким чином, метою застосування заходів правової охорони землі є забезпечення належного стану землі та усунення будь-яких погіршень цього стану. Наступною юридичною умовою правової охорони землі є можливість її реалізації. Суть цієї умови полягає в тому, що правова норма може практично функціонувати і бути повністю ефективною лише за наявності об'єктивної можливості її реалізації, тобто правомірної поведінки юридичної особи, можливості здійснення наслідків правової норми в її практичній діяльності. Будь-які положення про охорону земель мають бути сформульовані таким чином, щоб їхнє існування і факт їхнього порушення здебільшого могли бути виявлені і доведені: 1) з достатнім ступенем визначеності; 2) законними й доступними діями; 3) без шкоди для моральних і соціальних добрих людських відносин. Іншою важливою умовою застосування заходів з охорони земель є відповідність цих заходів потенційним або реальним загрозам земельним ресурсам. Зокрема, необхідно, щоб зазначені в законі загрози дійсно мали місце або могли мати місце за певних умов.

Аналіз чинного законодавства щодо встановлення правових заходів охорони земель свідчить, що до форм загроз земельним ресурсам належать рекультивація земель, використання осадів стічних вод, застосування пестицидів та агрохімікатів, господарська діяльність зі зберігання, оброблення, утилізації, вивезення, знешкодження та захоронення відходів, радіоактивне забруднення, містобудування і використання нових технічних засобів і технологій. Наступною групою умов для застосування правових заходів охорони земель вважаються соціально-економічні умови, до яких також належить заподіяння серйозної матеріальної й моральної шкоди. Іншою соціально-економічною умовою охорони земель є соціально-психологічна умова. Правовий захист виправданий тільки в тому разі, якщо правосвідомість сприймає певні види деліктних дій як такі, що потребують правового захисту. У багатьох випадках чинне право впливає на правосвідомість суспільства, виконуючи ціннісно-орієнтувальну та оціночну функції.

Водночас, як зазначається в літературі, сама правосвідомість суспільства нерідко виступає стимулом до протиправної поведінки. виступають як стимул для громадськості. Особливо яскраво це проявилось при встановленні заходів щодо захисту земель від забруднення шкідливими речовинами за час воєнного стану. Спочатку громадська думка негативно ставилася до дій, пов'язаних із псуванням земель, які засуджували у ЗМІ та обговорювали на семінарах, конференціях і зустрічах на міжнародному рівні.

Це призвело до того, що чинне законодавство було доповнене відповідними положеннями, які встановлюють відповідальність за подібні протиправні дії. Таким чином, у чинному законодавстві і міститься негативна оцінка цих діянь, що відповідає громадській думці. У нашому випадку можна констатувати збіг кримінально-правової заборони забруднення земель

шкідливими речовинами в Україні з концепцією універсальної справедливості. Таким чином, на сучасному рівні розвитку суспільної правосвідомості в Україні заборона забруднення земель у рамках Кримінального кодексу є не тільки виправданою, а й соціально необхідною.

Таким чином, необхідність захисту земель від забруднення шкідливими речовинами та інших заходів правового характеру, що погіршують якість земель, зростала в міру історичного розвитку нашої країни. Соціальний розвиток, технічний прогрес і створення нових технологій, що поліпшують умови життя людини, чинять певний негативний вплив на навколишнє середовище під час воєнного стану. З цього погляду охорона земель правовими заходами має сприяти збереженню основних функцій землі як важливого екологічного ресурсу і відігравати превентивну роль у запобіганні протиправним діям щодо землі, тобто у суспільства виникає потреба у встановленні правової охорони цього об'єкта. Ця ситуація свідчить про те, що правова охорона землі має глибоке історичне коріння в нашому суспільстві. Дійсно, у законодавця були всі підстави для того, щоб законодавчо закріпити охорону земель від забруднення шкідливими речовинами у час воєнного стану в країні.

Список використаних джерел

1. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики: монографія. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2011. 372 с.

2. Саркісова Т.Б. Земельне правопорушення як підстава юридичної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2012. 17 с.

3. Сидор В.Д. Новели користування земельними ділянками зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи. Від правової охорони природи Української РСР до екологічного права України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 трав. 2017 р.). Київ, 2017. С. 70-73.

4. Шульга А.М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 312 с.

5. 332. Шульга А.М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 20 с.

Гуда В.
здобувач вищої освіти
Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Лабюк Ю.
здобувач вищої освіти
Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Хомко Л.В.
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СПІВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЦЕРКВА» ТА «РЕЛІГІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ»

На сучасному етапі становлення нашої держави, коли одна влада змінювалася на іншу, а сучасні ідеології не завойовували довіри у людей, великого значення на шляху до духовного відродження України ставала релігія. Завдяки цьому терміну можна встановити, що формування суспільної свідомості, які закладаються церквою є важливим інститутом сучасного громадянського суспільства.

Протягом тривалого періоду життя українців з інститутом релігії намагалися знищити та закласти на підсвідомому рівні інші світогляди, як наприклад атеїзм. В період 1918 по 1991рр., атеїзм, як світогляд заперечував релігію, не будучи формально проголошеним в СРСР елементом державної ідеології, активно підтримувався збоку державної влади.

Здобувши незалежність, Українська держава засудила політику тоталітарної влади, стала на шлях цивілізованих відносин з церквою. Одним з перших її законодавчих актів став Закон УРСР «Про свободу совісті та релігійні організації», прийнятий 23 квітня 1991 року. Документ гарантує кожному громадянину право на свободу совісті, «відкрито виражати або вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні переконання» [1].

Слід звернути увагу, що релігія, як інститут піддавався немалим репресіям та був на межі зникнення, але завжди залишався останім подихом в житті кожного віруючого українця. На сьогоднішній день у науці існують дослідження, присвячені цивільно-правовій сутності понять «церква» та «релігійна організація». Включаючи всі важливі аспекти, чи можемо ми встановити на сьогоднішній день, те, що проблема вивчення церкви та релігійної організації є доволі широко визначена? Актуальність даного дослідження підсилюється питаннями, які виникають на практиці, та не

вирішені в діючому законодавстві, наприклад, немає такого юридичного поняття як «церква».

У Законі України «Про свободу совісті і релігійні організації» ст. 5-та ст. 6 ототожнюють ці два поняття, а ст. 7 виключає поняття «церкви» і характеризує лише релігійні організації. Цікавим є те, що частина друга ст. 7 зазначеного Закону визначає, що «релігійними організаціями в Україні є релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії) духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищеназаних релігійних організацій [1]. В даному випадку виникає логічне запитання, чи можна вважати ці два поняття тотожними, чи слід відштовхуватися від того, що це різні типи організаційно-правових форм. Тобто існує два окремі поняття «церква» і «релігійні організації». Їх можна визначити, як два самостійні суб'єкти права.

Варто сказати, що термін «церква» застосовується як в церковній, так і в історичній, філософській літературі винятково стосовно християнства. До прикладу, науковці характеризують «церкву» як союз людей, які сповідують християнську релігію, на відміну від національних і політичних союзів церква може розглядатися не тільки як спілкування або союз людей, які сповідують вчення Христа, збори або товариство, породжене вірою, але і як дім Божий тобто установа, яка повинна діяти з метою розповсюдження християнської віри і насадження християнського життя між людьми [2].

В Словнику української мови також встановлено поняття «церква» - це будівля, в якій відбувається християнське богослужіння [3]. З цього випливає, що термін «церква» багатозначне поняття: по-перше, це об'єднання віруючих на основі спільного віровчення чи культу; по-друге, згідно з християнським віровченням - містичне тіло Христа - спільнота віруючих у Бозі, сполучена словом божим і таїнствами під невидимим керівництвом Бога для вічного життя і спасіння».

Слово «церква» зустрічається в Новому Заповіті 114 разів, щодо релігійної організації, то саме цього поняття не згадано. Дивно, то чому ці два поняття так складно ототожнити, адже вони представляють один і той самий інститут релігії.

На наш погляд слід відштовхуватися від нормативно-правової бази, а не від бази наукових досліджень, в якій закладені різні визначення та поняття цих термінів. Якщо врахувати положення Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» та наукові дослідження, можна провести різницю та співвідношення, які в сукупності дадуть логічний висновок. Щодо того, чому це різні суб'єкти права може показати нам організаційно-правова форма, саме релігійна організація як окремий суб'єкт права набуває статусу юридичної особи тільки після відповідних дій її учасників. Саме цей фактор є ключовим, але ще одним з характерних особливостей, як відрізняють ці поняття є те, що саме богослужіння проводяться в різних місцях, які є нетиповими один для одного. Релігійні організації можуть здійснювати свої обряди в квартирах чи

відповідних організаціях чи установах, проте церква здійснює свою діяльність у відведених приміщеннях, тобто церкві. У Старому Завіті (Вих. 26:1-40,38) Бог наказує побудувати скинію, як видимий знак постійного перебування серед свого народу, а також дає чіткі вказівки щодо того як повинні бути облаштовані такі скинії. Щодо того чому ці поняття є схожими, можна вважати, що спільним для них це прославлення неземного щастя, любов до Бога та формування релігійного життя.

Характерними поєднаннями є завдання та мета, а також те, що держава не втручається у фінансування та діяльність церкви та релігійної організації, всі ці суб'єкти рівні перед законом та будь-які переваги їм не доступні. Церква та релігійна організація не виконують державні функції та не надають свою підтримку політичним силам [4].

Підсумовуючи, хотілось зазначити, що релігійне життя є основним елементом, що формує свідомість громадянського життя, в якому порядок та віра є поєднанням чогось досконалого та правильного. Тривалий період українці як єдиний, вільний та незалежний народ вірили в Божу волю та любов до Бога. Для кожного громадянина важливо слідувати цим наративам та виконувати їх, але тривалий період в них це хотіли забрати та закласти інше світосприймання інші ідеології та наративи на життя. Ці два терміни слугують єдиним інститутом формування релігії [5].

Справді, співвідношення чи розгалуження цих суб'єктів залишається дискусійним, але враховуючи вище зазначене можна зазначити єдність та поєднання спільної мети та завдань, незалежності збоку державних органів, власне співфінансування за допомогою створення фондів для релігійних організацій чи пожертвуваннями в церковних храмах для церкви, самостійності, відкритості, задоволенні релігійних потреб.

Список використаних джерел:

1. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991. №987. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> .
2. Релігія і закон: проблеми правового врегулювання державно-церковних відносин. Збірник матеріалів. К.: «ВіП». 2002. С. 89-95
3. Академічний словник української мови (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua/s/cerkva>
4. Кривенко Ю.В. Релігійні організації як суб'єкти приватного права в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 225-228.
5. Білаш О. В. Основні моделі фінансування церков і релігійних організацій у країнах Європейського Союзу. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 73. С. 172-178.

Дегтярук Я.А.
здобувачка вищої освіти
Інституту права

(Львівський державний університет

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОКРЕМИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Екологічна проблематика в сучасному світі є актуальною та впливає на різні сфери життя людини. Навколишнє середовище має прямий вплив на здоров'я та життя людини, і це є частиною її природних прав. Природні катастрофи та екологічні трагедії призводять до серйозних матеріальних, екологічних та моральних збитків. Розвиток світу, включаючи урбанізацію та технологічний прогрес, погіршує якість навколишнього середовища.

Сучасні події, такі як зміни клімату, природні катастрофи та хвороби, свідчать про негативний антропогенний вплив на навколишнє середовище та порушення прав громадян на безпечне довкілля. Захист екологічних прав громадян є важливою складовою розвитку України як правової держави. Необхідно вживати правові заходи для забезпечення сприятливого для життя навколишнього середовища та зміцнення імунітету людей до сучасних вірусів. Екологічні права є важливою частиною природних прав людини і визначають її захищеність та якість життя. Законодавство в Україні містить поняття "довкілля", "природа" та "навколишнє природне середовище", а також передбачає ряд екологічних прав. Захист екологічних прав людини включає систему заходів, спрямованих на попередження порушень та відновлення прав у разі їх порушення. Судова форма захисту екологічних прав є більш ефективною в Україні, але інші форми захисту також існують, хоча їх ефективність обмежена.

Проблеми захисту екологічних прав людини в Україні включають правовий нігілізм, нездатність до самовдосконалення, корумпованість та упередженість виконавчої влади. Питання законності дій великих птахофабрик, які виводять Україну на Європейський ринок продукції з курятини, стали актуальними через їх вплив на навколишнє середовище та населення. Великі птахофабрики в Україні мають видимий контраст у своїй діяльності: вони сплачують великі податки, фінансуються міжнародними організаціями, але використовують артезіанські води для технічних потреб, мають токсичні відходи та розташовані біля населених пунктів. Деякі птахофабрики в Україні користуються артезіанськими водами великими об'ємами, що може призвести до зменшення запасів питної води. Використання артезіанських вод для технічних потреб може погіршувати

ситуацію з питною водою в регіоні, особливо при змінах клімату та зниженні опадів. Збитки для навколишнього середовища та населення виникають через недотримання екологічних стандартів та відповідних дозволів. Забруднення повітря та води є серйозною проблемою для населення, і вони можуть мати пагубні наслідки для здоров'я людей. Проблеми екології та впливу птахофабрик на навколишнє середовище потребують більш ефективного регулювання та вирішення з боку влади та організацій, відповідальних за охорону навколишнього природного середовища.

Київ очолив список міст світу з найбільш забрудненим повітрям з індексом забруднення 430, порівняно з індексом 176 в китайському місті Ченду.

Адміністративна форма захисту (скарги громадян) є довготривалою та неоднозначною, а голос громадян ігнорується через їхню громадянську необізнаність та адаптивність. Самозахист є неефективним проти великих корпорацій і недостатньо ефективним як перша ланка захисту прав громадян. Судовий захист екологічних прав людини закріплюється законодавством, але реальний захист є проблемою через незавершену судову реформу та недостатній захист прав людини в судовій системі України. Зміни в суспільстві та екологічній сфері вимагають переналаштування правової системи для захисту екологічних прав громадян. Стан українського судочинства щодо захисту екологічних прав громадян не є структурованим та чітким, і потребує реформування. Ефективний судовий захист екологічних прав стикається з проблемами, такими як недостатня законодавча база та відсутність спеціалізованих суддів.

На мою думку, варто розглянути можливість створення екологічних судів або спеціалізованих палат у судах загальної юрисдикції, подібно до практики країн, які успішно захищають екологічні права. Сучасне екологічне законодавство має стати більш жорстким, щодо об'ємів використання природних ресурсів та контролю за діяльністю підприємств. Для ефективного захисту екологічних прав громадян необхідно залучити органи місцевого самоврядування та громадські організації і засудити особи та структури, які завдають шкоду природі та середовищу.

Жура К. С.

здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Яновицька А.В.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАКОНОДАВЧІ ВИМОГИ ДО ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ПРЕТЕНЗІЙ

Досудове врегулювання господарських спорів є системою заходів, що здійснюються суб'єктами господарювання, майнові права яких порушено, з метою безпосереднього вирішення конфлікту (спору) ще до звернення у господарський суд. Відповідно до статті 19 Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК України) сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом. Особи, які порушили права і законні інтереси інших осіб, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення претензії чи позову [1].

Метою досудового врегулювання господарських спорів є усунення або запобігання негативного впливу на господарську діяльність з боку контрагентів. Добровільне задоволення претензійних вимог забезпечує найбільш швидке відновлення порушених прав кредитора. В цьому полягає позитивний аспект досудового порядку врегулювання спорів. Такий порядок є позитивним і для добросовісного боржника, оскільки позбавляє його додаткових витрат на судочинство.

Право на судовий захист не позбавляє суб'єктів правовідносин можливості досудового врегулювання спорів. Це може бути передбачено господарським договором, коли суб'єкти правовідносин добровільно обирають засіб захисту своїх прав. Досудове врегулювання спорів може мати місце за волевиявленням кожного з учасників правовідносин і за відсутності в договорі застереження щодо такого врегулювання спору.

Слід зазначити, що спосіб захисту свого порушеного права шляхом досудового врегулювання спору не є обов'язковим до правовідносин, що складаються між сторонами, оскільки право особи на звернення до суду передбачено статтею 55 Конституції України [2], де вказано, що кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Даної позиції дотримується Конституційний Суд України, який в своєму рішенні від 09.07.2002 № 15-рп/2002 дав роз'яснення застосування способу захисту свого порушеного права шляхом досудового вирішення спору. Так, зокрема Конституційний Суд України зазначив, що:

- можливість судового захисту не може бути поставлена законом, іншими нормативно-правовими актами у залежність від використання суб'єктом правовідносин інших засобів правового захисту, у тому числі досудового врегулювання спору;

- обов'язкове досудове врегулювання спорів, яке виключає можливість прийняття позовної заяви до розгляду і здійснення за нею правосуддя, порушує право особи на судовий захист;

- обрання певного засобу правового захисту, у тому числі і досудового врегулювання спору, є правом, а не обов'язком особи, яка добровільно, виходячи з власних інтересів, його використовує [3].

Господарським кодексом України визначено вимоги до претензій, строки їх розгляду та наслідки ігнорування вимог, визначених у претензії. Серед спеціальних нормативних актів слід виділити статут автомобільного транспорту України, статут залізниць України, Кодекс торговельного мореплавства України, Повітряний кодекс України. Також слід звернути увагу на розроблені Міністерством юстиції України Рекомендації «Про порядок ведення претензійної та позовної роботи на підприємстві, в установі, організації» №35-14/7 від 23.01.2007р. [4, с. 78].

Учасники господарських відносин, що порушили майнові права або законні інтереси інших суб'єктів, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення їм претензії чи звернення до суду. У разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій суб'єкт господарювання чи інша юридична особа - учасник господарських відносин, чий права або законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтересів має право звернутися до нього з письмовою претензією, якщо інше не встановлено законом (стаття 222 ГК України) [5].

Якщо говорити щодо вимог та строків, то згідно із частиною шостою ст. 222 ГК України претензія розглядається в місячний строк з дня її одержання, якщо інший строк не встановлено законодавством (наприклад, відповідно до ст. 315 ГК України [5] за договорами перевезення строк розгляду претензії становить три місяці, а за перевезення у прямому змішаному сполученні – шість місяців. Претензії щодо сплати штрафу або премії розглядаються протягом сорока п'яти днів).

Обґрунтовані вимоги заявника одержувач претензії зобов'язаний задовольнити.

При розгляді претензії сторони у разі необхідності повинні звірити розрахунки, провести експертизу або вчинити інші дії для забезпечення досудового врегулювання спору.

У претензії зазначаються:

- повне найменування і поштові реквізити заявника претензії та підприємства, організації, яким претензія пред'являється;

- дата пред'явлення і номер претензії;

- обставини, на підставі яких пред'явлено претензію;

- докази, що підтверджують ці обставини;

- посилання на відповідні нормативні акти;

- вимоги заявника;

•сума претензії та її розрахунок, якщо претензія підлягає грошовій оцінці; платіжні реквізити заявника претензії;

•перелік документів, що додаються до претензії, а також інших доказів.

Документи, що підтверджують вимоги заявника, додаються в оригіналах чи належним чином засвідчених копіях. Документи, які є у другої сторони, можуть не додаватися до претензії.

Претензія підписується повноважною особою заявника претензії або його представником та надсилається адресатові рекомендованим або цінним листом або вручається адресатові під розписку.

Про результати розгляду претензії заявник має бути повідомлений письмово. Відповідь на претензію підписується повноважною особою або представником одержувача претензії та надсилається заявникові рекомендованим або цінним листом або вручається йому під розписку.

Отже, згідно законодавства особи, які порушили права або законні інтереси інших суб'єктів, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення претензії чи позову. Проте на практиці нерідко одній зі сторін доводиться вдаватися до відновлення порушених прав чи інтересів саме в такий спосіб – використовуючи претензію як законний засіб психологічного тиску.

У разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій суб'єкт господарювання чи інша юридична особа – учасник господарських відносин, чії права або законні інтереси порушено, для безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтересів має право звернутися до нього з письмовою претензією.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю "Торговий Дім "Кампус Коттон клуб" щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів): Рішення Конституційного суду України від 09.07.2002 № 15-рп/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02>

4. Неюрисдикційні форми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання: монографія / за заг. ред. д. ю. н. М. С. Долинської. Львів : ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2020. 174 с.

5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

Качмарик О. І.
здобувач вищої освіти

Науковий керівник:

Бутинська Р.Я.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок збройної агресії РФ проти України та в подальшому введення в дію воєнного стану на території України скорегували життя українців як на правовою та соціальному полі, так і задавалось би буденні речі, серед яких варто віднести трудову діяльність громадян. Велика кількість зайнятого населення була змушена покинути свої домівки та місця праці. Найкращим варіантом для багатьох працівників став перехід на дистанційний режим роботи. Проте далеко не кожену роботу можна підлаштувати під дані умови праці. Через це в багатьох випадках працівники змушені звільнитись і далеко не всі такі звільнення проходили на законних підставах.

Відповідно до чинного законодавства України, правові норми, які передбачають порядок та підстави звільнення працівників, є за своєю юридичною природою імперативними: сторони трудових правовідносин (роботодавець та працівник) у сфері праці не можуть закріплювати інші правила в локальних актах, що спрямовано на забезпечення дієвого захисту конституційного права на працю. Проте, питання звільнення в умовах воєнного стану чинним Кодексом законів про працю України врегульовано не було. З метою заповнення даної прогалини 15 березня 2022 року прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», яким визначено певні особливості трудових відносин у період воєнного стану для працівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами. Цей закон діє протягом воєнного стану та втрачає чинність одразу з дня припинення чи скасування воєнного стану. Закон визначає основні точки зору правового регулювання порядку та процесів укладення, розірвання трудового договору, встановлення та обліку часу роботи і відпочинку працівників, оплати праці, відпустки і призупинення дії трудового договору в умовах воєнного стану.

Згідно з КЗпП трудовий договір – це угода між працівником і роботодавцем, за якою працівник зобов'язується виконувати обов'язки, визначені цим договором, відповідно до трудового законодавства.

Роботодавець зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбаченої законодавством про працю, колективним договором і угодою учасника [1].

Звільнення працівника являє собою ніщо інше як розірвання трудового договору. За загальними процедурами, передбаченими КЗпП звільнення працівника відбувається у випадку розірвання трудового договору з ініціативи працівника з ініціативи роботодавця та за угодою сторін [2].

Розірвання трудового договору за угодою сторін (ст. 36 КЗпП) або за власним бажанням працівника (ст. 38 КЗпП) є актуальними та найбільш поширеними для працівників, які були змушені залишити робоче місце, та виїхати з місця проживання в інші області або й за межі України через війну.

Для того щоб звільнитися, працівнику необхідно надати заяву. Проте з початку дії воєнного стану у багатьох працівників не було можливості надати заяву особисто, працівник може надіслати її роботодавцю на електронну пошту чи через спеціалізовану програму листування (месенджер). Згідно цієї заяви роботодавець видає наказ про звільнення та проводить розрахунок даного працівника. Відповідно до ст. 47 КЗпП роботодавець зобов'язаний в день звільнення видати працівникові копію наказу про звільнення, провести з ним розрахунок (ст. 116 КЗпП), а також на вимогу працівника внести належні записи про звільнення до трудової книжки, що зберігається у працівника. Якщо працівник прийнятий був на роботу до 10.06.2021, то трудова книжка зберігається у роботодавця, тому роботодавець має видати працівникові ще й належним чином оформлену трудову книжку [3].

У випадку, коли працівник знаходиться за межами України і отримати копію наказу та трудову книжку не може, то складається акт (в довільній формі) щодо неможливості видачі трудової книжки та копії наказу через відсутність працівника в Україні. Отримати трудову книжку працівник зможе після повернення, особисто звернувшись до роботодавця. За загальним правилом у разі звільнення за власним бажанням працівник зобов'язаний попередити роботодавця про своє звільнення за два тижні. Але є виключення, коли працівника мають звільнити у строк, зазначений у його заяві:

1) за наявності обставин, передбачених ч. 1 ст. 38 КЗпП:

- переїзд на нове місце проживання;
- переведення чоловіка або дружини на роботу в іншу місцевість;
- вступ до закладу освіти;
- неможливість проживання у даній місцевості, підтверджена медичним висновком;
- вагітність;
- догляд за дитиною до досягнення нею чотирнадцятирічного віку або дитиною з інвалідністю;
- догляд за хворим членом сім'ї відповідно до медичного висновку або особою з інвалідністю I групи;
- вихід на пенсію;

- прийняття на роботу за конкурсом, а також з інших поважних причин;

2) у зв'язку з веденням бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я [4].

Підстави розірвання трудового договору за ініціативою роботодавця визначені частиною 1 статті 40 КЗпП. Але важливим є те, що згідно статті 5 Закону, у період дії воєнного стану допускається звільнення (що раніше було заборонено ч.3 ст. 40 КЗпП) працівника з ініціативи роботодавця у період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку) із зазначенням дати звільнення, яка є першим робочим днем, наступним за днем закінчення тимчасової непрацездатності, зазначеним у документі про тимчасову непрацездатність, або першим робочим днем після закінчення відпустки.

Згідно цієї ж статті також не застосовується норми статті 43 Кодексу законів про працю України, яка передбачає отримання попередньої згоди первинної профспілкової організації при розірванні трудового договору з підстав, передбачених пунктами 1 (крім випадку ліквідації підприємства, установи, організації), 2-5, 7 статті 40 і пунктами 2 і 3 статті 41 КЗпП. Але ця норма не стосується випадків звільнення працівників підприємств, установ або організацій, обраних до профспілкових органів.

Також з власної ініціативи роботодавця може звільнити всіх працівників в період дії воєнного стану у разі повної ліквідації підприємства (п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП) з виплатою вихідної допомоги у розмірі не менше середнього місячного заробітку [1].

Можна зробити порівняння змін ще наглядним:

1. Звільнення працівника за його бажанням. Було: за загальним правилом працівник має письмово повідомити роботодавця про своє бажання звільнитись за два тижні. Стало: у зв'язку із веденням бойових дій у районі, де знаходиться роботодавець, працівник може звільнитись у строк, що вказаний у його заяві.

2. Звільнення працівника з ініціативи роботодавця. Було: звільнення працівників під час відпустки та під час перебування на лікарняному, заборонене. Стало: звільнення з ініціативи роботодавця можливе як під час відпустки (крім відпустки у зв'язку із вагітністю та пологами та відпустки по догляду за дитиною до 3 років), так і під час перебування на лікарняному. Разом з тим, дата звільнення має бути зазначена першим робочим днем після закінчення лікарняного чи відпустки [4].

Цікавим випадком є особливий порядок звільнення у зв'язку із знищенням підприємств. Звільнення за п. 6 ч. 1 ст. 41 КЗпП України за ініціативою роботодавця неможливості забезпечення працівника роботою, визначеною трудовим договором, у зв'язку із знищенням (відсутністю)

виробничих, організаційних та технічних умов, засобів виробництва або майна роботодавця внаслідок бойових дій Обов'язковою умовою для звільнення за цією підставою має бути обґрунтована неможливість забезпечувати працівника роботою, визначеною трудовим договором та трудовою функцією, яка безпосередньо пов'язана з повним знищенням (відсутністю) виробничих, організаційних та технічних умов, засобів виробництва або майна роботодавця внаслідок бойових дій [5].

Підсумовуючи, можна відмітити, що протягом останніх року-півтора законодавство зазнало доволі значних змін щодо звільнень, як пов'язаних з воєнним станом, так і ні. Разом з тим, на сьогодні законодавство майже не розширює можливостей роботодавців для припинення трудових відносин під час війни, пропонуючи лише деякі процедурні спрощення при таких звільненнях.

Список використаної літератури

1. Кодекс законів про працю України : Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
2. Вздорова О.М. Питання розірвання трудового договору. Департаменту соціального, трудового та гуманітарного законодавства. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_9999
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі : Закон України Закон України від 05.02.2021. № 1217-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1217-20#Text>
4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України Закон України від 15.03.2022. № 2136-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
5. Косенко Є.Є., Бондар О.С. Звільнення працівників в умовах воєнного стану. *«Юридичний науковий електронний журнал»*. 2023. № 5. С.166-169.

Куц С. І.
здобувачка вищої освіти
Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Долинська М.С.
завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін,
доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті 13 Конституції України закріплено, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу. Статтею 14 Конституції України проголошено, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1].

Власне визначення землі пропонує В. В. Носік. За його словами, згідно з юридичним змістом цього терміна земля (як об'єкт права власності Українського народу) "розташований над надрами, територіально обмежений кордонами України, цілісний, нерухомий поверхневий шар земної кори, який є основою ландшафту і просторовим базисом для гармонійного розподілу місць розселення, діяльності людей, об'єктів природно-заповідного фонду з урахуванням економічних, соціальних, екологічних та інших інтересів суспільства, належить народу на праві абсолютної власності, і складає частину національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави». Крім того, вчений виділяє поняття землі як основного багатства нації: «розташоване над землею в межах держави, частина земної поверхні з родючим ґрунтом, яка використовується для виробництва абсолютної та додаткової вартості в сільському господарстві, ця вартість має бути розподілена між сільським господарством, промисловістю та державою через приватні та державні форми власності відповідно до природних цілей і закономірностей поступального економічного розвитку суспільства, забезпечення збереження і підвищення родючості ґрунтів, відновлення людської праці та розширення відтворення капіталу для забезпечення потреб та інтересів кожного громадянина і всього народу України» [2, с.158 -188].

Україна володіє значним земельним потенціалом, який становить 5,7 % території Європи. Із 60,3 млн гектарів майже 70 % становлять сільськогосподарські угіддя з високою родючістю.

У 2021 році в Україні набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31 березня 2020 року № 552-ІХ, яким фактично відроджено ринок сільськогосподарських земель в державі, хоча з певними обмеженнями.

Ринок землі в Україні — сукупність суспільних відносин, пов'язаних з передачею та придбанням землі. У процесі обігу на ринку відбуваються конкурентні зміни між землевласниками та землекористувачами.

Коробська А.О. виділяє наступні основні завдання земельного ринку:

- забезпечення ефективного використання земельних ресурсів;
- створення умов, які сприяють формуванню ставлення до земельних ресурсів як до основного багатства країни, їх збереженню та підвищенню родючості;

– збільшення доступу сільського населення до земель, особливо тих виробників, що досить ефективно ведуть свою господарську діяльність та здатні забезпечити ринок аграрною продукцією[4].

Початок функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення був досить спокійним, і ціни залишалися відносно стабільними протягом 2021 року.

Короб С.В. підкреслює, що для створення сприятливих умов виходу ринку землі із “сірої” зони, урядом було запропоновано три етапи його становлення. Під час першого етапу запровадження ринку землі (у перші 8 місяців роботи (до повномасштабного вторгнення 24.02.2022 р.)) він вийшов на показники 10-15 тис. угод на місяць, і в офіційному обігу перебувало 0,421% від загальної площі сільськогосподарських земель в Україні. Площа земель, за якими вже були зареєстровані угоди купівлі-продажу, становила 174 466 га (кількість угод – 72 276) [5].

Після початку повномасштабної війни договори купівлі-продажу на земельному ринку значно скоротились. Згідно із даними сайту AgroPolit.com за 5 місяців 2023 року – 14 605 договорів купівлі-продажу, коли у 2022 році було укладено 23 178 договорів купівлі-продажу[6].

Також ми повинні розуміти, що ринок землі не може функціонувати в повному обсязі, адже поза ринковим обігом перебуває 8 областей, які є окуповані або знаходяться в зоні бойових дій і ці території потребують обстеження з боку експертів.

Однак, земельний ринок працює попри війну. "У 2021 році за перші пів року роботи ринку землі було випущено в обіг понад 100 тисяч гектарів. Коли у 2022 році почалася повномасштабна війна ринок, звичайно, просів і в обіг було випущено 69 тисяч гектарів. У 2023 році станом на жовтень ми вже бачимо, що вже майже 80 тисяч гектарів реалізовано, показники наближаються до довоєнних", — виділив голова Державної служби України з геодезії, картографії та кадастру Дмитро Макаренко. Денис Башлик, керівник цифрового відомства Міністерства аграрної політики та продовольства на брифінгу розповів, що експерти вважають, що вже за кілька місяців купувати земельні ділянки в Україні будуть ще активніше. За його словами, сплеск активності відбудеться вже 2024 року на тлі того, що з 1 січня в Україні ринок землі відкриють для юридичних осіб. Зараз купувати землю можуть тільки фізичні особи, але лише до 100 гектарів "в одні руки". А юридичним особам дозволять купувати до 10 тисяч гектарів. "Вийдуть на ринок ті, хто довго чекає — юридичні особи, які бажають мати землю у власності, щоб мати змогу розвивати довготривалі інвестиційні проєкти. Це, звичайно, спричинить зростання ціни", - пояснив він [7].

Варто зауважити, що однією з найскладніших проблем у проведенні ефективної земельної реформи в Україні є наявність «тіньового ринку землі» та велика кількість корупційних зловживань. Клочко А.М, Карпик Ю.А. та Курило О.М зазначають, що посадові особи державних органів, які

уповноважені приймати окремі рішення із земельних питань, вчиняють зловживання щодо незаконного одержання землі. Зокрема, до таких зловживань необхідно віднести укладання угод про спільну діяльність щодо користування земельними ділянками комунальної та державної власності; самоправне захоплення земель державної та комунальної власності за узгодженням з посадовими особами; застосування інструментарію «безоплатної приватизації» задля виведення земельних активів [8].

Ми погоджуємося, що для ліквідації «тіньового ринку» в Україні потрібен прозорий механізм проведення земельних торгів та нотаріальної реєстрації землі.

Для вирішення проблеми формування ринку землі в Україні, після перемоги у війні проти Росії, потрібно: сформуванню об'єктивну ринкову вартість та оптимізувати використання земель сільськогосподарського призначення за рахунок їх господарського обігу; створити прозорий механізм земельних операцій; створити умови для раціонального перерозподілу земель сільськогосподарського призначення та провести дослідження територій, котрі були окупованими або знаходилися в зоні бойових дій.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Носік В. В. Право власності на землю українського народу : *монографія*. К.: Юрінком Інтер, 2006. 543 с.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення»: Закон України від 31.03.2020. № 552-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 20. ст.142.

4. Коробська А. О. Проблеми становлення ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 4. С. 106-115.

5. Коробка С. В. Ринок землі в Україні: проблеми формування та напрями подальшого розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління. 2023. № 9. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-9-03-07/2023-9-03-07>

6. Ринок землі в Україні – два роки: ціна землі, земельні операції та вплив війни. *Агрополіт*. 27 червня 2023 р. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/1018-dva-roki-rinku-zemli-v-ukrayini--dosyagnennya-ta-provali-i-yak-yogo-zminili-viyna>

7. Галицький Андрій. На порозі змін: чому ринок землі в Україні різко оживе у 2024 році. *Фокус*. 09 жовтня 2023 р. URL: <https://focus.ua/uk/economics/597832-na-porozi-zmin-chomu-rinok-zemli-v-ukrayini-rizko-ozhive-u-2024-roci>

8. Клочко А. М., Карпик Ю. А., Курило О. М. Проблемні питання трансформації земельних відносин у контексті земельної реформи в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 246-250.

Лагоцька Р.С.
здобувачка вищої освіти
Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Долинська М.С.
завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін,
доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК СУБ'ЄКТ АГРАРНОГО ПРАВА

У світлі економічних перетворень та реформ сучасної України, неодмінною складовою є розвиток її аграрного потенціалу. Здійснення такого розвитку неможливе без побудови розгалуженої системи суб'єктів аграрного права, що являють собою виробників сільськогосподарської продукції.

Так, суб'єктами аграрного права називають виробників сільськогосподарської продукції, які володіють правосуб'єктністю (тобто є право- та дієздатними), мають відокремлене майно та здійснюють свою господарську діяльність, використовуючи земельні ділянки в якості основного засобу виробництва, з метою створення продуктів харчування, сировини та продукції як рослинного, так і тваринного походження [1, с. 48].

Станом на 13 березня 2023р. одним із найчисленніших суб'єктів є саме фермерські господарства. Аграрну продукцію в Україні виробляють понад 50 тис сільськогосподарських підприємств, 92% з яких є фермерськими господарствами. Кількість статистично активних фермерських господарств становить 32 452, з яких 28 788, за даними Держстату, мають в обробітку 4,7 млн га угідь.

Легальне визначення поняття фермерського господарства міститься у Законі України «Про фермерське господарство» [2]. Так, ст. 1 Закону визначає фермерське господарство як форму здійснення підприємницької діяльності громадянами, що виявили ініціативу у виробленні товарної сільськогосподарської продукції, а також здійснювати її обробку та реалізацію з метою отримання прибутку. При цьому, така діяльність здійснюється з використанням земельних ділянок, наданих у власність чи користування (включаючи оренду) для здійснення фермерського господарства, виробництва сільськогосподарської продукції чи ведення особистого селянського господарства [2].

Функціонування фермерських господарств в першу чергу пов'язана з використанням як головного компоненту господарської діяльності земельних ділянок, належних фермерському господарству чи його членам на праві власності чи праві користування. При цьому, формування складеного капіталу фермерського господарства може здійснюватись як за рахунок грошових коштів, так і за рахунок майна і майнових прав (право на користування природними ресурсами, нерухомим та рухомим майном тощо). Здійснюючи свою діяльність, фермерське господарство і його члени можуть продавати чи відчужувати земельну ділянку, самостійно використовувати землі і вільно розпоряджатися виготовленою продукцією. Однак, закон також зобов'язує дотримуватись вимог закону щодо охорони довкілля, сплачувати обов'язкові податки і платежі та використовувати земельні ділянки за їх цільовим призначенням.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, мало згубні наслідки для аграрного сектору України та її новоствореного ринку сільськогосподарських земель. Щодня ми переконуємося, що герої не лише на передовій, а й серед нас. Наші супермени — це фермери, які не залишають свою землю, створюють опір загарбникам та захищають свої господарства. Ряд аграрних підприємств працює у регіонах, які знаходяться під російським окупаційним режимом. Під час ракетних обстрілів й бомбардувань фермери продовжують знаходити ветпрепарати та корми, напувати та доїти тварин, а іноді й власноруч рятувати поголів'я з вогню.

Українська Рада Бізнесу у співпраці з Help – Hilfe zur Selbsthilfe в Україні за фінансової підтримки Aktion Deutschland Hift провела репрезентативне опитування малих фермерських господарств (від 5 до 100 га) з усіх регіонів України. Опитування проводилось та аналізувалось Міжнародною маркетинговою групою [3].

Згідно з результатами проведеного дослідження, більшість опитаних фермерів з усіх регіонів України позитивно сьогодні оцінює стан свого бізнесу попри наявні труднощі. Тим не менш, їх основним викликом є стабілізація та утримання показників діяльності на поточному їх рівні, враховуючи всі наявні у них проблеми, серед яких основними є: недостатність кваліфікованих працівників; слабкий захист прав власності та рейдерство; проблеми у розрахунках із торговими мережами; ризики, пов'язані із можливістю відімкнення електроенергії; непередбачувані дії держави, постійні зміни законодавства[3].

80% фермерів потребують допомоги в різних її форматах, так у 78,3% є потреба у фінансовій допомозі від кредитних установ чи донорських програм. Крім того, фермери шукають консультаційних порад від експертів в таких питаннях, як: фінанси та інвестиції, постачання та збут, пошук партнерів та побудова відносин з владою[3].

Більше половини (52,3%) фермерів, які потребують кредитних чи донорських коштів, відзначили, що необхідна сума для фінансування своєї діяльності коливається в межах від 500 тис. до 5 млн. гривень, а причинами залучення коштів є бажання розвитку та відновлення, на допомогу з оподаткуванням, на нову техніку та новітнє обладнання, на страхування та покриття ризиків, на вихід на нові ринки та дослідження, на навчання та розвиток, на виплату боргів та оплату праці, закупівлю хімікатів, а також на логістику[3].

Позитивним моментом є те, що 76% з 400 опитаних фермерів готові надати свої допомогу іншим підприємцям за рахунок консультацій, спільних проєктів, послуг, рекомендації продукції своїм клієнтам та готові ділитися ресурсами. Також вони готові ділитись досвідом у виробництві, ініціативністю до змін, знанням європейських практик, зв'язками партнерів, знанням іноземних мов та іншими різними секретами.

Тим не менш, готовність брати участь у розробці спільних продуктів та у створенні спільних інфраструктурних проєктів з іншими підприємства виявили лише 39% опитаних фермерів[3].

Найбільш актуальні зміни, які чекають фермери з усіх регіонів України: необхідність позбавити фермерів тимчасово сплачувати єдиний податок 4 групи; вирішити проблему із блокуванням податкових накладних, повернути презумпцію невинуватості платника податку; створити організації водокористувачів для розвитку зрошення; відтермінувати запровадження мінімального податкового навантаження на 1 гектар; продовжити безмитний режим з ЄС та квот ще на кілька років[3].

Ті, хто планує в майбутньому розвиток свого господарства, зроблять це за рахунок збільшення обсягів виробництва, виходу на нові ринки збуту, зокрема ЄС та хочуть підвищити якість та ціни на свої продукти. Що стосується виходу на міжнародні ринки, то на сьогодні лише 8 компаній з 400 опитаних на 100% готові для виводу наявних у них продуктів, в той час, як всі інші фермери мають хоча б одну невирішену проблему, наприклад, відсутність адаптації упакування чи невпевнені у відповідності їх продукції потребам потенційних споживачів за кордоном[3].

Варто також зазначити, що логістика є окремим викликом в роботі фермерського господарства, особливо це стосується ускладненого доступу до контейнерних перевезень, резервування автотранспорту та відсутність подачі вагонів.

Враховуючи багато невирішених внутрішніх питань та проблем на ринку у зв'язку з бойовими діями, більшість опитаних (67,5%) вважає, що іноземцям з 2024 року має бути дозволено купувати с/г землю, але необхідно запровадити обмеження на обсяги купівлі с/г землі [3]

Отже, на сьогоднішній день фермерські господарства є найчисленнішою формою сільськогосподарських підприємств. Тому вважаємо за необхідне внести доповнення до ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство»

[2] щодо визначення його поняття. А саме, визначення поняття «фермера» та введення до його складу громадян України, засновника або членів фермерського господарства.

Список використаних джерел:

1. Жушман В. П., Корнієнко В. М., Корнієнко Г. С. Аграрне право : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. П. Жушмана та А. М. Статівки. Х. : Право, 2010. 296 с.
URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Zhushman_Viktor/Ahrarne_pravo.pdf?PHPSESSID=oq649e1mr5713coc5gol61p8n0
2. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
3. Вплив війни на фермерські господарства: результати опитування. Висновок за результатами опитування фермерів. *Українська Рада Бізнесу*. 7 березня 2023 р. URL:<https://urb.org.ua/vpliv-vijni-na-fermerski-gospodarstva-rezultati-opituvannya/>

Левчук М. І.

здобувач вищої освіти Інституту права
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

Науковий керівник:

Яновицька А.В.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

ПРИНЦИПИ ПРОЦЕДУРИ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ

До сьогоднішнього дня залишається не в повній мірі досліджена правова природа і значення процедури врегулювання спору за участю судді загалом, та зокрема, її принципи, а також місце в правовій системі й особливості застосування.

Процедура врегулювання спору за участю судді є результатом проведення судової реформи Верховною Радою України, коли було прийнято Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VII від 3 жовтня 2017 року [1].

Главою 4 Розділу III Господарського процесуального кодексу України [2] закріплені підстави та порядок проведення врегулювання спору за участю судді. Зокрема, законодавець в ч. 1 ст. 186 ГПК України встановив, що

врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті.

Визначення процедури «врегулювання спору за участю судді» не закріплене у міжнародно-правових актах, проте часто використовується науковцями для позначення ще одного самостійного шляху альтернативного вирішення спору, вирішення за участю судді, як третьої незалежної особи.

Так, під процедурою врегулювання спору за участю судді потрібно розуміти переговорний процес, в якому сторони спору та суддя, як неупереджений посередник, намагаються на добровільній основі у формі спільних та (або) закритих нарад змінити погляд на проблему, що виникла між ними та дійти взаємного компромісного подолання суперечливої ситуації.

Безумовно, що відправною точкою будь-якої правової процедури, яка забезпечує основу її реалізації, є принципи. Слід наголосити, що представлення будь-якого переліку принципів судочинства, залежить від джерел їх закріплення: міжнародні акти, Конституція України, Господарський процесуальний кодекс України, законодавство про судоустрій [3, с. 157]. При цьому принципи процедури врегулювання спору за участю судді не закріплені в чинному законодавстві, але їх можна узагальнити виходячи із правової природи.

Слід погодитись з думкою В. Цимбалюк, який зазначає: якщо врегулювати законодавчо певні питання, не відштовхуючись від принципів або порушуючи їх, матимемо формальний документ, що не зможе забезпечувати впровадження в Україні даного інституту, а навпаки: ускладнюватиме та бюрократизуватиме цей процес [4, с. 57].

Під поняттям «принципів процедури врегулювання спору за участю судді», слід вважати специфічні, керівні, основні, базові та визначальні засади даного інституту, що забезпечують справедливе, неупереджене, повне, добровільне та взаємоприйнятне розв'язання спору.

Так, В. Прущак, до загальних принципів процедури відносить принципи верховенства права, законності, демократизму, гуманізму, справедливості. До галузевих – принцип співробітництва, диспозитивності, рівності сторін та самовизначення. Спеціальними принципами виділяє добровільність, конфіденційність, нейтральність та неупередженість судді-посередника, принцип гнучкості процедури, принцип неконфронтаційного та неформального порядку [5, с. 76]. Однак, Н. Петренко виділяє також і принцип арбітрування, на підставі якого забезпечується сприяння сторонам спору (конфлікту) у досягненні згоди, напрацювання шляхів вирішення спору під час переговорів та отримання такого результату, який буде одночасно вигідний протилежним сторонам судової справи. У результаті реалізації цього принципу відбувається трансформація відносин сторін спору. Тобто під час урегулювання спору за участю судді метою є не відновлення порушеного, оспорюваного або невизнаного права позивача та захист від обвинувачень

відповідача, а спільне напрацювання ними взаємовигідних шляхів вирішення спору [6, с. 75].

На наше переконання, до принципів інституту врегулювання спору за участю судді слід віднести такі:

1. *Добровільність*, який є одним із основоположних принципів даного інституту. Зокрема, ч.1 ст. 186 ГПК України [2] встановлює, врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті.

В. Резнікова під добровільністю розуміє прийняття усвідомленого рішення учасниками правових відносин – сторонами процесу – про застосування такої альтернативної процедури розв'язання спору, можливість відмовитися від участі на будь-якому етапі, акцентуючи увагу на тому, що дане рішення не може бути результатом зовнішнього примусу чи активного переконання будь-кого, а повинно бути результатом вибору учасників спору [7, с. 12].

2. *Конфіденційність*. Для ефективного вирішення спору, сторони повинні поділитись своїм баченням, тактикою, а тому повинні бути впевнені, що надана ними конфіденційна інформація не використовуватиметься проти них. Зокрема ч.ч. 8,9,10 ст. 188 ГПК України встановлюють, що інформація, отримана будь-якою із сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною. Під час проведення врегулювання спору за участю судді протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами. За необхідності до участі в нарадах залучається перекладач, який попереджається про конфіденційний характер інформації, отриманої під час проведення врегулювання спору за участю судді. Під час врегулювання спору за участю судді забороняється використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео-, звукозапис [2].

3. *Нейтральність та неупередженість посередника*. Під даним принципом потрібно розуміти незацікавленість нейтральної сторони в перевазі того чи іншого учасника спору, а також її самостійність та здатність до справедливих суджень на предмет спору. Зокрема, ч.7 ст. 188 ГПК України [2] встановлює, що під час проведення врегулювання спору суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів у справі.

4. *Гнучкість процедури*. Полягає у тому, що інститут та інші альтернативні способи вирішення спору, на відміну від судочинства, не є чітко регламентованими та структурованими, а лише мають закріплені базові засади їх здійснення. Рішення суду не здатне задовольнити інтереси обох сторін, в той час, як даний інститут може допомогти знайти компроміс [5, с. 74].

5. *Співпраця судді та сторін спору*. Видається, він є одним із найбільш недооцінених принципів, зокрема тому, що більшість науковців, які досліджують дану процедуру, не зазначають його у своїх наукових працях. За

своєю суттю, співробітництво передбачає структурований та чітко визначений процес переговорів, в основі якого повинна завжди бути взаємоповага, врахування інтересів сторін спору та пошук взаємоприйняттого компромісу за участю нейтрального судді-посередника.

Підсумовуючи, варто зазначити, що процедура врегулювання спору за участю судді в господарському судочинстві є новою для національної правової системи. Передумовами запровадження даної процедури були як зниження завантаженості судів, подолання проблеми недотримання процесуальних строків судами, так і впровадження міжнародного досвіду та пошук ефективної спрощеної процедури.

Метою даного інституту є надати сторонам альтернативний та ефективний спосіб вирішити спір та зокрема, оптимізувати роботу судової системи. Для реалізації мети ставляться завдання, які зменшують час та майнові витрати сторін, розвантажують судову систему від кількості справ. Проаналізовані принципи є тим основним підґрунтям, яке повинне забезпечити справедливість та ефективність судочинства, та може служити основою для подальших досліджень та реформ у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03 жовтня 2017 року № 2147-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#Text> (дата звернення: 23.09.2023 р.).

2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 листопада 1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення 23.09.2023 р.).

3. Яновицька А. В. Принципи господарського судочинства у новій редакції Господарського процесуального кодексу України. *Eurasian Academic Research Journal*. Єреван. 2018. №1 (19). С.156-165.

4. Цимбалюк В. Теоретико-правовий аналіз зарубіжного досвіду правового забезпечення медіації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 11. С. 55-60.

5. Прущак В.Є. Основоположні принципи врегулювання спору за участю судді: поняття та зміст. *Право і суспільство*. 2018. № 2, ч. 2. С. 74-78.

6. Петренко Н. Врегулювання спору за участю судді в господарському судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №10, С. 73-77.

7. Резнікова В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 90/2012. С. 10-15.

Нагибайло Т.О.

здобувачка вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Яновицька А.В.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАХИСТУ ТА ОХОРОНИ ЗАКОННИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У правовій науці проблема співвідношення захисту та охорони законних прав та інтересів суб'єктів господарювання посідає вагоме місце, оскільки є предметом наукових досліджень багатьох вчених. На даний момент, не існує єдиного підходу, щодо визначення змісту та обсягу понять «захисту» та «охорони», а також виникають дискусії з приводу їхнього співвідношення. Існує думка, що це різні, але схожі права (З. Ромовська), а також і те, що це різні стадії існування суб'єктивного права (О. Скакун), присутня думка, що суб'єктивне право охорони, включає в себе право на захист (А. Шевченко). До того ж є твердження, що право на захист є ширшим і охоплює своїм обсягом право охорони або ж і те, що зазначені вище поняття є синонімами і близькими за значенням. Однак, як зазначає Ю. Желіховська таке розмаїття позицій ґрунтується на фактично тотожному вихідному посиленні: за допомогою як охорони, так і захисту прав особі дозволяється належним чином його здійснити, а у випадку порушення відновити право [1, с. 20].

З приводу проблеми співвідношення понять «захист» та «охорона», як вже було вище зазначено існує багато думок, тому пропоную у зв'язку із проведеним аналізом, висловити своє бачення щодо окресленої проблеми. Відповідно до ст. 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання [2]. Зазначене положення переплітається із змістом ст. 20 Господарського кодексу України і до того ж законодавець зазначає, що кожний суб'єкт господарювання має право на захист своїх прав і законних інтересів [3]. У зв'язку з цим, можна виділити такі ознаки захисту, як: ціль захисту, тобто відновлення порушених, невизнаних, оспорюваних прав та законних інтересів суб'єктів господарювання. Наступною ознакою є забезпечення захисту компетентними органами, наприклад правоохоронними органами, а також спеціальними, як наприклад Антимонопольний комітет України у випадку недобросовісної конкуренції. Варто зазначити, що основний захист здійснює суд, адже Основний Закон нашої держави гарантує конституційне право на звернення до суду і захист своїх прав та інтересів. Ще однією ознакою захисту є

закріплення в законодавстві способі захисту, що дозволяють досягнути зазначеної мети, адже порушення, невизнання чи оспорювання і призводить до виникнення способів захисту прав та інтересів.

Відтак у ч. 2 ст. 20 ГКУ законодавець визначає можливі способи захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання, мова йде про припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення; застосування штрафних санкцій; відшкодування збитків; і тд [3]. Суб'єкти господарювання реалізуючи своє конституційне право на захист, використовують не тільки способи захисту, а й засоби захисту таких прав та інтересів у відповідній формі. На підставі вищезазначеного можемо вважати, що правовий захист зазвичай має місце вже після порушення, невизнання чи оспорювання прав та інтересів.

Тому на підставі викладеного можемо сформулювати визначення, що захист прав та інтересів суб'єктів господарювання - це комплекс дій правового характеру, зокрема сукупність способів та засобів захисту, що застосовуються у разі порушення, невизнання, оспорювання прав та інтересів суб'єкта господарювання, спрямованих на відновлення таких прав, а також дотримання інтересів суб'єкта господарювання.

Формування системи захисту прав суб'єктів господарювання має враховувати особливості об'єкту захисту та, відповідно, правової природи конфлікту, який виникає з приводу суб'єктивних прав або інтересів [4, с. 10].

Погоджуюсь із думкою тих науковців, які вважають, що охорона є більш ширшим поняття порівняно із захистом й з думкою тих, що вважають ніби ці явища не можуть існувати одне без одного, адже охорона включає в себе систему заходів, прийомів, які спрямовані на запобігання та недопущення можливих порушень. Зокрема таку охорону можуть здійснювати уповноважені на те органи. Аналізуючи положення Конституції України, можемо вбачати, що у визначених нею термінологічних словосполученнях вживається поняття «охорона» для позначення широкого кола повноважень органів державної влади, що передбачають, зокрема недопущення та запобігання порушення. А відтак, С. Булавін та Т. Давидова зазначають, що саме запобігання та недопущення притаманне і охоронній функції права, адже містить у собі правовий вплив, спрямований на охорону загальнозначущих, найбільш важливих правовідносин, і подолання явищ, сторонніх суспільству. Домінантним спрямуванням охоронної функції слід вважати охорону тих відносин, які її потребують. Науковці зауважують, що охоронну права не слід сприймати лише у зв'язку з порушенням права, основне її призначення у запобіганні порушенням норм права. Це ж стосується і охорони як діяльності [5, с.27-31].

Завершуючи проведений аналіз стосовно проблеми співвідношення захисту та охорони законних прав та інтересів суб'єктів господарювання, варто зазначити, що охорона в цьому контексті це правовий засіб, який попереджає правопорушення і діє постійно, тобто становить собою сталий

процес і здійснюється з метою попередження, недопущення та запобігання порушень прав та законних інтересів, зокрема і суб'єктів господарювання, а захист – це активні дії, які вчиняються у зв'язку із порушенням, невизнанням або оспорюванням прав та законних інтересів і тягне за собою їх відновлення. Разом вони складають процес забезпечення та гарантування прав та законних інтересів суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Желіховська Ю.М. Співвідношення та розмежування понять «охорона» та «захист». *Науковий вісник міжнародного гуманітарного права*. 2015 №13 том 2. С. 18-21.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Неюрисдикційні форми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання: монографія / Н. В. Ільків, М. С. Долинська та ін.; за заг. ред. д. ю. н. М. С. Долинської. Львів : ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2020. 174 с.
5. Булавін С., Давидова Т. «Захист» та «охорона»: теоретичні аспекти юридичних термінів. *Історико-правовий часопис*. 2017. №1. С. 27-31.

Ніщук С.С.

здобувач вищої освіти

Інституту права

(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

Науковий керівник:

Мокрицька Н.П.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,

кандидат юридичних наук, доцент

(*Львівський державний університет
внутрішніх справ*)

РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ІНІЦІАТИВИ ПРАЦІВНИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних реаліях трудові правовідносини є одними з найбільш актуальних і поширених у суспільстві. Це пов'язано з тим, що більшість дорослого населення залучене до роботи на різноманітних підприємствах, установах та організаціях за трудовим договором. Трудовим договором визначаються взаємні права і обов'язки працівника та роботодавця. Законодавство про працю України забезпечує право вільного вибору місця

роботи, роду занять, а також безперешкодного переходу на будь-яку іншу роботу. Тому працівнику надається можливість розірвати трудовий договір за своєю ініціативою.

Антоненко О.А. зазначає що «розірвання трудового договору з ініціативи працівника відіграє вагомий роль у науці трудового права та є однією з найрозповсюдженіших правових підстав припинення трудових відносин, яка потребує детального наукового дослідження. На жаль, сьогодні не повною мірою відображаються потреби правового регулювання суспільних відносин, у тому числі відносин, які виникають під час розірвання трудового договору з ініціативи працівника. Сьогодні кожен працівник може звільнитися з роботи та перейти працювати туди, де він зможе отримати більшу заробітну плату за свою працю. Тому в сучасних умовах, коли трудове законодавство переживає кризу, розірвання трудового договору з ініціативи працівника в Україні потребує подальшого вдосконалення з урахуванням закордонного досвіду правового регулювання.» [1, с.219].

Згідно статті 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до

Підстави припинення трудового договору визначено статтею 36 Кодексу законів про працю України. Зокрема в п.4 ст.36 Кодексу законів про Працю підставою припинення трудового договору є розірвання трудового договору з ініціативи працівника (ст.38, 39) [2].

Також в Законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 19.07.2022 , а саме в статті 4 визначені особливості розірвання трудового договору з ініціативи працівника в умовах воєнного стану: «У зв'язку з веденням бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника він може розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури)» [5].

Відповідно до частини першої статті 38 КЗпП України працівник має право розірвати трудовий договір, укладений на невизначений строк, попередивши про це власника або уповноважений ним орган письмово за два тижні. У заяві про звільнення працівник не зобов'язаний вказувати причини звільнення. Заява про звільнення може бути подана як у період роботи, враховуючи і строк випробування, так і при відсутності на роботі, наприклад у період відпустки чи тимчасової непрацездатності. У разі, коли заява працівника про звільнення з роботи за власним бажанням зумовлена неможливістю продовжувати роботу (переїзд на нове місце проживання;

переведення чоловіка або дружини на роботу в іншу місцевість; вступ до навчального закладу; неможливість проживання у даній місцевості, підтверджена медичним висновком; вагітність; догляд за дитиною до досягнення нею чотирнадцятирічного віку або дитиною-інвалідом; догляд за хворим членом сім'ї відповідно до медичного висновку або інвалідом I групи; вихід на пенсію; прийняття на роботу за конкурсом, а також з інших поважних причин), власник або уповноважений ним орган повинен розірвати трудовий договір у строк, про який просить працівник.

Якщо працівник після закінчення строку попередження про звільнення не залишив роботи і не вимагає розірвання трудового договору, власник або уповноважений ним орган не вправі звільнити його за поданою раніше заявою, крім випадків, коли на його місце запрошено іншого працівника, якому відповідно до законодавства не може бути відмовлено в укладенні трудового договору. Відповідно до частини третьої статті 38 КЗпП України працівнику надано право у визначений ним строк розірвати трудовий договір за власним бажанням, якщо власник або уповноважений ним орган не виконує законодавство про працю, умови колективного чи трудового договору [7].

Присяжна Л. вважає, що строковий трудовий договір з працівником може бути припинений достроково за наявності підстав, передбачених законодавством, а саме:

1. На вимогу працівника. Відповідно до ст. 39 КЗпП Строковий трудовий договір (пункти 2 і 3 ст. 23 КЗпП) підлягає розірванню достроково на вимогу працівника в разі його хвороби або інвалідності, які перешкоджають виконанню роботи за договором, порушення роботодавцем законодавства про працю, колективного або трудового договору та у випадках, передбачених частиною першою статті 38 КЗпП.

2. У зв'язку з веденням бойових дій. Статті 4 Закону «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» передбачено, що у зв'язку з веденням бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника він може розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури).

3. За згодою сторін трудового договору. Сторони трудового договору (працівник і роботодавець) можуть дійти взаємної згоди про дострокове припинення дії укладеного трудового договору. Ініціатива щодо припинення трудових відносин за згодою сторін (п. 1 ст. 36КЗпП) може бути як працівника так і роботодавця. Для звільнення за згодою сторін має бути досягнута згода обох сторін трудового договору [4].

Отже, розірвання трудового договору з ініціативи працівника полягає в тому, що в сучасних умовах трудові правовідносини в Україні надають

працівникам можливість розірвати трудовий договір за своєю ініціативою з дотриманням певних правил та умов. Ця можливість базується на Конституції України, яка гарантує право на працю та вибір місця роботи, а також на відповідних законодавчих актах. Загалом, система розірвання трудових договорів з ініціативи працівника в Україні регулюється законодавством та забезпечує збалансовані права та обов'язки для обох сторін трудових відносин, сприяючи гнучкості та свободі вибору кожного працівника щодо його майбутньої професійної та особистої кар'єри.

Список використаних джерел:

1. Антоненко О.А. Правова природа поняття розірвання трудового договору з ініціативи працівника. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С.219-223. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/1-2/40.pdf>
2. Кодекс законів про працю України: Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII: станом на 1 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Присяжна Л. У яких випадках працівник має право розірвати строковий трудовий договір за власною ініціативою? URL: https://biz.ligazakon.net/news/221728_u-yakikh-vipadkakh-pratsvnik-ma-pravo-rozrvati-strokoviy-trudoviy-dogovr-za-vlasnoyu-ntsativoyu
5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>
6. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника. *Міністерство юстиції України*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11349
7. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника. URL: <https://ibuhgalter.net/news/4883>

Поліщук О.В.
здобувач вищої освіти
Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Ільків Н.В.
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Проблеми забезпечення інтеграції та диференціації екологічно правового регулювання є сталими та невід'ємними аспектами в усіх державах, включаючи Україну. Ця необхідність стає особливо актуальною в умовах глобалізації, коли суспільство та держава рухаються шляхом формування громадянського суспільства в незалежній і суверенній Україні, де встановлені демократичні засади розвитку.

У контексті екологічного права, термін "диференціація" може вказувати на процес або політику, за якої різні стандарти, норми, правила чи обмеження застосовуються до різних видів діяльності або галузей, в залежності від їхнього впливу на навколишнє середовище. Диференціація може впливати на такі аспекти екологічного права:

1. Регулювання забруднення: в екологічному праві диференціація може передбачати різні норми та обмеження для підприємств, які викидають забруднюючі речовини в навколишнє середовище. Великі промислові компанії можуть підпадати під більш суворий контроль, ніж менші суб'єкти, з метою зменшення негативного впливу на довкілля.

2. Спеціалізовані стандарти: для окремих галузей, які мають особливий вплив на довкілля, можуть встановлюватися спеціалізовані стандарти та вимоги щодо збереження природних ресурсів та біорізноманіття.

3. Фінансові заходи: диференціація може також стосуватися податків, штрафів, тарифів та інших фінансових інструментів, які регулюються відповідно до різного рівня екологічного впливу. Наприклад, заохочення застосовувати більш екологічно чисті технології через податкові пільги.

4. Міжнародний аспект: у міжнародному екологічному праві диференціація може означати визнання та регулювання різних рівнів зобов'язань країн щодо зменшення екологічного впливу, з урахуванням їхнього рівня розвитку і інших факторів.

Диференціація у екологічному праві спрямована на досягнення балансу між збереженням природних ресурсів і захистом довкілля, та сприянням сталому розвитку економіки.

Поняття "інтеграція" в екологічному праві відноситься до концепції, що передбачає врахування аспектів охорони навколишнього середовища та сталого розвитку в усіх сферах права, ухвалення рішень та діяльності суспільства. Основна ідея інтеграції у контексті екологічного права полягає в тому, щоб забезпечити взаємодію та врахування екологічних аспектів у всіх сферах життя і діяльності, не обмежуючися лише окремими екологічними нормами чи законами.

Основні аспекти інтеграції у екологічному праві включають:

1. Інтеграція в законодавство: передбачає включення принципів охорони навколишнього середовища та сталого розвитку у всі аспекти законодавства, включаючи економічні, соціальні та інші.

2. Інтегроване управління природними ресурсами: вимагає координації дій та регулювання використання природних ресурсів з метою забезпечення їхнього сталого використання та збереження.

3. Оцінка впливу на довкілля: Інтеграція передбачає проведення оцінки впливу на довкілля при прийнятті важливих рішень, таких як будівництво, розвиток інфраструктури та інші проекти, щоб врахувати можливі екологічні наслідки.

4. Співробітництво та консультації: Інтеграція також передбачає залучення громадськості та зацікавлених сторін до процесу прийняття рішень і консультацій з метою досягнення більшої легітимності та підтримки для екологічних заходів.

Загальна мета інтеграції у екологічному праві полягає в створенні більш сталого та екологічно освіченого суспільства, де питання охорони навколишнього середовища і сталого розвитку враховуються на рівні законодавства та прийняття рішень у всіх галузях діяльності.

Дві різні стратегії в розвитку екологічного права мають обґрунтовані підстави. Одна з них - це диференційований підхід, що вимагає різних підходів до регулювання використання та захисту земель, вод, лісів і природних ресурсів враховуючи їхню унікальність. Інший - це інтегрований підхід, що покладає акцент на об'єднання регуляційних зусиль для управління цими ресурсами в комплексі, враховуючи спільні соціальні відносини та потреби суспільства. Ці дві стратегії виникають з необхідності правового врегулювання використання і збереження природних ресурсів, таких як земля, вода, ліси, з огляду на їхню унікальність і різну суспільну важливість.

Інтегрований підхід до розвитку цієї сфери обумовлений тим, що природа (навколишнє природне середовище) сприймається як єдиний об'єкт, в якому всі процеси і явища взаємозалежні і взаємовпливають одне на одного. Зміни у стані водних ресурсів, земель і атмосферного повітря, викликані природними законами, мають відбиття на всьому природному середовищі. У зв'язку з цим необхідні спільні підходи, загальні принципи і механізми регулювання соціальних екологічних відносин.

Найбільшої уваги, щодо проблем інтеграції та диференціації в Україні доклав саме В.І. Андрейцев. Важко не погодитись з його поглядами та обґрунтуваннями саме екологічного права [1, с. 9]. Погоджуюсь з його думкою про такі підходи, як: фізико-біологічний, технологічний, економічний, соціальний та державно-правовий і, що саме з них потрібно розглядати екологічну безпеку [1, с. 10, 25].

Диференціація в системі правовідносин екологічного права полягає в тому, що для різних видів екологічних проблем (наприклад, забруднення повітря, водойм, оброблення відходів тощо) можуть встановлюватися відмінні норми та стандарти регулювання. Це враховує специфіку кожного конкретного екологічного виклику. Однак, коли йдеться про питання екологічної безпеки, які стосуються загрози для природного середовища,

здоров'я та життя людей, вони можуть потребувати окремого блоку правового регулювання. Це через те, що такі ситуації можуть бути критичними і вимагати надзвичайних заходів та строгих стандартів безпеки. Отже, диференціація в екологічному праві може включати в себе різницю у регулюванні екологічних аспектів залежно від їхнього рівня ризику та важливості для загального блага.

Враховуючи, що інтеграція екологічної політики в програми соціально-економічного розвитку має велике значення, необхідно більш детально розглянути цей аспект. Це означає, що для ефективного управління впливом на довкілля і забезпечення сталого розвитку потрібно розробити і впровадити відповідні норми та закони, які регулюватимуть взаємодію суспільства і природи. Ці правові норми повинні відображати найкращий міжнародний досвід у сфері екологічного управління і забезпечення сталості, а також враховувати конкретні потреби і особливості кожної країни чи регіону. Це включає в себе створення механізмів для моніторингу стану довкілля, контролю за використанням природних ресурсів, встановлення відповідальності за екологічні порушення та сприяння збалансованому розвитку, де економічний і соціальний розвиток об'єднуються з охороною природи

Зрозуміло, що в основі цих інтеграційних процесів повинен бути національний план екологічної політики, який має на меті захист прав людини, забезпечення безпечних умов життя та здоров'я.

У підсумку, інтеграція та диференціація в екологічному праві України є необхідними процесами, які допомагають врахувати різноманітні аспекти та виклики, пов'язані з охороною природи та забезпеченням екологічної безпеки в умовах незалежної країни та глобальних екологічних проблем.

Список використаних джерел:

1. Андрейцев В. І. Екологічне право України: проблеми інтеграції та диференціації. *Проблеми інтеграції та диференціації в екологічному праві* : матеріали Всеукраїнського наук.-практ. круглого столу, 25 верес. 2014 р., м. Дніпропетровськ. Дніпропетровськ, 2014. С. 5-33.

Пецюх Ю.С.

здобувач вищої освіти

Інституту права

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Мокрицька Н.П.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,

кандидат юридичних наук, доцент

(Львівський державний

ВИПРОБУВАННЯ ПРИ ПРИЙНЯТТІ НА РОБОТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до ст. 2 Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-ІХ, при укладенні трудового договору в період дії воєнного стану умова про випробування працівника під час прийняття на роботу може встановлюватися для будь-якої категорії працівників. [1] В такий спосіб вводяться обмеження трудових прав працівника, оскільки згідно ст. 26 Кодексу Законів про працю України від 10.12.1971. № 322-VIII (далі – КЗпП України) визначені умови застосування випробувального строку та встановлені категорії осіб, які не підлягають випробуванню. Також тут зазначено, що при укладенні трудового договору угодою сторін може бути обумовлене випробування з метою перевірки відповідності працівника роботі, яка йому доручається. Умова про випробування повинна бути застережена в наказі (розпорядженні) про прийняття на роботу. В період випробування на працівників поширюється законодавство про працю, що означає, що, з одного боку, працівник зобов'язаний виконувати усі трудові обов'язки, покладені на нього трудовим договором і законодавством, а з іншого - випробування не тягне ніяких обмежень трудових прав працівника. [2]

Відповідно до ст. 27 КЗпП України, строк випробування у разі прийняття на роботу, якщо інше не встановлено законодавством України, не може перевищувати трьох місяців, а в окремих випадках, за погодженням з відповідним виборним органом первинної профспілкової організації, — шести місяців, у разі прийняття на роботу робітників — одного місяця. У спеціальному законодавстві може бути передбачено більш тривалий період випробування. Строк початку випробування відлічується з першого дня роботи працівника.

Якщо працівника в період випробування не було на роботі через тимчасову непрацездатність або з інших поважних причин, строк випробування може бути продовжено на відповідну кількість днів, протягом яких він був відсутній (ст. 27 КЗпП України). [2]

Зауважимо, що право проводити випробування за законодавством належить роботодавцю, а працівник не має аналогічного права щодо "випробування" роботодавця, умов роботи. У зв'язку з цим працівник, котрий забажав звільнитися до закінчення випробувального строку, звільняється на загальних підставах за власним бажанням, попередивши власника за два тижні, а за наявності поважних причин власник зобов'язаний звільнити працівника у строк, про який той просить (ст. 38 КЗпП України). [2]

У період випробування за наявності підстав працівник може бути звільнений з ініціативи власника, наприклад, за порушення трудової дисципліни, за прогул (ст. 40 КЗпП України). [2]

Відтак основна проблема, яка повстала в умовах воєнного стану полягає у наданні можливості роботодавцю встановлювати випробування усім працівникам. На думку Коваленко О. О. «на теперішній час, ефективність дії Закону України від 15 березня 2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» у частині непопулярних заходів для працівників, зокрема щодо відсутності заборони на встановлення випробування, дозволу звільняти за ініціативою роботодавця під час відпустки або відсутності внаслідок тимчасової непрацездатності є негативною, і, вочевидь, зміст даного закону має бути змінено на користь переходу до заходів, які б відновлювали баланс інтересів сторін трудового договору і не забували про волю працівника.[3]

Якщо за результатами випробування роботодавцем встановлено невідповідність працівника займаній посаді, на яку його прийнято, то він має право протягом строку випробування звільнити такого працівника, письмово попередивши його про це за 3 дні. Отже, роботодавець повинен видати наказ за три дні до звільнення працівника із наступним формулюванням: «Звільнити (ППП працівника) з посади (назва займаної посади) з (дата звільнення) у зв'язку з встановленням невідповідності виконуваній роботі протягом строку випробування, п.11 ст.40 КЗпП України».

Однак, розірвання трудового договору з цих підстав може бути оскаржене працівником в порядку, встановленому статтею 232 КЗпП України. [2]

Безперечно, аналіз чинного трудового законодавства щодо випробування під час прийняття на роботу потребує ще і дослідження зарубіжного досвіду з цього питання, який, можливо, був би позитивним для України. Зокрема, Менів Л. розглядає правове регулювання трудових відносин у країнах близького зарубіжжя. Так, у Законі Латвійської Республіки «Про працю» випробування під час прийняття на роботу називається перевіркою. Під час укладання трудового договору може бути призначена перевірка для визначення відповідності працівника дорученій йому роботі. Якщо призначення перевірки не обумовлено в трудовому договорі, договір вважається укладеним без перевірки. Перевірку не призначають для осіб, які не досягли 18-річного віку. Термін перевірки не може перевищувати трьох місяців. У згаданій строк не включають тривалість тимчасової непрацездатності та інший час, протягом якого працівник не виконував роботу з поважних причин. Під час перевірки роботодавець і працівник мають право розірвати договір, попередивши про це в письмовій формі за три дні до розірвання. Роботодавець, розриваючи трудовий договір під час перевірки, не зобов'язаний вказувати причини такого розірвання. [4, С. 113]

Отже, випробування при прийнятті на роботу є важливою складовою процесу найму в Україні. Воно стимулює підвищення якості відбору кандидатів, підвищення продуктивності працівників, мінімізацію ризиків та створення об'єктивних критеріїв відбору. Загалом, випробування при

прийнятті на роботу є важливим інструментом для забезпечення відповідності кандидатів вимогам посади та забезпечення успішного розвитку організації. Вони сприяють покращенню якості найму та зменшенню ризиків для бізнесу в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/2136-20>
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971. № 322-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Коваленко О. О. Реформація випробування при прийнятті на роботу як умови основної форми реалізації права на працю: проблеми свободи волі сторін трудового договору у період режиму воєнного стану. *Сучасний розвиток державотворення та право творення в Україні: проблеми теорії та практики*. Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції. 2022 р. С. 88-91.
4. Менів Л. Випробування при прийнятті на роботу: перспективи розвитку. *Підприємство, господарство і право*. 2019. №3. С. 110-115

Примачок О.Р.
здобувачка вищої освіти
Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Ільків Н.В.
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки розроблено відповідно до ст. 16 Конституції України [1], якою визначено, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави.

Нинішню екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду через нехтування

об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу України. Відбувалися структурні деформації народного господарства, за яких перевага надавалася розвитку в Україні сировинновидобувних, найбільш екологічно небезпечних галузей промисловості.

Впровадження у виробництво найновіших досягнень науки і техніки, поява нових технологій, енергоджерел і матеріалів призвели до революційних змін у житті суспільства. Людство вступило в епоху науково-технічної революції, що посилює антропогенний вплив на природу [2].

Зростаючі потреби суспільства і виробництва обумовлюють подальше прискорення темпів науково-технічного прогресу. Цілком зрозуміло, що чим вищий історичний етап розвитку суспільства, тим більшою мірою стан природного середовища детермінується цілепокладаючою людською діяльністю. Поглиблення і розширення масштабів такої діяльності можуть призвести до глобальних суперечностей у розвитку цивілізації, які можна подолати лише шляхом проведення докорінних змін у рамках розвитку самого суспільства.

Війна в Україні впливає не лише на продовольчу безпеку та має економічні наслідки для всіх країн. Сьогодні це ще й питання екологічної безпеки та спільного майбутнього. Бо істина, яку не розуміє РФ, однак усвідомлює весь світ, дуже проста: будь-який воєнний конфлікт не має локального характеру, коли йдеться про довкілля. Екосистеми не можна розділити умовними кордонами, просто намалювавши їх на карті. Якщо руйнується природна рівновага в одній геолокації, це обов'язково відчуте інша.

Від ворожої техніки гине європейське біорізноманіття. Це тисячі видів рослин, які занесені до Червоної книги України і охороняються законом. Бойові дії порушують спокій диких тварин. Вони або гинуть, або намагаються втекти з гарячих точок.

РФ веде бойові дії на заповідних територіях міжнародного та європейського значення, чим знищує середовища існування рідкісних і ендемічних видів та оселищ. Це може змінити поведінку птахів, включаючи їх міграцію. Щоб всі розуміли, якими можуть бути наслідки від вторгнення РФ в Україну, наведу лише один приклад. Коли у 2015 році російські війська почали використовувати Криву косу на Донеччині для висадки десанту, там зникло усе різноманіття птахів. Хоча до цього на узбережжі масово гніздилися три тисячі пар червонокнижних мартинів каспійських. Це була їхня найбільша колонія в Європі.

Воєнні дії нищать ліси України, що також вплине і на продовольчу безпеку світу. Бойові дії наразі відбуваються в східних та південних областях України. Для цих регіонів характерна низька лісистість. Але тут ліси виконують захисні функції. Знищення та пошкодження їх позначиться на кліматі цих регіонів та може призвести до значних ерозійних процесів.

Зокрема, на півдні України наслідками можуть бути вітрова ерозія та опустелювання. Це, звичайно, вплине на сільське господарство.

Загалом, майже три мільйони гектарів лісу в Україні були охоплені війною від початку повномасштабного вторгнення росії. Для порівняння – це майже територія Бельгії. Коли ж росії під тиском української зброї з ганьбою втікли із Житомирщини, Київщини, Чернігівщини та Сумщини, під окупацією залишається 567 тисяч гектарів лісів України.

Сучасна екологічна ситуація складалась стихійно в ході діяльності людей, спрямованої на задоволення їхніх потреб. Людина досягла висот сучасної цивілізації завдяки тому, що постійно змінювала природу у відповідності зі своїми цілями. Люди досягали цілей, на які розраховували, але одержували наслідки, яких не чекали.

Взаємодія людини з природою у процесі виробництва та споживання для забезпечення існування людства загалом є об'єктивним явищем.

Отже, постають дві взаємопов'язані проблеми:

- перша - вплив обмеженості природних ресурсів на їх використання і розвиток суспільного виробництва, зростаюче забруднення середовища;
- друга - необхідність розробки комплексу заходів щодо ліквідації цієї небезпеки для подальшого розвитку суспільства [3].

Природокористування має загальний характер, оскільки будь-який вид діяльності людей викликає зміни природного середовища. Ускладнення взаємозв'язків у природних, виробничих і соціальних системах, зростання пріоритету природогосподарських зв'язків викликають необхідність їх регулювання.

Природне середовище - невід'ємна умова життя людини і суспільного виробництва, оскільки воно є необхідним середовищем існування людини і джерелом потрібних йому ресурсів.

Під впливом людини відбуваються величезні зміни природного середовища, з чим пов'язана необхідність його охорони. В ХХ ст. людина проклала нові шляхи переміщення енергії і речовини в географічній оболонці, подекуди значною мірою порушивши екологічну рівновагу.

Величезні масштаби змін, що їх вносить сучасна людина в природні умови на Землі, передбачив ще на початку сторіччя видатний учений В.І.Вернадський.

Людство протягом усієї своєї історії неодноразово вступало в протиборство з силами природи, що спричиняло кризові ситуації. Найтипівішими в минулому були продовольчі кризи.

Головний фундамент життя - ґрунти - всюди на Землі деградують, зменшуються за площею. Не менш драматична ситуація з водою. В засушливих зонах води не вистачає так само, як і хліба. Швидкими темпами винищуються ліси. Наприклад, тропічні ліси зменшуються щосекунди на площу футбольного майданчика. За таких темпів у Південній Америці та Африці цих лісів не залишиться вже через 40-50 років.

Знищення лісів призводить до ерозії ґрунтів, планетарних змін клімату, патологічних змін в рослинному і тваринному світі. Якщо на початку століття зникав один вид тварин за рік, то зараз один вид тварин зникає щоденно. І цей процес прискорюється. В Європі під загрозою зникнення перебувають дві третини птахів, третина метеликів, більше половини рептилій та земноводних. Залишитися на Землі лише з воронами, горобцями і тарганами - перспектива далеко не радісна. Втративши сусідство з розмаїттям форм життя, людина багато чого втратить у собі самій, настане неминуча дегуманізація.

Глобальною є проблема відходів. У широкому розумінні відходи - це все те, що людина викидає на планету в результаті господарювання, одержання енергії та всієї життєдіяльності. Це - вихлопні гази автомобілів, нечистоти промисловості і сільського господарства, побуту, дим та гази з труб. Лише вуглекислого газу в атмосферу щоденно викидається 5 млрд. т - по тонні на кожну людину. До відходів слід віднести і нафтові плями, згубні для життя океанів. На кожен квадратний кілометр океанської площі припадає 17 т різних відходів суші. Відходами є й важкі метали та отруйні речовини, які насичують ґрунт, повітря, воду і харчопродукти.

Відходи - це і паливо атомних; електростанцій, надійно захоронять які поки що не навчились (а єдиний на території колишнього Союзу могильник радіоактивних відходів з атомних електростанцій в Краснодарському краї відмовився приймати відходи України).

Відходи - це пластики, що не розкладаються в землі (в воді їх ковтають морські тварини і від цього гинуть). Відходи - це хімікати, що витікають із звалищ в ґрунтові води. Відходи - це і просто побутове сміття.

Особливе занепокоєння викликає проблема, для якої не існує кордонів - глобальні зміни клімату. Викиди в атмосферу різних газів створюють парниковий ефект, знищують навколо планети озоновий шар. Наслідком цього є всесвітнє потепління - середня глобальна температура в Північній півкулі за останні 100 років підвищилась на 0,5 °С. Якщо така тенденція збережеться, найближчим часом почнеться танення льоду в Арктиці. В сукупності з іншими екологічними проблемами глобальне потепління може виявитись вирішальним для долі людства.

Безсумнівним є зв'язок цих явищ із життєдіяльністю людини, і не рахуватись з ними неможливо. Досвід показує, що закликів і побажань вчених, які краще інших усвідомлюють, на краю якої прірви ми стоїмо, недостатньо. Необхідне пробудження громадських діячів, політиків, економістів, лікарів, технологів, зрештою - всіх людей. Усі життєві процеси в усіх державах повинні розглядатися насамперед з точки зору екології потрібне не просто екологічне мислення, треба всіма доступними засобами формувати екологічний світогляд [4, С.172].

В умовах науково-технічного прогресу значно ускладнились взаємовідносини суспільства з природою. Людина отримала можливість впливати на хід природних процесів, підкорила сили природи, почала

опанувати майже всі доступні відновні і невідновні природні ресурси, але разом з тим забруднювати і руйнувати довкілля.

До кінця ХХ в. забруднення навколишнього середовища відходами, викидами, стічними водами всіх видів промислового виробництва, сільського господарства, комунального господарства міст набуло глобального характеру і поставило людство на грань екологічної катастрофи.

Втручання людини у природні процеси різко зростає і може спричиняти зміну режиму ґрунтових і підземних вод у цілих регіонах, поверхневого стоку, структури ґрунтів, інтенсифікацію ерозійних процесів, активізацію геохімічних та хімічних процесів у атмосфері, гідросфері та літосфері, зміни мікроклімату тощо. Сучасна діяльність, наприклад, будівництво гідротехнічних споруд, шахт, рудників, доріг, свердловин, водойм, дамб, деформація суші ядерними вибухами, будівництво гігантських міст, обводнення і озеленення пустель, та інші повсякденні аспекти діяльності людини, вже викликали значні видимі і приховані зміни довкілля.

Систему екологічної безпеки створюють і розвивають відповідно до Конституції України, указів Президента України, постанов Уряду, державних програм у цій сфері.

Під державною системою екологічної безпеки розуміють сукупність державних заходів (правових, економічних, технічних, гуманітарних і медичних), спрямованих на підтримання рівноваги між екосистемами та антропогенними й природними навантаженнями.

Вимоги екологічної безпеки знаходять своє закріплення в обов'язкових нормах, правилах, стандартах щодо охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів тощо. Так, у ст. 33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачена система екологічних нормативів. Вони встановлюють гранично допустимі викиди та скиди в навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин, рівні допустимого шкідливого впливу на нього фізичних та біологічних факторів. Це дає змогу стверджувати, що в сучасних умовах забезпечення екологічної безпеки стало розвиватися як самостійний напрямок діяльності держави і суспільства.

Пріоритети державної політики в галузі охорони навколишнього середовища та природних ресурсів визначаються «Основними напрямками державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» затвердженими Постановою Верховної Ради України.

Подолання екологічних загроз є складовою економічної політики держави та основним завданням політики екологічної. Субординація політик не має методологічно усталеної парадигми. І це вимагає певного екскурсу до методологічних проблем та засад визначення ролі і місця екологічної безпеки в системі національної безпеки у контексті забезпечення безпеки економічної. Так, перш за все, не можна не погодитись з Б. Губським відносно того, що у

стратегічному (глобальному) сенсі економічну безпеку гарантує лише конкурентоспроможна економіка. Водночас держава практичним господарським управлінням переважно вирішує лише локальні завдання і досягає локальних цілей, що становлять повсякденну актуальність, і орієнтує на це всі вектори державної політики [5].

Отже, екологічна криза змушує відмовитися від економічної парадигми в політиці. Правильною буде політика, яка зможе якнайбільше зберегти природні основи навколишнього світу, але аж ніяк не та, котра сприяє максимальному економічному зростанню, нехтуючи екологічними проблемами суспільства. Екологічна криза як глобальна криза цивілізації – це криза діючих механізмів адаптації соціуму в навколишньому соціальному і природному середовищі. Людське співтовариство не встигає адаптуватися до мінливого довкілля, насамперед через інерційність мислення, і тому втрачає здатність до саморегуляції.

Список використаних джерел:

1. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Крук В.Ю. Екологічна політика України: сучасний стан та перспективи розвитку (регіональний аспект). *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. праць. ОРІДУ. О., 2006. Вип. 2(26). С. 264-270.
3. Копанчук В. Екологічна безпека як складова національної безпеки України: сучасні концепції та підходи. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. № 2 (97). С. 45-49.
4. Національна доповідь України про гармонізацію життєдіяльності суспільства у навколишньому природному середовищі: Спец. Вид. до п'ятої Всеєвропейської конф. міністрів навколишнього природного середовища «Довкілля для Європи». К., 2003.
5. Коробко М. Перша Всеукраїнська конференція екологічної громадськості: влада не спрацьовує з громадськістю для подолання екологічної кризи. *Погляд громадськості: Екологічна політика в Україні*. Матеріали Першої всеукраїнської конференції екологічної громадськості (Київ, 15-16 грудня 2000 р.). К.: Інфотерра, 2001.
6. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

Шмагало А. Н.
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Яновицька А.В.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Основна мета сучасного механізму банкрутства організацій полягає в збереженні діючого бізнесу. Процедури банкрутства у розвинених країнах мають низку особливостей і значно різняться за своєю результативністю. В Україні дана процедура найчастіше закінчується перерозподілом власності, капіталу та повної ліквідацією підприємства. Одним із найважливіших принципів зарубіжного законодавства є надання боржнику, який заявив про своє банкрутство, реорганізувати виробництво та домогтися фінансової стабілізації.

Головні проблеми вітчизняного законодавства про банкрутство – у його молодості. У Європі конкурсне право почало з'являтися вже в XIII столітті – з розвитком торгівлі та кредитних відносин. Так, в Італії перші конкурсні статuti з'явилися 1244 року у Венеції. Через 200 років – у 1488 році – у Генуї. Італійське конкурсне право було спрямоване насамперед на регулювання торгової неспроможності, оскільки саме купці впадали в несплатність [1, с. 231].

Закон України «Про банкрутство» був одним із перших законів, які були прийняті в країнах СНД і регулювали питання неплатоспроможності суб'єктів господарювання. На жаль, зазначений закон не є типовим нормативним актом у сфері правового регулювання банкрутства. Судова практика виявила велику кількість недоліків [2, с.10].

Питання, пов'язані із залученням осіб до субсидіарної відповідальності в процедурах неспроможності, на території Республіки Молдова врегульовані Законом Республіки Молдова «Про неспроможності» № 149 від 29.06.2012 р [3] (далі - ЗНРМ). ЗНРМ виділяє три види суб сідіарной відповідальності:

1. за умисне доведення боржника до неспроможності (ч. 1 ст. 15 ЗНРМ);
2. за неподання (несвоєчасне подачу) до суду позовної заяви про відкриття процедури неспроможності (ст. 14 ЗНРМ); через не передачу тимчасового керуючого фінансово-господарської документації (ст. 27 ЗНРМ).

Кодексом України з процедур банкрутства № 2597-VIII від 18.10.2018 р [4] (далі - КУзПБ), яким врегульовані правовідносини в сфері неплатоспроможності юридичних і фізичних осіб, також встановлено юридичну відповідальність стосовно до всіх вищеописаних ситуацій, проте з деякими відмінностями. Так, при несвоєчасному зверненні боржника із заявою до суду про відкриття процедури банкрутство в разі настання загрози неплатоспроможності керівник боржника залучається до солідарної відповідальності (ч. 6 ст. 34 КПБ).

У 2023 році процедури банкрутства в Україні зазнали суттєвих змін у зв'язку з необхідністю приведення законодавства у відповідність до стандартів ЄС та врахування викликів, спричинених воєнним станом.

Верховна Рада прийняла 2 закони, які вносять низку новел у процедуру банкрутства з метою її спрощення та автоматизації, а також усунення багатьох недоліків у Кодексі України з процедур банкрутства.

Зокрема, 15 квітня 2023 року набули чинності зміни до Кодексу законів про працю України, внесені Законом № 2971-ІХ. Крім того, 13 липня 2023 року Верховна Рада України прийняла очікуваний закон №2911-ІХ. Закон № 2911-ІХ доповнює КУзПБ такими тимчасовими положеннями, які діятимуть на час воєнного стану в Україні та протягом шести місяців з дня його припинення або скасування:

- можливість проведення засідань та комітету кредиторів дистанційно (через відеоконференцію та опитування);

- звільнення арбітражного керуючого від дисциплінарної відповідальності за невиконання обов'язків, встановлених Кодексом законів про працю України, у разі неможливості їх виконання, у зв'язку з проведенням ворожих дій у місцях, де боржник, кредитор, майно місцезнаходження боржника, місцезнаходження або місце проживання або місце проживання арбітражного керуючого;

- можливість продовження судом деяких процесуальних умов: попереднє судові засідання, вимога в рамках провадження у справі про банкрутство про скасування правочинів, вчинених боржником, дія мораторію на задоволення вимог кредиторів, оголошення про утримання першої, повторний та/або другий повторний аукціон, виконання плану санації або реструктуризації заборгованості боржника, порядок розпорядження майном, ліквідація, реструктуризація заборгованості боржника та погашення заборгованості боржника;

- призупинення нарахування процентів за зобов'язаннями боржника перед кредиторами, реструктуризованими згідно з планом санації або планом реструктуризації заборгованості боржника. Штрафи за невиконання боржником цих зобов'язань не накопичуються;

- можливість відкриття провадження у справі про банкрутство боржника без внесення авансу керуючому арбітражного провадження на депозитний рахунок суду;

- проведення обов'язкової оцінки збитків та/або збитків, завданих боржнику внаслідок збройної агресії проти України, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [5].

Процедури корпоративного банкрутства різних країн відрізняються у двох ключових аспектах: по-перше, способом балансування інтересів боржника та кредиторів; по-друге, ступенем участі суду чи інших регулюючих органів. З одного боку, знаходяться процедури, орієнтовані на досягнення домовленості боржником і кредиторами, з іншого – адміністративні

процедури. Основою альтернативних підходів, які застосовують у США, є британська практика банкрутств. З ризиком надмірного спрощення можна сказати, що концепції інших країн є комбінацією елементів британської та американської моделей банкрутства [6].

Кодекс про банкрутство США містить дві глави, що регулюють банкрутство компанії. Глава 7 визначає порядок ліквідації активів фірми та розподілу надходжень від їхнього продажу між кредиторами. Процедура гол. 11 на відміну ліквідації дозволяють неспроможній фірмі продовжувати діяльність. В основі цього лежить ідея, що майбутні прибутки можуть бути більшими, ніж поточна ліквідаційна вартість підприємства. Менеджмент, як правило, але не завжди залишається на чолі компанії.

Корпоративне банкрутство в США спрямоване на захист інтересів боржника (менеджменту) з метою збереження бізнесу навіть за рахунок коштів кредиторів. Директорат компанії зберігає контроль над бізнесом, доки план реорганізації проводиться у життя. Навпаки, у Великій Британії пріоритет віддається проведенню виплат за вимогами кредиторів. Як правило, контроль над бізнесом переходить до керуючого у справах про неспроможність, який представляє інтереси кредиторів. У банкрутство більшою мірою регулюється законодавством. У Великій Британії процедури банкрутства ґрунтуються переважно на договірному підході [7].

Основна реорганізаційна процедура банкрутства у Великій Британії – адміністративне управління майном боржника (*administrative receivership*). Це контрольований кредиторами процес із незначною участю суду або навіть без нього. У межах цієї процедури кредитор, має переваги права вимоги, призначає управляючого конкурсної масою [6].

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що законодавство України повною мірою відповідає виявленим загальним принципам та містить основні елементи механізмів банкрутства. Враховуючи практику інших країн та механізми реалізації процедур банкрутства підприємства в Україні варто: збільшити можливість впливу кредиторів у реорганізаційних процедурах; збільшити вплив судових органів на ухвалення рішення про реабілітацію підприємства з досвіду зарубіжних країн; проведення грамотного аналізу фінансового стану боржника та обґрунтування можливості його реабілітації у строки, встановлені законодавством про банкрутство.

Список використаних джерел:

1. Хомко Л. В., Яновицька А. В. Правове регулювання банкрутства: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 280 с.
2. Щербина В. С. Господарсько-правова відповідальність: галузевий підхід, особливості застосування та напрямки подальших наукових досліджень. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. К., 2015. С. 10-15.
3. *Insolvabilității: Lege Republica Moldova № 149, 29.06.2012*. URL: <http://lex.justice.md/ru/344788/>.

4. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>
5. Нововведення у процедурі банкрутства: що змінилось у 2023 році. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/21/702469/>
6. Чорна Ю.В. Світові системи банкрутства: господарсько-правовий аспект: дис...канд.юрид.наук. К. 2018. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/Зbac_pravo/Chorna-YU.-Svitovi-systemy-bankrutstva.pdf
7. Тищенко Н. Світові стандарти банкрутства – порівняння з українським законодавством. URL: <https://nobili.ua/news/publications/svitovi-standarty/>

Яворський В.В.

здобувач вищої освіти

Інституту права

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Ільків Н.В.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,

кандидат юридичних наук, доцент

(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Право власності Українського народу на землю зазначено у статті 13 Конституції України Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією. [1]

Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону. Власність зобов'язує. Власність не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству. Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом.

Також це право народу згадується у частині 1 статті 318 ЦК України, відповідно до якої суб'єктами права власності є Український народ та інші учасники цивільних відносин. [2]

Проте незважаючи на зазначення такого права в Конституції та ЦК України, це право українського народу не згадується у земельному законодавстві. У статті 80 Земельного кодексу України [3] є перелік суб'єктів,

які мають право власності на землю, але Українського народу як суб'єкту права власності, там не зазначено.

Виходячи із змісту статті 13 Конституції таке право реалізується державними органами та органами місцевого самоврядування, але не зазначається яким чином вони повинні реалізувати це право. Не існує ніякого законодавчого розуміння інтересу Українського народу при реалізації права на землю. Статтею визначено тільки те, що таке право не може реалізовуватись на шкоду людині та суспільству.

Схожої думки дотримується Андрій Правдюк. У своїй праці він зазначає, що право власності на землю є однією з найбільш актуальних проблем у науці конституційного права, адже закріплене у Конституції України право власності на землю донині не знайшло свого належного відображення у земельному, цивільному, господарському законодавстві. [4, с.127]

Деякі вчені тлумачать зміст цієї статті як соціалізацію земель та заперечення приватної власності на землю, так що вся земля повинна належати народові на праві власності, а всім іншим фізичним та юридичним особам - на праві користування.

Таке тлумачення цієї норми створює велику низку проблем при спробі її практичної реалізації. Реалізація цього тлумачення потребує гігантських змін у цивільному та земельному законодавстві. Це нівелює право власності на землю, і в результаті потрібно буде проробити норми для права користування на землю, при тому неможливо створити одну універсальну норму, оскільки таке користування буде істотно відрізнятись в залежності від використання земельної ділянки. Виникатиме питання з тим як право користування на земельну ділянку буде реалізовуватись при спадкуванні будинку.

Також існує інше розуміння норми, викладеної у статті 13 Конституції щодо права власності Українського народу на землю. Так науковці вважають, що ця норма не має юридичного змісту і має бути виключена із основного закону. Аргументують вони це тим, що Український народ за земельним законодавством не виступає як суб'єкт земельних відносин і не може виступати власником землі, а тому вся земля повинна належати державі як основне національне багатство. Така позиція має сенс, оскільки така відносно незначна зміна у законодавстві заповнить достатньо велику прогалину у земельному законодавстві.

Г. Ю. Бельо зазначає у своїй роботі, що держава є формою організації суспільства, а отже, і Народу. Держава встановлює правила для регулювання відносин у суспільстві, контролює суспільні процеси, виступає на захист інтересів народу. Отже, держава діє від імені народу та на основі Національної Ідеї. [5, с.35] Так можна сказати, що вона вважає що держава забезпечує та реалізовує право Українського народу на землю, оскільки держава є продовженням народу та діє в його інтересах і на основі національної ідеї.

Існує і третє розуміння такої норми. Так, деякі вчені вважають, що з розвитком цивілізації потрібно визначити народ як власника землі та її ресурсів та прописати законодавчо форми здійснення такої власності. При тому не заперечується право інших суб'єктів земельного права мати можливість володіти та користуватись земельними ділянками окремо.

На мою думку, ця позиція має право на життя, оскільки вона надасть можливість народу самостійно реалізовувати свої права та інтереси, не делегуючи прийняття рішень третіми особами, а приймаючи його безпосередньо. Але для цього потрібно створити велику кількість юридичних норм, які б регулювали реалізацію цього права, що може потребувати створення навіть нових інституцій.

Також тут виникає питання чи в принципі можливо таке реалізувати. В межах невеликих громад такі питання можна розглядати на місцевих зборах, але чим більш глобальним є питання, чим більшу землю воно охоплює, тим більше людей потрібно залучити до вирішення цього питання. Це можна реалізувати шляхом місцевих та державних референдумів, але така реалізація буде неймовірно складною, вона потребуватиме великих грошових затрат та прийняття цього рішення буде надто затягнутим. Можливо вирішити це питання обранням певних представників від громад, але тоді втрачається увесь сенс, оскільки народ буде реалізовувати своє право не напряду, не безпосередньо.

Таким чином, можна дійти висновку, що з правом власності пов'язана велика кількість проблем у її реалізації, яка потребує детального наукового вивчення та великої правничої роботи для юридичного закріплення цього права та форм його регулювання.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1596-23>
3. Земельний кодекс України : Закон від 25 жовтня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2897-17>
4. Правдюк А. Теоретичні аспекти реалізації конституційного права власності на землю на сучасному етапі земельної реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С.121-129.
5. Бельо Л. Ю., Вовк А.В. Український народ як суб'єкт права власності на землю. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 32. С.34-39.

Яроменко А.І.

здобувачка вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Яновицька А.В.

доцент кафедри господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний
університет внутрішніх справ)

ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ: ПОНЯТТЯ ТА ПОРЯДОК ВСТАНОВЛЕННЯ

Аналіз поняття форс-мажорних обставин та визначення процедури встановлення цих обставин є важливим аспектом правової діяльності, оскільки вони впливають на можливість звільнення від виконання зобов'язань та мають значущий вплив на ризики та відповідальність сторін у сучасних умовах господарського життя.

Поняття форс-мажорної обставини закріплено на законодавчому рівні у Законі України «Про торгово-промислові палати в Україні» який передбачає перелік найбільш поширених подій непередбачуваного та незалежного від волі сторін характеру, які можуть виникати при здійсненні господарської діяльності [1]. Закон не містить вичерпного переліку форс-мажорних обставин, а відтак до цієї категорії можуть бути віднесені і інші події, в тому числі передбачені договором.

Термін “Force-majeure” вперше з'явився у Французькому Кодексі Наполеона 1804 р. [2, с. 147] Форс-мажор є специфічним юридичним фактом, з яким пов'язується настання, припинення або зміна певних правовідносин, оскільки він настає незалежно від волі сторін у правовідносинах і зумовлює настання позитивних або негативних наслідків для суб'єктів правовідносин [3, с. 249].

Верховний суд у своїй практиці виокремив наступні елементи форс-мажорних обставин: вони не залежать від волі учасників цивільних (господарських) відносин; мають надзвичайний характер; є невідворотними; і найголовніше - унеможливають виконання зобов'язань за даних умов здійснення господарської діяльності [4].

Тобто форс-мажор розглядається як обставина непереборної сили, запобігти якій зобов'язана сторона не має змоги. Відповідно, неналежне виконання договору не є наслідком її неправомірних дій і виключає наявність вини, яка є обов'язковою умовою для настання відповідальності за порушення зобов'язання, якщо інше не встановлено договором або законом. Така законодавча дефініція убезпечує особу від відповідальності за порушення без вини, і є однією з основоположних в цивільному праві.

Порядок засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) встановлюється Торгово-промисловою палатою України (далі- ТПП України) та регіональними торгово-промисловими палатами Регламентом засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) [6].

Підставою для засвідчення форс-мажорних обставин є наявність однієї або більше форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), перелічених у ст. 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», а також визначених сторонами за договором, контрактом, угодою, типовим договором, законодавчими, відомчими та/чи іншими нормативними актами, які вплинули на зобов'язання таким чином, що унеможливили його виконання у термін, передбачений відповідно договором, контрактом, угодою, типовим договором, законодавчими та/чи іншими нормативними актами.

Форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) засвідчуються за зверненням суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб по кожному окремому договору, окремим податковим та/чи іншим зобов'язанням, виконання яких настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання яких стало неможливим через наявність зазначених обставин.

Сертифікат видається на платній основі. Суб'єкти малого підприємництва відповідно до ст. 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» мають право отримати безкоштовно сертифікат про настання форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), сплачуючи тільки за розгляд заяви і наданих документів.

Заява за встановленою ТПП України формою про засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) подається за підписом керівника підприємства, організації з відбитком печатки підприємства, або за його дорученням - довіреною особою. Заява фізичної особи подається за її підписом особисто або за її дорученням-довіреною особою.

До кожної окремої заяви додається окремий комплект документів.

Заявник несе відповідальність за повне та належне оформлення встановленої форми заяви для відповідної категорії заявників, достовірність викладених фактів, наданих документів, доказів, даних, вірність завірених ним копій згідно з чинним законодавством України.

Неналежне та неповне оформлення встановленої форми заяви для відповідної категорії заявників та/або ненадання документів, передбачених у цій заяві, є підставою для залишення заяви без розгляду з повідомленням про це заявника письмово.

Прийнята заява підлягає розгляду залежно від складності й обсягу документів протягом семи робочих днів із дня звернення суб'єкта господарської діяльності та протягом двадцяти одного робочого дня - з дня звернення фізичної особи.

Отже, щоб отримати сертифікат ТПП необхідно:

- *подати заяву до ТПП.* У заяві необхідно вказати зобов'язання, які не можуть бути виконані через форс-мажорні обставини, обставини, що перешкоджають цьому, та пояснити причинно-наслідковий зв'язок;

- *додати підтверджуючі документи,* якщо це необхідно для доказу. Серед необхідних документів - акти про пожежу, довідки з гідрометеостанцій,

рішення місцевої ради, інвентарні картки тощо. Прикладом, коли потрібне рішення місцевої ради, є ситуація, коли склад з товарами було затоплено через шторм у місті. Довідки від гідрометеорологічної служби недостатньо; в рішенні або довідці ради буде вказано масштаби затоплення, а також вулиці та райони міста, які були затоплені;

- *оплатити послугу*. Витрати варіюються в залежності від обставин.

ТПП України прийняла рішення про спрощення процедури доведення форс-мажорних обставин ("обставин непереборної сили"), враховуючи надзвичайно складну ситуацію, в якій опинилася наша країна.

З метою усунення обов'язку звертатися до ТПП України та уповноважених нею регіональних ТПП і готувати пакет документів в умовах воєнного стану, 28 лютого 2022 року ТПП України прийняла загальний офіційний лист ТПП України щодо засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили).

Відповідно до цього листа, будь-яка особа, яка порушує свої зобов'язання через обставини воєнного характеру в період дії воєнного стану, повинна додати до свого повідомлення обставини непереборної сили, що унеможливили виконання нею зобов'язань відповідно до умов договору, контракту, закону чи іншого нормативно-правового акта у встановлений строк, що дає змогу розумно відстрочити умови виконання зобов'язання та мирно врегулювати спір [5].

Таким чином, форс-мажор - це виняткова (надзвичайна) подія, яка не залежить від волі заінтересованих сторін, має непередбачуваний і невідворотний характер і володіє прямим причинно-наслідковим зв'язком між конкретними обставинами та неможливістю виконання. Воно має непередбачуваний і невідворотний характер і має прямий причинно-наслідковий зв'язок між конкретними обставинами та неможливістю виконання зобов'язання. Форс-мажор не припиняє зобов'язання, але звільняє сторону від відповідальності за його порушення на час дії відповідних обставин. Тягар доведення наявності форс-мажорних обставин лежить на стороні, яка не виконала свої зобов'язання.

Список використаних джерел:

1. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Яновицька А. Відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання договору міжнародного перевезення вантажів автомобільним транспортом. *Evropský politický a právní diskurz*, (4), 2015. С. 146-152.
3. Слободянюк В. Наслідки форс-мажорних обставин для суб'єктів господарських правовідносин. *Молодий вчений*. 2020. № 5(81). С. 248–252.

4. Постанова ВС від 25.01.2022 р. № 904/3886/21. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/102797678?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03

5. Лист Торгово-промислової палати України за вих. № 2024/02.0-7.1 від 28.02.2022 р. URL: <https://ucco.org.ua/uploads/files/621c5a543cda9382669631.pdf>

6. Регламент засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили): рішення Президії Торгово-промислової палати України від 18.12.2014 р. № 44(5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0044571-14#Text>

ЗМІСТ

КРАСНИЦЬКИЙ І.В. Вступне слово	3
РЕЗОЛЮЦІЯ науково-практичного семінару	4
АНДРУХІВ Є.М. Важливість приведення договорів у господарських правовідносинах України до вимог європейського права	6
БОРОВІКОВА В.С. Пріоритет цифрових рішень для економічного відродження України у повоєнний час	8
БУРАК В.Я. Про пріоритетні напрямки реформування трудового законодавства	12
БУТИНСЬКА Р.Я., ВІТИК Х.І. Проблема гендерної рівності у трудових відносинах	14
ГАМАЛЮК Б.М., ДУХНЯК Р.В. Сутність і призначення державного регулювання економіки	17
ГАМАЛЮК Б.М., РОМАНИШИН В.Р. Особливості регулювання поведження з генетично-модифікованими організмами: закордонний досвід ..	21
ГАМАЛЮК Б.М., ХАРУН Ю.Р. Формування державної інноваційної політики	24
ГУЗЕНКО О.П. Актуальні питання змістовності особливостей господарських правовідносин	29
ДОЛИНСЬКА М.С. До питання впровадження в нотаріальну діяльність електронного реєстру для реєстрації нотаріальних дій як складової системи е-нотаріату	32
ЄЛАЄВ Ю.Л. Особливості кримінально-правової кваліфікації незаконного обігу бурштину, який вчинено стійкими злочинними об'єднаннями	35
ЖАРОВСЬКА І.М. Інформаційна складова в політиці функціонування судової влади	38
ЗОРЕНА А.А. Господарська компетенція третейських судів	40
ІЛЬКІВ Н.В. Основні напрями формування довіркової безпекової складової України щодо запобігання та адаптації до зміни клімату	43
КАДАЛА В.В. Осучаснення понятійного змісту дефініції «господарські правовідносини»	47
КУЗІВ Г.С. Суддівська етика в кризових суспільно-правових умовах	50
КУЗНЕЦОВА Л.В. Продовольча безпека в умовах воєнного стану	52
МЕЛЕХ Л.В. Забезпечення екологічної безпеки під час дії воєнного стану ...	54
МИЦЬ О.Є. Етика нотаріуса як різновид професійної етики	57
МОКРИЦЬКА Н.П. Правові підстави набуття статусу вагітної працівниці ...	60
СИДОРОВИЧ Р.М. Щодо модернізації інституту державної служби в Україні	63

СТАСІВ О.В. Особливості реалізації права на безпечні та здорові умови праці в умовах воєнного часу	65
ХОМКО Л.В. Припинення підприємницької діяльності фізичної особи під час воєнного стану	67
ЧОПКО Х.І. Окремі правові проблеми, що виникають в процесі здійснення громадського екологічного контролю	69
ШИМІН О.П. Електронне правосуддя в кризових суспільно-політичних умовах	71
ЯНОВИЦЬКА А.В. Державна політика України щодо Автономної Республіки Крим	73

Трибуна Молодого Науковця

АФТАНАСІВ В.М. Право працівників на участь працівників в управлінні організацією та його перспективи	77
БАБІЙ М.М. Проблеми укладення мирової угоди у господарському процесі	80
БЛЮС В.Ю. Особливості розірвання трудового договору з вагітними жінками і жінками, які мають дітей	82
БОДНАРЧУК Д.О. Процедура ведення колективних переговорів : новели правового регулювання	85
БУЧИНСЬКА Д.П. Вплив цифрової економіки на ринок праці	88
ВЕРГУН В.А. Заборона примусової праці в Україні	91
ГАНДЛЕР О.П. Підстави та умови правової охорони земель від забруднення небезпечними речовинами під час воєнного стану	94
ГУДА В., ЛАБЮК Ю. Співвідношення понять «церква» та «релігійна організація»	98
ДЕГТЯРУК Я.А. Проблеми реалізації окремих способів захисту екологічних прав людини в Україні	101
ЖУРА К.С. Законодавчі вимоги до пред'явлення претензій	103
КАЧМАРИК О.І. Проблеми та особливості звільнення працівників в умовах воєнного стану	106
КУЦ С.І. Проблеми становлення та функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні	110
ЛАГОЦЬКА Р.С. Фермерське господарство як суб'єкт аграрного права	113
ЛЕВЧУК М.І. Принципи процедури врегулювання спору за участю судді	
НАГИБАЙЛО Т.О. Проблеми співвідношення захисту та охорони законних прав та інтересів суб'єктів господарювання	117
НІЩУКОВ С.С. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника в умовах воєнного стану	120
ПЕЦЮХ Ю.С. Випробування при прийнятті на роботу в умовах воєнного стану	123

стану	
ПОЛЩУК О.В. Проблеми інтеграції та диференціації еколого-правового регулювання	127
ПРИМАЧОК О.Р. Проблеми захисту природних ресурсів у сучасних умовах	
ШМАГАЛО А.Н. Особливості процедури банкрутства в Україні та світі	130
ЯВОРСЬКИЙ В.В. Право власності на землю Українського народу: поняття та проблеми реалізації	138
ЯРОМЕНКО А.І. Форс-мажорні обставини: поняття та порядок встановлення	142
	144

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару

20 жовтня 2023 року

*Тези доповідей, повідомлень та виступів опубліковано в авторській редакції.
Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за дотримання
авторських прав, достовірність інформації, точність наведених фактів,
цитат, спеціальної термінології та інших відомостей*